

bisa
perspective .brussels
brussels instituut voor statistiek en analyse

SOCIAAL- ECONOMISCH OVERZICHT 2022

**Economische, sociale en milieucontext van het
Brussels Hoofdstedelijk Gewest**

DECEMBER 2022

REDACTIE

Auteurs

BISA: Anne FRANKLIN, Roger KALENGA-MPALA, Jean-Pierre HERMIA, Pierre-François MICHIELS, Gwendoline MOREAU, David MUÑOZ HORTAL, Olivier POUPAERT, Pierre-Philippe TREUTENS, Morgane VAN LAETHEM

Federaal Planbureau: Zaccharia BOUSNINA,

Leefmilieu Brussel: Sandrine DAVESNE, Sophie LEDOUX, Véronique VERBEKE

Wetenschappelijk comité

Aina ASTUDILLO FERNANDEZ, Céline BRANDELEER, Aynah GANGJI, Mattéo GODIN, Virginie MAGHE, Isaline WERTZ, Pierre-François WILMOTTE

Wetenschappelijke coördinatie van het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA)

Astrid ROMAIN

COVER

Kaligram

LAY-OUT

IPM

VERTALING

Vertaald van het Frans naar het Nederlands door Production SA

Herlezing: Dries CUYVERS, Dieter DEMEY, Faiza DJAIT, Nils SCHNIZLER, Toon VERMEIR

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Astrid ROMAIN, l'Institut Bruxellois de Statistique et d'Analyse (IBSA)

VOOR MEER INFORMATIE

Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse
bisa@perspective.brussels - www.bisa.brussels

SOCIAAL-ECONOMISCH OVERZICHT 2022

**Economische, sociale en milieucontext van
het Brussels Hoofdstedelijk Gewest**

INHOUDSTABEL

A.	ECONOMISCHE DIMENSIE	7
I	DE INTERNATIONALE EN NATIONALE ECONOMISCHE CONTEXT	8
I.1	Internationaal	8
I.2	België	10
II	ECONOMISCHE ACTIVITEIT IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST	12
II.1	Projecties voor de economische activiteit voor de periode 2021-2022	12
II.2	Projecties voor de economische activiteit in de periode 2023-2027	13
III	DEMOGRAFIE VAN DE ONDERNEMINGEN	16
III.1	Kenmerken van de Brusselse ondernemingen	16
III.2	Oprichtingen, stopzettingen en migraties van ondernemingen	17
III.3	Faillissementen van ondernemingen	19
IV	ONDERZOEK EN ONTWIKKELING	21
IV.1	Uitgaven voor O&O-activiteiten	21
IV.2	Budgettaire overheidskredieten voor O&O-activiteiten	23
V	DE ARBEIDSMARKT	25
V.1	Ontwikkelingen op de arbeidsmarkt in 2020 en 2021	25
V.2	Aanvullende analyse van de administratieve werkloosheid in 2020 en 2021	27
V.3	Ontwikkelingen op de arbeidsmarkt voor de periode 2022-2027	28
B.	SOCIALE DIMENSIE	31
VI	BEVOLKING	32
VI.1	Evolutie van de Brusselse bevolking in het jaar 2021	32
VI.2	Bevolking op 1 januari 2021	34
VI.3	De oorlog in Oekraïne zou de evolutie van de Brusselse bevolking van 2022 tot 2024 kunnen beïnvloeden	34
VII	INKOMENS VAN DE BRUSSELAARS	36
VII.1	Totaal beschikbaar inkomen	36
VII.2	Beschikbaar inkomen per hoofd van de bevolking	37
VIII	CONSUMPTIE-UITGAVEN VAN DE GEZINNEN	40
IX	BESTAANSONZEKERHEID EN SOCIALE BIJSTAND	44
IX.1	Inkomens uitgekeerd door de OCMW's	44
IX.2	Armoederisico en begunstigen van de verhoogde tegemoetkoming	47

X	SCHOOLBEVOLKING	50
XI	HUISVESTING	52
XI.1	De koopmarkt	52
XI.2	De particuliere huurmarkt	54
XI.3	De sociale woningen	54
C.	MILIEUDIMENSIE	57
XII	ENERGIEVERBRUIK	58
XII.1	Gewestelijke energiebalans	58
XII.2	Intensité énergétique	58
XII.3	Impact van de gezondheidscrisis	59
XIII	UITSTOOT IN DE LUCHT	61
XIII.1	Broeikasgassen	61
XIII.2	Fijn stof	62
XIII.3	Voorlopers van troposferisch ozon	62
XIII.4	Verzurende stoffen	62
XIII.5	Impact van de gezondheidscrisis	63
XIV	WATERVERBRUIK	64
XV	INGEZAMELD HUISHOUELIJK AFVAL IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST	66

A. ECONOMISCHE DIMENSIE

HOOFDSTUK I

DE INTERNATIONALE EN NATIONALE ECONOMISCHE CONTEXT

In het kort:

De wereldwijde economische activiteit is in 2021 sterk gegroeid, ondanks twee coronagolven. **De oorlog in Oekraïne die eind februari 2022 begon, heeft het in 2021 ingezette economische herstel echter verstoord. Die oorlog heeft wereldwijde gevolgen** en accentueert bestaande structurele problemen: nieuwe stijgingen van energie- en grondstofprijzen, nieuwe verstoringen van de bevoorradingsketens. Bovendien is de groei van de wereldeconomie aanzienlijk vertraagd. **Inflatie is in heel de wereld een groot probleem geworden.** Als gevolg daarvan worden overheden bij hun monetair en begrotingsbeleid met verschillende afwegingen geconfronteerd.

In België vertraagt het herstel van de economische activiteit, met een bbp-groei van 2,6 % in 2022 en 0,5 % in 2023.

De schokken als gevolg van de COVID-19-pandemie en de oorlog in Oekraïne maakten de grote financiële, commerciële en industriële afhankelijkheid tussen landen over de hele wereld opnieuw duidelijk.

Daarom is een analyse van de globale economische context essentieel om de evolutie van de Belgische en de Brusselse economische activiteit beter te begrijpen en te anticiperen.

I.1 INTERNATIONAAL

De wereldwijde economische activiteit is in 2021 sterk gegroeid, ondanks twee coronagolven. Het effect van de vierde golf van COVID-19 eind 2021 was in feite minder groot dan verwacht, dankzij een betere vaccinatiegraad, betere behandelingen om de ernst van de pandemie te verzachten, alsook overheidssteun en gunstige financiële voorwaarden om de consumptie en investeringen op peil te houden¹. Het mondiale bbp is in 2021 met 6,1 % gegroeid (na een krimp van 3,1 % in 2020).

In de eurozone is het bbp in 2021 met 5,4 % gestegen (tegenover een krimp van 6,3 % in 2020). De consumptie van de huishoudens was de voornaamste motor achter die economische groei, gevolgd door de overheidsconsumptie en de investeringen. In dezelfde periode heeft het consumenten- en ondernemersvertrouwen in de eurozone zich geleidelijk aan hersteld en zelfs niveaus bereikt die boven die van december 2019 lagen, vóór de coronacrisis².

Bijna twee jaar na het begin van de COVID-19-pandemie was de economische situatie dus aanzienlijk verbeterd. De centrale banken verwachtten een geleidelijke afname van de logistieke en bevoorradingsproblemen in 2022, alsook een verminderde druk op de energie- en andere grondstofprijzen. Met name in Europa werd (en wordt) de economische activiteit in 2022 ondersteund door de geaccumuleerde spaartegoeden van de huishoudens, gunstige financiële voorwaarden en het Herstelplan voor Europa³.

Eind februari 2022 verstoorden de oorlog in Oekraïne en de daaruit voortvloeiende sanctiemaatregelen tegen Rusland het herstel van de mondiale economische bedrijvigheid. De oorlog in Oekraïne heeft wereldwijde gevolgen, met een sterke vertraging van de wereldwijde economische groei, hogere energie- en grondstofprijzen en een verdere verstoring van de bevoorradingsketens. Meer specifiek, wereldwijd⁴:

1 Zie referenties: OCDE (juni 2022)

2 Bron: Eurostat

3 Zie referenties: European Commission (mei 2022)

4 Zie referenties: European Commission (mei 2022), European Commission (juli 2022), IMF (april 2022), OCDE (juni 2022)

- › De opeenvolgende embargo's op de import van Russische energieproducten in 2022 accentueren de inflatie die sinds de tweede helft van 2021 wordt waargenomen.
- › De hoge energie- en voedselprijzen verminderen de koopkracht van de huishoudens. Dat geldt vooral voor huishoudens met een laag inkomen, die een groter deel van hun inkomen aan die goederen besteden. Niettemin wordt in de eurozone de consumptie van de huishoudens nog steeds ondersteund door een sterke arbeidsmarkt en een doelgericht overheidsbeleid.

Andere problemen blijven bestaan⁵:

- › De meeste ontwikkelde landen hebben te kampen met een tekort aan arbeidskrachten.
- › De meest kritieke fase van de coronacrisis lijkt voorbij, maar het dodental blijft hoog, vooral bij niet-gevaccineerden.
- › In China voeren de autoriteiten een 'zerocovidbeleid' om de verspreiding van COVID-19 tegen te gaan. Als gevolg daarvan worden veel economische activiteiten in grote steden en in havens in China van tijd tot tijd opgeschort, waardoor de bevoorradingsketens verder verstoord raken.

Inflatie is wereldwijd een groot probleem⁶. In de eurozone is de inflatie vanaf mei 2021 opgelopen tot boven het streefcijfer van 2 % van de Europese Centrale Bank. In augustus 2022 bereikt de inflatie in de eurozone 9,1 %, als gevolg van de repercussies van de oorlog in Oekraïne⁷. Een dergelijke inflatie was door de centrale banken niet voorzien. In de meeste West-Europese landen is de inflatie sinds de oliecrisis van 1973 niet meer zo hoog geweest. Deze algemene prijsstijging leidt tot verschillende herverdelingseffecten: erosie van de schulden (particuliere en overheidsschulden), maar ook van het reële inkomen uit spaargeld en van de koopkracht. Als gevolg daarvan is het consumentenvertrouwen in de eurozone⁸ in 2022 aanzienlijk en continu gedaald. In augustus 2022 lag het niveau ervan onder het laagste niveau dat werd waargenomen tijdens het dieptepunt van de coronacrisis in mei 2020. Inflatie kan ook de winsten van bedrijven verminderen en hun vermogen aantasten om te investeren en banen te creëren. Niettemin blijft het ondernemersvertrouwen in de eurozone⁹ op een relatief hoog niveau, ondanks de lichte daling die sinds februari 2022 is waargenomen.

TABEL I.1.1: Jaarlijkse evolutie van het bbp tegen constante prijzen (groei in %)

	2020	2021	2022 (p)	2023 (p)
Wereld	-3,1	6,1	3,2	2,9
Ontwikkelde landen	-4,5	5,2	2,5	1,4
Verenigde Staten	-3,4	5,7	2,1	1,0
Eurozone	-6,3	5,4	2,6	1,2
Duitsland	-4,6	2,9	1,2	0,8
Frankrijk	-7,9	6,8	2,3	1,0
Opkomende landen en ontwikkelingslanden	-2,0	6,8	3,6	3,9
Aziatische opkomende landen	-0,8	7,3	4,6	5,0
Waaronder China	2,2	8,1	3,3	4,6

Bron: IMF (Juli 2022)

(p) Projecties

Wereldwijd worden overheden bij hun monetair en begrotingsbeleid met verschillende afwegingen geconfronteerd¹⁰:

- › **Een afweging tussen het beperken van de inflatie en het behouden van de economische groei:** centrale banken kunnen ervoor kiezen de rente te verhogen om sparen aan te moedigen en zo een loon-prijsspiraal te voorkomen;
- › **Een afweging tussen steun voor de meest kwetsbare bevolkingsgroepen en herstel van de budgettaire manoeuvreerruimte:** in veel landen in de wereld hebben de steunmaatregelen in verband met de coronacrisis de overheidsfinanciën zwaar onder druk gezet. Deze maatregelen zouden in 2022-2023 moeten aflopen. De oorlog in Oekraïne en de stijgende interestvoeten wereldwijd dragen bij tot een verdere verslechtering van de overheidsfinanciën. De overheidsfinanciën staan dus in veel landen onder druk¹¹.

5 Zie referenties: IMF (april 2022), OCDE (juni 2022)

6 Zie referenties: IMF (april 2022), OCDE (juni 2022)

7 Bron: NBB

8 Bron: NBB

9 Bron: NBB

10 Zie referenties: IMF (april 2022), OCDE (juni 2022)

11 Zie referenties: IMF (april 2022)

Verwacht wordt evenwel dat het **overheidstekort¹² voor de eurozone als geheel zal verbeteren**, dankzij de geleidelijke afbouw van de steunmaatregelen ten behoeve van de huishoudens en de bedrijven in het kader van de coronacrisis, alsook dankzij het herstel van de economische activiteit. Volgens de Europese Commissie, deze factoren, die gunstig zijn voor de vermindering van het overheidstekort, zouden compensatie bieden voor de negatieve effecten van de extra kosten die voortvloeien uit de steunmaatregelen om het effect van de hogere energieprijzen te compenseren, en uit de maatregelen om de humanitaire crisis als gevolg van de oorlog in Oekraïne te beheersen¹³. Als gevolg daarvan zou het overheidstekort in de eurozone dalen van 5,1 % van het bbp van de eurozone in 2021 tot 3,8 % in 2022 en tot 2,9 % in 2023¹⁴.

Over het geheel genomen vertraagt in 2022 het herstel van de economische activiteit: +3,2 % voor het mondiale bbp en +2,6 % voor het bbp van de eurozone. De toename van de economische activiteit zal naar verwachting ook lager uitvallen in 2023, maar nog steeds positief zijn: +2,9 % voor het mondiale bbp en +1,2 % voor het bbp van de eurozone. Wereldwijd zouden **de werkgelegenheid en de productie** zich vanaf 2026 herstellen tot het niveau van vóór de COVID-19 crisis. **Volgens de prognoses van de ECB zou de inflatie in de eurozone hoog blijven**, met ongeveer 8,1 % in 2022, om daarna geleidelijk te dalen in 2023 (5,5 %) en in 2024 (2,3 %), wat nog steeds iets boven de streefwaarde van de ECB (2 %) ligt. Ook de onderliggende inflatie in de eurozone (met uitsluiting van de meest volatiele producten zoals levensmiddelen en energie) zal vanaf 2023 naar verwachting dalen. Volgens de ECB zal het werkloosheidscijfer in de eurozone in 2023 relatief stabiel blijven.

1.2 BELGIË¹⁵

De economische activiteit is in 2021 sterk gegroeid, na een krimp in 2020 (+6,2 % in 2021 voor het Belgische bbp, tegen -5,7 % in 2020). Het herstel in 2021 was vooral te danken aan de consumptie van de huishoudens en aan de overheidsconsumptie. In het vierde kwartaal van 2021 werd het niveau van vóór de COVID-19 crisis opnieuw bereikt. Volgens de prognoses van het Federaal Planbureau zal de Belgische economische activiteit vertragen als gevolg van de repercussies van de oorlog in Oekraïne, met een groei van het bbp van 2,6 % in 2022 en 0,5 % in 2023.

De steunmaatregelen van de overheid (bv. overbruggingsrecht en tijdelijke werkloosheid) hebben het mogelijk gemaakt om het reële inkomen van de particulieren op peil te houden en het banenverlies in 2020 te beperken. **De sterke groei van de werkgelegenheid in 2021 (+86.000 banen) en 2022 (+100.000**

banen) is grotendeels te danken aan de sterke groei van de zelfstandige arbeid en van de werkgelegenheid bij de overheid. De verwachte geringere dynamiek van de arbeidsmarkt in 2023 (+39.400 banen) is te verklaren door een geringere banengroei in de marktsector, na de vertraging van de economische groei in 2022, en door een geringere groei van de werkgelegenheid bij de overheid.

Bovendien zal het aantal werklozen naar verwachting afnemen in 2022, maar weer toenemen in 2023. De stijging van de werkloosheid in 2023 zou met name worden verklaard door een toename van de vrijwillige inschrijvingen als werkzoekende bij Forem (na de afschaffing van de administratieve beperkingen), alsmede door de inschrijving van Oekraïense vluchtelingen als werkzoekenden (op het hoogste niveau in 2023 volgens de hypothesen van het Federaal Planbureau). **De werkloosheidsgraad zal in 2022 naar verwachting 5,7 % bedragen en in 2023 5,8 %.**

De economische begroting van het Federaal Planbureau voorspelt een inflatiepiek in 2022: de inflatie stijgt van 2,4 % in 2021 tot 9,4 % in 2022. Die sterke prijsstijging is te verklaren door de stijging van de energieprijzen, maar ook door de onderliggende euro-inflatie (met uitsluiting van de meest volatiele producten, zoals voedingsmiddelen en energieproducten). Die inflatie vormt een rem op de bedrijfsinvesteringen. Voorts heeft de sterke stijging van de energieprijzen een weerslag op de koopkracht van de huishoudens en op het consumentenvertrouwen, waardoor de consumptie van de huishoudens wordt afgeremd¹⁶.

Het overheidstekort is gedaald tot 5,5 % in 2021, na een sterke stijging tot 9,1 % in 2020. **Wel zal het overheidstekort de komende jaren aanzienlijk hoger blijven (> 5 % van het bbp) dan vóór de crisis (1 tot 2 % van het bbp).** Deze hoge overheidsstekorten zijn het gevolg van de huidige meervoudige crises: de kosten van het beheer van COVID-19 (nog steeds zeer hoog in 2022), de kosten van koopkrachtondersteunende maatregelen in de context van de energiecrisis, de kosten in verband met de oorlog in Oekraïne en met de opvang van vluchtelingen.

Aan de in dit hoofdstuk gepresenteerde **prognoses liggen grote onzekerheden ten grondslag** wat de internationale en nationale economische context betreft¹⁷:

- › Ontwikkelingen in het conflict in Oekraïne of verdere onvoorziene geopolitieke gebeurtenissen kunnen gevolgen hebben voor de groei- en inflatieprognoses. Een scenario van volledige stopzetting van de Russische gasexport naar de Europese economieën in 2022 zou leiden tot een aanzienlijke stijging van de inflatie in de wereld en een vertraging van de economische groei in de eurozone.

12 Een overheidstekort is het negatieve verschil tussen de inkomsten en uitgaven van de overheid in een bepaald jaar.

13 Zie referenties: European Commission (mei 2022)

14 Bron: ECB

15 Zie referenties: FPB (juni 2022), FPB (september 2022)

16 Zie referenties: NBB (juni 2022)

17 Zie referenties: European Commission (juli 2022), OCDE (juli 2022), IMF (juli 2022), FPB (juni 2022)

- › De evolutie van COVID-19 en het ontstaan van nieuwe varianten zijn nog steeds onzeker, hoewel de pandemie nu onder controle lijkt te zijn in landen met een hoge vaccinatiegraad. De recente lockdowns in China zouden, als zij aanhouden, grotere gevolgen kunnen hebben dan verwacht.
- › De inflatie blijft bijzonder hoog. De algemeen lagere inflatieprognose in 2023 is gebaseerd op een verminderde kostendruk (bevoorradingsketens, energieprijzen) en het uitblijven van een loon-prijsspiraal.
- › Monetair beleid om de inflatie weer onder controle te krijgen, zou inhouden dat de rente wordt verhoogd. Dat zou dan de kost van de schulden verhogen voor bedrijven en overheden, die reeds zwaar in de schulden zitten door de COVID-19-pandemie.

TABEL I.2.1 : Kerncijfers voor de Belgische economie (Wijzigingspercentage in volume, tenzij anders aangegeven)

	2020	2021	2022 (p)	2023 (p)
Consumptieve bestedingen van de particulieren	-8,2	6,4	4,2	0,8
Consumptieve bestedingen van de overheid	0,2	4,4	2,9	-0,3
Bruto vaste kapitaalvorming	-6,2	7,7	-0,3	1,8
Totaal van de nationale bestedingen	6,1	5,7	3,0	0,7
Uitvoer van goederen en diensten	-5,5	9,7	4,0	1,1
Invoer van goederen en diensten	-5,9	9,1	4,5	1,4
Netto-uitvoer (bijdrage tot de groei van het bbp)	0,4	0,6	-0,4	-0,3
Bruto binnenlands product in volume	-5,7	6,2	2,6	0,5
Nationaal indexcijfer der consumptieprijzen	0,7	2,4	9,4	6,5
Reëel beschikbaar inkomen van de particulieren	0,9	1,8	0,7	1,3
Spaarquote van particulieren (in % van het beschikbaar inkomen)	20,2	16,5	13,7	14,1
Binnenlandse werkgelegenheid (jaargemiddelde verandering, in duizendtallen)	-0,8	86,0	100,0	39,4
Werkloosheidsgraad (Eurostatstandaard, jaargemiddelde)	5,5	6,3	5,7	5,8

Bron: FPB (september 2021)

(p) Projecties

BIBLIOGRAFIE:

Europese commissie (juli 2022), « European Economic Forecast, Summer 2022 », European Economy Institutional Paper 183, Europese commissie

Europese commissie (mei 2022), « European Economic Forecast, Spring 2022 », European Economy Institutional Paper 173, Europese commissie

Federaal Planbureau (september 2022), « Economische begroting – Economische vooruitzichten 2022-2023 van september 2022 », FPB

Federaal Planbureau, BISA, Statistiek Vlaanderen & IWEP (juli 2022). « Regionale economische vooruitzichten 2022-2027 », FPB

International Monetary Fund (april 2022), « World Economic Outlook, April 2022: War Sets Back the Global Recovery », World Economic Outlook, IMF

International Monetary Fund (juli 2022), « World Economic Outlook Update, July 2022: Gloomy and More Uncertain », World Economic Outlook, IMF

Nationale Bank van België (juni 2022). « Economic projections for Belgium », NBB

OECD (juni 2022), « OECD Economic Outlook », Volume 2022, Issue 1, OECD

HOOFDSTUK II

ECONOMISCHE ACTIVITEIT IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

In het kort:

Volgens de schattingen zal het bruto binnenlands product (bbp) van Brussel, na de historische daling in 2020, zich in 2021 hebben hersteld dankzij de geleidelijke opheffing van de gezondheidsbeperkingen. Het Brussels Gewest, dat in 2021 en 2022 werd voorbijgestoken door de andere twee gewesten, zou in 2023 het Vlaamse en Waalse groeiniveau bijbenen. Op middellange termijn (2024 tot 2027) zou er sprake zijn van een vertraging van de bbp-groei in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

De groei van de Brusselse binnenlandse werkgelegenheid zou sterk zijn in 2021 en 2022 alvorens vanaf 2023 te vertragen. Voor elke geanalyseerde periode zouden vooral in de sector *Marktdiensten* nieuwe banen worden gecreëerd.

Na in 2020 te zijn ineengestort, zouden de investeringen van Brusselse bedrijven in 2021 sterk zijn aangetrokken, onder impuls van het economisch herstel na COVID-19. In 2022 en 2023 zouden de investeringen blijven groeien aan een trager maar nog steeds stevig tempo, en dit dankzij de diverse relanceplannen die door de overheden werden opgezet. Op middellange termijn wordt echter een daling van de investeringen verwacht.

Dit hoofdstuk heeft betrekking op de **verwachte evolutie** van de **economische activiteit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest** tegen 2027¹⁸. Het richt zich op drie indicatoren, namelijk het bruto binnenlands product, de binnenlandse werkgelegenheid en de investeringen (zie de definities aan het einde van het hoofdstuk).

De verwachte evolutie van deze drie indicatoren wordt geanalyseerd voor de recente periode, d.w.z. de jaren 2021 en 2022 (deel II.1), alsmede voor de toekomstige jaren, d.w.z. van 2023 tot 2027 (deel II.2).

II.1 PROJECTIES VOOR DE ECONOMISCHE ACTIVITEIT VOOR DE PERIODE 2021-2022

Projecties voor 2021: De Brusselse economie herstelt, maar minder sterk dan in Vlaanderen en Wallonië

In 2020 had de COVID-19-pandemie een vergelijkbare impact op het bbp van de drie gewesten (-5,5 % voor het Brussels en het Vlaams Gewest, -6,2 % voor het Waals Gewest). In 2021 trok de economische groei in het hele land weliswaar weer aan, maar was de situatie in de verschillende gewesten minder coherent. **Het Brusselse bbp groeide** met slechts **3,9 %**, terwijl Vlaanderen en Wallonië hun bbp zagen groeien met respectievelijk 7,0 % en 6,3 %.

De groei van het Brusselse bbp in 2021 is vooral te danken aan één sector, namelijk die van de *Overige marktdiensten*. De *Overige marktdiensten* is een bijzonder heterogene sectorale groepering. Ze verenigt tal van diensten aan bedrijven, maar ook vastgoedactiviteiten en bepaalde diensten aan personen. Binnen deze activiteiten zijn het de diensten aan bedrijven (gespecialiseerde, wetenschappelijke en technische activiteiten en administratieve en ondersteunende diensten) die een bijzonder fors herstel lieten optekenen. Omgekeerd heeft de financiële sector (*Krediet en verzekeringen*) een rem gezet op de economische groei in het Brussels Gewest. De terugloop van haar activiteit, die in 2020 aanzienlijk was, heeft zich in 2021 immers voortgezet. Bovendien was het herstel van veel sectoren, zoals de bouw, de handel, de horeca en het personenvervoer, in Brussel veel minder krachtig dan in Vlaanderen en Wallonië.

In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is de **binnenlandse werkgelegenheid** in 2021 met **1,1 % gestegen**. Hoewel dit een aanzienlijke stijging is, is het toch beduidend minder dan de Belgische binnenlandse werkgelegenheid die met 1,8 % is toegenomen. Op het Brussels grondgebied is deze toename

18 De cijfers en analyses in dit deel zijn gebaseerd op de Regionale Economische Vooruitzichten 2022-2027 (zie definities en methodologische opmerkingen aan het einde van het hoofdstuk).

vooral te danken aan de groei van het aantal banen in de sectoren *Overige marktdiensten* en *Overheidsadministratie en onderwijs*. De werkgelegenheid in de sector *Handel en horeca* blijft evenwel afnemen, een verschijnsel dat al verschillende jaren aan de gang is.

In 2021 zijn **de investeringen** op het Brussels grondgebied **weer aangetrokken**: +6,2 %, tegenover -7,1 % in 2020. Vlaanderen is een stapje voor maar het Brussels Gewest houdt wel gelijke tred met Wallonië. Dit wordt in de hand gewerkt door een forse toename van de investeringen binnen de sector *Overheidsadministratie en onderwijs*.

TABEL II.1.1 : Evolutie van de belangrijkste macro-economische aggregaten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (projecties)(in groeipercentages)

	2021	2022	2023	Gemiddelde 2024-2027
Bruto binnenlands product	3,9	2,1	1,3	1,1
Bruto-investeringen (1)	6,2	2,2	2,6	1,4
Binnenlandse werkgelegenheid	1,1	1,2	0,3	0,4

Bron: FPB, BISA, IWEPS, Statistiek Vlaanderen - HERMREG

(1) Exclusief residentiële investeringen

Projecties voor 2022: De lancering van de relanceplannen zou de investeringen stimuleren

In 2022 zou het Brusselse bbp met **2,1 %** groeien. Deze groei blijft lager dan die van het Vlaamse en het Waalse bbp, die respectievelijk 2,8 % en 2,5 % zouden bedragen. Deze vertraging van de economische groei ten opzichte van 2021 zou met name te wijten zijn aan de gevolgen van de oorlog in Oekraïne voor de aanvoer van grondstoffen en de toegang tot energiebronnen.

De groei in Brussel zou vooral te danken zijn aan de *Overige marktdiensten*, de sector die in het vorige deel is genoemd, en aan de sector *Transport en communicatie*.

Verwacht wordt dat **de binnenlandse werkgelegenheid** in Brussel in 2022 met **1,2 %** zal **toenemen**, wat vergelijkbaar is met de groei in 2021. Deze toename is ook vergelijkbaar met de toename van de binnenlandse werkgelegenheid in het hele land in 2022. Net als in 2021 zou deze ontwikkeling voornamelijk het gevolg zijn van de toename van het aantal banen in de sectoren *Overige marktdiensten* en *Overheidsadministratie en onderwijs*.

De **investeringen** in Brussel zouden dan weer met **2,2 % toenemen** in 2022, een stijging die hoger ligt dan in de twee andere gewesten. Deze toename zou verbonden zijn aan de geleidelijke uitvoering door de overheden van diverse **relanceplannen**, gefinancierd met eigen middelen of met Europese middelen uit de *Faciliteit voor herstel en veerkracht*.

II.2 PROJECTIES VOOR DE ECONOMISCHE ACTIVITEIT IN DE PERIODE 2023-2027

Projecties voor 2023:

De zwakke economische groei zou de groei van de werkgelegenheid afremmen

In 2023 zou het Brusselse **bbp** met **1,3 %** groeien. Hoewel dit groeiniveau vergelijkbaar is met dat van België, is het lager dan het voorgaande jaar. Verwacht wordt immers dat de consumptie van de Belgische huishoudens minder snel zal toenemen dan voorheen. Bovendien zou ook de Belgische export haar groei zien vertragen.

Hoewel de groei in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest lager zou uitvallen dan in het voorgaande jaar, zou deze toch vergelijkbaar zijn met die van België.

Verwacht wordt dat de sector *Overige marktdiensten* opnieuw een belangrijke rol zal spelen in de groei van Brussel. Het is in feite vooral deze sector die het bbp van het hoofdstedelijk gewest doet stijgen.

De **binnenlandse werkgelegenheid** zal **naar verwachting** slechts **licht toenemen**, met **0,3 %**, met name als gevolg van de afnemende economische groei. Net als in 2021 en 2022 zou de groei van deze indicator voornamelijk worden aangedreven door de sectoren *Overige marktdiensten* en *Overheidsadministratie en onderwijs*.

Tot slot wordt er verwacht dat **de investeringen** zullen blijven **toenemen**, met **2,6 %**. Net als in 2022 zouden ze worden ondersteund door de diverse **relanceplannen** die in het vorige deel zijn besproken.

Projecties op middellange termijn (2024-2027): De groei van de economische activiteit zal naar verwachting vertragen

Op middellange termijn, voor de periode 2024-2027, zou de groei van het Brusselse bbp gemiddeld 1,1 % per jaar bedragen. Zo zou het Brussels Hoofdstedelijk Gewest opnieuw een tragere economische groei kennen dan de rest van het land (1,5 % voor Vlaanderen; 1,3 % voor Wallonië).

Eens te meer is het de sector van de Overige marktdiensten die de grootste bijdrage zou leveren aan de groei van het Brusselse bbp.

Gedurende dezelfde periode zou de binnenlandse werkgelegenheid naar verwachting met gemiddeld 0,4 % per jaar groeien. Opnieuw is het de sector Overige marktdiensten die het aantal banen in de hoofdstad zou doen stijgen.

Verwacht wordt dat de groei van de investeringen gemiddeld 1,4 % per jaar zou bedragen. Dit zou aanzienlijk minder zijn dan in de periode 2021-2023. De verschillende relanceplannen zullen immers geleidelijk aflopen. Bovendien zouden de investeringen van de lokale overheden na de gemeenteraadsverkiezingen van oktober 2024 een dalende tendens vertonen.

TABEL II.2.1 : Sectorale evoluties op het vlak van bruto toegevoegde waarde¹⁹

	Aandeel (%)	Groei (%)			
	2020	2021	2022	2023	Gemiddelden 2024-2027
1. Landbouw	0,0	2,2	-0,9	0,9	0,8
2. Energie	2,7	10,1	1,6	-0,1	1,0
3. Verwerkende nijverheid	2,4	7,8	0,3	-0,8	-0,9
a. Intermediaire goederen	0,8	11,4	-4,8	-2,0	-2,2
b. Uitrustingsgoederen	0,7	1,2	4,0	0,8	-0,1
c. Consumptiegoederen	1,0	9,3	2,4	-0,7	-0,3
4. Bouw	2,3	2,5	4,6	2,1	0,8
5. Marktdiensten	72,2	4,2	2,7	1,5	1,4
a. Vervoer en communicatie	8,9	7,3	6,0	2,2	2,2
b. Handel en horeca	9,0	3,2	3,3	2,3	0,2
c. Krediet en verzekeringen	19,4	-3,3	0,0	1,3	1,1
d. Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	4,6	9,4	2,9	0,4	1,0
e. Overige marktdiensten	30,4	7,7	3,3	1,3	1,8
6. Niet-verhandelbare diensten	20,3	0,9	0,9	0,9	0,6
a. Overheidsdiensten en onderwijs	20,2	0,8	0,9	0,9	0,6
b. Huishoudelijke diensten	0,1	12,7	-0,2	3,2	1,8
Totaal	100,0	3,8	2,3	1,2	1,1

Bron: FPB, BISA, Statistiek Vlaanderen & IWEPS (2022)

19 De groeicijfers zijn projecties.

TABEL II.2.2 : Sectorale evoluties op het vlak van binnenlandse werkgelegenheid²⁰

	Aandeel (%)	Groei (%)				
	2020	2021	2022	2023	Gemiddelden 2024-2027	
1. Landbouw	0,0	4,2	1,3	0,9	0,7	
2. Energie	1,3	0,7	0,8	-0,5	-0,7	
3. Verwerkende nijverheid	2,7	1,0	-0,5	-2,3	-2,0	
a. Intermediaire goederen	0,5	4,7	-4,9	-3,7	-4,1	
b. Uitrustingsgoederen	0,6	-2,4	0,9	-0,1	-2,2	
c. Consumptiegoederen	1,5	1,3	0,3	-2,7	-1,3	
4. Bouw	3,0	-2,2	0,5	0,4	0,5	
5. Marktdiensten	66,2	0,8	1,1	0,2	0,7	
a. Vervoer en communicatie	6,9	1,8	1,4	-0,5	0,2	
b. Handel en horeca	12,3	-4,1	0,7	-0,3	-0,5	
c. Krediet en verzekeringen	6,9	-0,7	-0,4	-1,3	-0,9	
d. Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	10,4	1,8	0,2	1,1	1,5	
e. Overige marktdiensten	29,8	2,6	1,7	0,6	1,2	
6. Niet-verhandelbare diensten	26,8	2,2	1,7	0,8	0,2	
a. Overheidsdiensten en onderwijs	25,9	2,2	1,7	0,8	0,2	
b. Huishoudelijke diensten	0,9	2,3	0,0	0,5	1,7	
Totaal	100,0	1,1	1,2	0,3	0,4	

Bron: FPB, BISA, Statistiek Vlaanderen & IWEPS (2022)

Definities en methodologische opmerkingen:*Gegevensbronnen*

De analyse in dit hoofdstuk is gebaseerd op de *Regionale economische vooruitzichten 2022-2027*. Ze werden in juli 2022 gepubliceerd en zijn het resultaat van de gezamenlijke werkzaamheden van het Federaal Planbureau (FPB), het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA), *Statistiek Vlaanderen* en het Institut Wallon de l'Évaluation, de la Prospective et de la Statistique (IWEPS), waarbij gebruik werd gemaakt van het macro-economisch HERMREG-model.

De in dit hoofdstuk aangehaalde gegevens voor de jaren 2021 tot en met 2027 (2020 voor de investeringen) zijn **projecties**. Dit zijn geen werkelijk geobserveerde waarden, maar **ramingen, voorspellingen**. Verrassend genoeg zijn de cijfers voor het jaar 2021 dus ramingen. Dit komt omdat het verzamelen, samenstellen, verwerken en publiceren van economische gegevens voor een jaar X door de statistische instellingen tijd kost. Het is derhalve noodzakelijk een raming van deze gegevens te maken; deze is nuttig zolang de precieze reële gegevens voor jaar X niet bekend zijn.

De statistieken met betrekking tot het bbp, de bruto toegevoegde waarde en de binnenlandse werkgelegenheid voor het jaar 2020 zijn afkomstig van de regionale rekeningen die in januari 2022 door het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) werden gepubliceerd. Het gaat om daadwerkelijk waargenomen waarden, niet om projecties.

Definities

In dit hoofdstuk wordt de ontwikkeling van de economische activiteit beoordeeld aan de hand van verschillende indicatoren. Dit zijn hun definities:

- › De *bruto toegevoegde waarde* stemt overeen met de waarde van alle goederen en diensten die geproduceerd worden op een grondgebied.
- › Het *bruto binnenlands product (bbp)* is de bruto toegevoegde waarde plus de belastingen op de geproduceerde goederen en diensten minus de subsidies op diezelfde goederen en diensten. Het is derhalve een indicator die vrij dicht bij de bruto toegevoegde waarde ligt.
- › De *binnenlandse werkgelegenheid* van een grondgebied is gelijk aan het aantal werknemers dat in dat gebied werkzaam is, ongeacht of zij werknemer of zelfstandige zijn, en ongeacht of zij in het gebied wonen of niet.
- › De *investeringen* worden gemeten aan de hand van de bruto-investeringen in vaste activa. De bruto-investeringen in vaste activa zijn de totale waarde van de activa die door de ondernemingen worden verworven om gedurende ten minste 1 jaar te worden gebruikt in het productieproces, verminderd met de totale waarde van dergelijke activa die door dezelfde ondernemingen worden afgestoten.

De in dit deel gepresenteerde groeicijfers zijn reële groeicijfers, d.w.z. gecorrigeerd om het effect van de inflatie te neutraliseren (zie kader in hoofdstuk VII).

BIBLIOGRAFIE:

Federaal Planbureau, BISA, Statistiek Vlaanderen & IWEPS (juli 2022). « Regionale economische vooruitzichten 2022-2027 », FPB

Instituut voor de nationale rekeningen (Januari 2022), « Regionale rekeningen 2020 », INR

Instituut voor de nationale rekeningen (Maart 2014), « Regionale rekeningen Toelichtingen van conceptuele en methodologische aard », INR

²⁰ De groeicijfers zijn projecties.

HOOFDSTUK III

DEMOGRAFIE VAN DE ONDERNEMINGEN

In het kort:

In 2021 telt het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 115.541 btw-plichtige ondernemingen. De meerderheid daarvan zijn ondernemingen zonder werknemers in loondienst. In vergelijking met 2020 zijn er 2.347 meer ondernemingen op het gewestelijk grondgebied, wat overeenkomt met een stijging van 2,1 %. Deze stijging komt overeen met de toename tussen 2019 en 2020 (2,1 %).

De tertiaire sector is bijzonder belangrijk in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest met 97.442 ondernemingen in 2021. Deze sector vertegenwoordigt 84 % van het totale aantal ondernemingen in het Gewest, tegenover 76 % op nationaal niveau.

In 2021 stijgt het aantal oprichtingen en stopzettingen van ondernemingen in het Brussels Gewest tegenover 2020. Elk jaar laat het Gewest meer ondernemingen optekenen die hun activiteiten starten dan ondernemingen die deze stopzetten. In 2021 waren er 3.385 meer oprichtingen dan stopzettingen.

In 2021 gingen 1.332 ondernemingen failliet in het Brussels Gewest. Dit is een daling van 11 % ten opzichte van het voorgaande jaar, ondanks de Covid-19-crisis.

III.1 KENMERKEN VAN DE BRUSSELSE ONDERNEMINGEN

Op 31 december 2020 telde het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 115.541 btw-plichtige ondernemingen (zie definities aan het einde van dit deel). In vergelijking met 2020 zijn er 2.347 meer ondernemingen op het gewestelijk grondgebied, wat overeenkomt met een stijging van 2,1 %. Deze stijging komt overeen met de toename in 2020 tegenover 2019 (2,1 %).

Meer dan vier op de vijf Brusselse ondernemingen zijn actief in de dienstensector

De tertiaire sector is een zeer belangrijke sector in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. In 2021 is 84 % van alle ondernemingen in het Gewest een dienstverlenende onderneming, tegenover 76 % op nationaal niveau (zie tabel III.1.1).

De secundaire sector is relatief minder aanwezig in het Brussels Gewest dan op nationaal niveau. Op 31 december 2021 behoort 15 % van de ondernemingen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest tot de secundaire sector, tegenover 19 % op nationaal niveau. Het zijn vooral ondernemingen die actief zijn in de bouwsector.

TABEL III.1.1 : Aantal actieve ondernemingen per bedrijfstak op 31 december 2021

Economische sector	Brussels Hoofdstedelijk Gewest		België		Aandeel in % van de ondernemingen van het BHG in het Belgische totaal
	Aantal ondernemingen	Aandeel in %	Aantal ondernemingen	Aandeel in %	
Primaire sector	261	0,2	49.819	4,6	0,5
Secundaire sector	17.808	15,4	206.420	19,2	8,6
Tertiaire sector	97.442	84,3	817.592	76,1	11,9
Onbekende economische activiteit	30	0,0	250	0,0	12,0
Totaal	115.541	100,0	1.074.081	100,0	10,8

De landbouw is nauwelijks vertegenwoordigd in het Brussels Gewest (261 ondernemingen of 0,2 % van alle Brusselse ondernemingen) terwijl deze sector op nationaal niveau even groot is als de industriële sector (4,6 % van de ondernemingen in België).

Vier op de vijf Brusselse ondernemingen hebben geen werknemers in loondienst

De meeste ondernemingen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest hebben geen werknemers in loondienst (zie tabel III.1.2). In 2021 vertegenwoordigen ondernemingen zonder werknemers 81 % van alle Brusselse ondernemingen. Een groot deel van de btw-plichtigen zonder personeel zijn natuurlijke personen (zelfstandigen die hun activiteit uitoefenen via hun eenmanszaak) en besloten vennootschappen met beperkte aansprakelijkheid.

11 % van de Belgische ondernemingen is gevestigd in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, dat wil zeggen één op de negen. Kijken we echter alleen naar bedrijven met 50 of meer werknemers, dan stijgt dat aandeel tot 16 %, dat wil zeggen: één op de zes Belgische ondernemingen met ten minste 50 werknemers. **Dit weerspiegelt een specialisatie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in het onthaal van middelgrote en grote ondernemingen.**

Deze oververtegenwoordiging van ondernemingen met minstens 50 werknemers in Brussel valt te verklaren door de tendens bij multiregionale ondernemingen en de dochterondernemingen van multinationale ondernemingen actief in België om hun maatschappelijke zetel in het Brussels Gewest te vestigen. Zij worden aangetrokken door de centrale ligging van het BHG op de Belgische en Europese markt, door de concentratie van diensten aan bedrijven en ook door de goede nationale en internationale bereikbaarheid van het BHG.

De grotere aanwezigheid in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest van ondernemingen met minstens 50 werknemers betekent echter niet dat die werknemers hun activiteit ook op het grondgebied van het Gewest uitoefenen. Volgens de RSZ zorgen de Brusselse bedrijven (d.w.z. met hoofdzetel in het BHG) met meer dan 50 werknemers voor 368.669 banen in 2019. Slechts 61 % van deze banen bevindt zich echter in Brusselse vestigingen.

III.2 OPRICHTINGEN, STOPZETTINGEN EN MIGRATIES VAN ONDERNEMINGEN

De evolutie van het aantal ondernemingen, actief in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, is afhankelijk van de demografische bewegingen van de ondernemingen tijdens een bepaalde periode. Deze bewegingen omvatten de oprichtingen en stopzettingen²¹ maar ook de migraties van ondernemingen tussen de gewesten of naar en vanuit het buitenland.

In 2021 steeg het aantal oprichtingen van ondernemingen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest tegenover 2020 en liep het aantal op tot 11.471 (zie tabel III.2.1). De stijging van het aantal oprichtingen van ondernemingen wordt ook in de andere twee Belgische gewesten vastgesteld en kan worden verklaard door het feit dat **ondernemers wegens de onzekere periode hebben beslist hun voor 2020 geplande projecten uit te stellen en ze in 2021 te lanceren**. In tegenstelling tot Vlaanderen en Wallonië, die ondanks de COVID-19-crisis in 2021 recordaantallen oprichtingen van ondernemingen noteren, keert het Brussels Gewest niet terug naar het niveau van vóór de crisis.

TABEL III.1.2: Aantal actieve ondernemingen volgens tewerkstellingsklasse in 2021

Aantal werknemers	Brussels Hoofdstedelijk Gewest		Belgique		Aandeel in % van de ondernemingen van het BHG in het Belgische totaal
	Aantal ondernemingen	Aandeel in %	Aantal ondernemingen	Aandeel in %	
0	92.984	80,5	883.283	82,2	10,5
1-9	18.036	15,6	155.126	14,4	11,6
10-49	3.344	2,9	28.406	2,6	11,8
50 en +	1.177	1,0	7.266	0,7	16,2
Totaal	115.541	100,0	1.074.081	100,0	10,8

Bron: Statbel, berekeningen BISA

21 Een Belgische onderneming is een onderneming waarvan de maatschappelijke zetel in België is gevestigd.

22 Ondernemingen kunnen vrijwillig (bv. door pensionering, fusie, overgang naar een vennootschap) of onvrijwillig (bv. door faillissement) zijn stopgezet.

TABEL III.2.1: Evolutie van het aantal oprichtingen en stopzettingen van ondernemingen

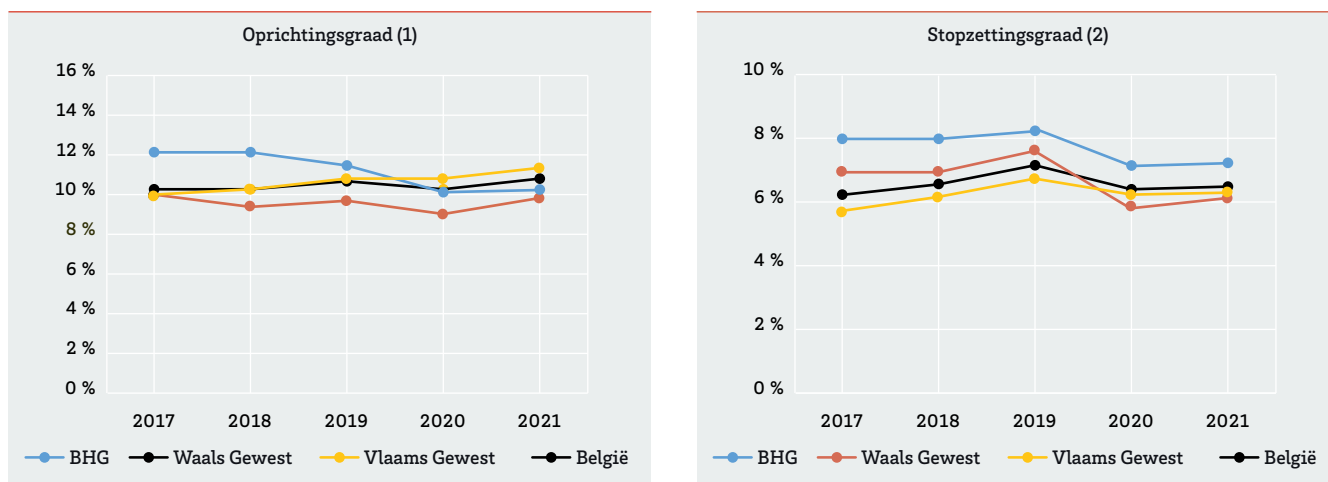
	Aantal oprichtingen van ondernemingen (1)					Aantal stopzettingen van ondernemingen (2)				
	2017	2018	2019	2020	2021	2017	2018	2019	2020	2021
BHG	12.273	12.584	12.241	11.186	11.471	7.979	8.346	8.825	7.889	8.086
Vlaams Gewest	54.659	57.903	64.140	67.026	73.624	31.905	35.359	39.990	38.475	41.459
Waals Gewest	23.950	23.461	24.428	23.532	26.284	16.577	17.069	19.250	15.320	16.612
België	90.882	93.948	100.809	101.744	111.379	56.461	60.774	68.065	61.684	66.157

Bron: Statbel, berekeningen BISA

(1) Het aantal oprichtingen van ondernemingen voor een gegeven jaar stemt overeen met het aantal ondernemingen opgenomen in het register van de btw-plichtigen op 31 december van dat jaar en die niet geregistreerd waren op 31 december van het jaar ervoor.

(2) Het aantal stopzettingen van ondernemingen voor een gegeven jaar stemt overeen met het aantal ondernemingen dat niet meer voorkomt in het register van de btw-plichtigen op 31 december van dat jaar, maar die er wel nog in opgenomen waren op 31 december van het jaar ervoor.

GRAFIEK III.2.2: Evolutie van de oprichtingsgraad en de stopzettingsgraad van ondernemingen (in %)

Bron: Statbel, berekeningen BISA

(1) De oprichtingsgraad van ondernemingen stemt overeen met de verhouding tussen enerzijds het aantal vastgestelde nieuwe btw-plichtigen op 31 december van een gegeven jaar en anderzijds het gemiddelde aantal actieve btw-plichtige ondernemingen voor dat jaar.

(2) De stopzettingsgraad van ondernemingen stemt overeen met de verhouding tussen het aantal stopzettingen van ondernemingen en het gemiddeld aantal btw-plichtige ondernemingen voor de beschouwde periode.

Doorgaans werd het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gekenmerkt door een veel hogere oprichtingsgraad van ondernemingen dan de andere Belgische gewesten. De centrale ligging en de toegang tot een groot aantal economische actoren (klanten, leveranciers enz.) verklaren in het algemeen de hogere oprichtingsgraad in het BHG dan in de rest van het land. Bovendien kan het grote aantal werkzoekenden in het Brussels Gewest eveneens de hoge oprichtingsgraad van ondernemingen verklaren (Barutel, 2010). Omwille van de moeilijkheid om een baan te vinden, besluiten sommige werkzoekenden immers hun eigen onderneming op te richten. Volgens Barutel (2010), deze oprichting van een onderneming uit noodzaak is riskanter omdat de onderneming in eerste instantie wordt opgericht met het doel te overleven, en niet om te groeien of succesvol te zijn.

De laatste jaren is het aantal oprichtingen van ondernemingen in het Brussels Gewest gedaald, terwijl de andere gewesten

- en vooral Vlaanderen - een inhaalbeweging maken. Deze daling van het oprichtingspercentage van ondernemingen in het Brussels Gewest heeft zich voortgezet, te midden van de COVID-19-pandemie, terwijl de andere gewesten het Brussels Gewest hebben ingehaald of overtroffen. In 2021 is de oprichtingsgraad van ondernemingen in het Brussels Gewest (10 %) iets hoger dan in Wallonië (9,6 %), maar is hij voor het tweede opeenvolgende jaar lager dan in Vlaanderen (11,1 %) en dan het nationale gemiddelde (zie grafiek III.2.2).

In 2021 daalde het aantal Brusselse ondernemingen dat zijn activiteiten stopzette in vergelijking met 2020, tot 8.086 (zie tabel III.2.1). Deze stijging van het aantal stopzettingen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (2,5 %) is lager dan in Vlaanderen (7,8 %) en in Wallonië (8,4 %). Terwijl het aantal stopzettingen van ondernemingen toeneemt, daalt het aantal faillissementen (zie deel III.3). Dit wijst erop dat een groot deel van de toename van het aantal stopzettingen van onder-

nemingen het gevolg is van een beslissing van ondernemingen met minder vertrouwen in de toekomst om hun activiteiten vrijwillig stop te zetten.

Ondernemingen in Brussel hebben meer kans om hun activiteiten stop te zetten dan ondernemingen in de andere twee gewesten. De stopzettingsgraad van ondernemingen in het Brussels Gewest stijgt in 2021 licht en bereikt 7,1 % (zie grafiek III.2.2). In hetzelfde jaar zien we eveneens een stijging in Vlaanderen en Wallonië, waar de stopzettingsgraad respectievelijk 6,3 % en 6,1 % bereikt. De Brusselse stopzettingsgraad ligt altijd hoger dan die van de twee andere gewesten.

Zoals elk jaar zijn er in het Gewest meer ondernemingen die hun activiteiten starten dan ondernemingen die ermee ophouden. Zo waren er in 2021 in totaal 3.385 meer oprichtingen dan stopzettingen.

Wat de migratie van de ondernemingen betreft, noteert men voor het Gewest jaar na jaar meer ondernemingen die het Gewest verlaten dan ondernemingen die naar het Gewest komen. Dat is niet het geval voor Vlaanderen en Wallonië. **Voor elke drie ondernemingen die het Brussels Gewest verlaten, zijn er twee die naar het Brussels Gewest verhuizen.**

III.3 FAILLISSEMENTEN VAN ONDERNEMINGEN

In 2021 kent het Brussels Gewest opnieuw een daling van het aantal bedrijfsfaillissementen. Het waren er 1.332 in totaal, goed voor een daling van 11 % in vergelijking met het voorgaande jaar (zie tabel III.3.1). De twee andere gewesten kennen in 2021 eveneens een daling, in verhoudingen die dicht aanleunen bij die van het Brussels Gewest (-8 % voor het Vlaams Gewest en -9 % voor het Waals Gewest).

TABEL III.3.1 : Evolutie van het aantal faillissementen (1)

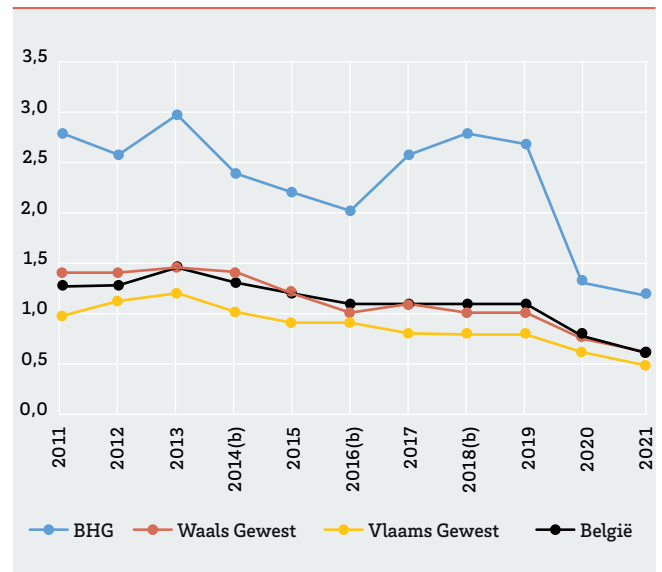
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018 ^b	2019	2020	2021
BHG	2.348	2.263	2.652	2.203	2.142	1.954	2.639	3.033	2.978	1.502	1.332
Vlaams Gewest	4.908	5.356	5.742	5.285	4.769	4.760	4.688	4.415	4.920	3.744	3.427
Waals Gewest	2.968	2.968	3.346	3.248	2.851	2.456	2.641	2.430	2.700	1.957	1.774
België	10.224	10.587	11.740	10.736	9.762	9.170	9.968	9.878	10.598	7.203	6.533

Bron: Statbel, berekeningen BISA.

(1) Het aantal faillissementen van ondernemingen wordt berekend aan de hand van informatie van de ondernemingsrechtbanken enerzijds en informatie uit het ondernemingsregister van Statbel anderzijds

b = breuk in tijdreeks: Sinds mei 2018 (inwerkingtreding van een nieuwe wet betreffende "de insolventie van ondernemingen") omvatten de statistieken niet langer alleen de ondernemingen die commerciële activiteiten uitoefenen, maar ook de vrije beroepen, de landbouwenootschappen en de vennootschappen zonder winsttoogmerk.

GRAFIEK III.3.2 : Grafiek III.3.2: Evolutie van de faillissementsgraad van ondernemingen (1) (%)

Bron: Statbel, berekeningen BISA.

(1) De faillissementsgraad van ondernemingen stemt overeen met de verhouding tussen het aantal faillissementen en het gemiddelde aantal actieve, aan de btw onderworpen ondernemingen in die periode.

b = breuk in tijdreeks: in 2014 en in 2016 hadden wetswijzigingen tot gevolg dat reeds actieve ondernemingen of zelfstandigen zich dienden te onderwerpen aan de btw. Voor 2014 gaat het om advocaten, voor 2016 om artsen die bepaalde activiteiten van esthetische chirurgie beoefenen en om bepaalde bestuurders van vennootschappen.

De toename van het aantal ondernemingen als gevolg daarvan heeft een daling van de faillissementsgraad als wiskundig gevolg.

Voor 2018: zie onderschrift bij tabel III.3.1.

Het aantal bedrijfsfaillissementen daalde in 2021 om verscheidene redenen:

- › het laatste moratorium op faillissementen om de ondernemingen die tijdelijk moesten sluiten te beschermen, was in januari 2021 nog van kracht;
- › na het verstrijken van dat laatste moratorium werd tot in de zomer van 2021 een stilzwijgend moratorium toegepast: de belastingdienst en de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ) zagen af van de dagvaarding in faillissement van ondernemingen die hun belastingschulden en/of sociale schulden niet betaalden;

- › de procedure van gerechtelijke reorganisatie en de toekenning van een belastingvrijstelling in het geval van een procedure van reorganisatie door minnelijk akkoord werden vereenvoudigd;
- › het tempo van de activiteiten van de ondernemingsrechtbanken en griffies werd niet onmiddellijk weer normaal.

In 2021 nemen de faillissementspercentages in het Brussels Gewest en in heel België licht af. Deze percentages bedragen respectievelijk 1,2 % en 0,6 % in 2021 (zie grafiek III.3.2). **Het risico voor een onderneming om een faillissement aan te vragen is dus bijna twee keer zo groot in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest als in de andere twee gewesten.** Om het hogere faillissementsrisico voor de in het Brussels Gewest gevestigde ondernemingen te verklaren, mag niet uit het oog worden verloren dat het Gewest, net als vele andere grote

steden, wordt gekenmerkt door een sterke ondernemingsdynamiek, met een hoge oprichtingsgraad. Deze nieuwe bedrijven worden echter in de eerste jaren van hun bestaan geconfronteerd met een verhoogd risico op faillissement.

In het eerste semester van 2022 werden 1.026 ondernemingen failliet verklaard in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, een stijging met 70 % ten opzichte van het eerste semester van 2021. In de andere twee gewesten van het land is het aantal faillissementen in de eerste helft van 2022 eveneens gestegen in vergelijking met dezelfde periode in 2021 (73 % voor het Vlaams Gewest en 26 % voor het Waals Gewest). Dit kan met name worden verklaard door een hervatting van de dagvaardingen in faillissement door de RSZ en de belastingdienst, die normaal meer dan driekwart van de dagvaardingen in faillissement vertegenwoordigen.

Definities en methodologische opmerkingen:

Btw-plichtige ondernemingen

Het begrip "onderneming" wordt vrij ruim geïnterpreteerd: het omvat zowel multinationals met duizenden werknemers, zelfstandigen die "natuurlijke personen" zijn als verenigingen zonder winst oogmerk (vzw's).

Btw-plichtige ondernemingen zijn ondernemingen die belastingplichtig zijn²³ en die zich, wegens de aard van hun activiteit(en), bij de bevoegde instanties moeten identificeren om een btw-nummer te krijgen. Het gaat dus niet om alle ondernemingen. Zo zijn een groot aantal activiteiten op het gebied van verzekeringen en financiën bijvoorbeeld niet in deze statistieken opgenomen.

De statistieken zijn immers gebaseerd op administratieve gegevens die afkomstig zijn van het register van btw-plichtige ondernemingen. Deze administratieve informatie geeft niet steeds een getrouw beeld van het aantal reële oprichtingen en stopzettingen van ondernemingen.

Ondernemingen met uitbatingszetels in meerdere gewesten worden slechts eenmaal geteld: bij het gewest waar hun maatschappelijke zetel gevestigd is voor de rechtspersonen en hun woonplaats voor de btw-plichtige natuurlijke personen.

Faillissementen van ondernemingen

Een onderneming is in staat van faillissement wanneer het niet langer over voldoende middelen beschikt om haar schulden die vervallen te betalen. Volgens de wet van 11 augustus 2017 betreffende "de insolventie van ondernemingen" in het Wetboek van economisch recht, bevindt een onderneming zich in staat van faillissement wanneer zij op duurzame wijze ophoudt te betalen en het vertrouwen van haar schuldeisers kwijt is (bijvoorbeeld: weigering van een bankkrediet en van uitstel van betaling).

De statistieken over faillissementen worden opgesteld op basis van gegevens afkomstig van de ondernemingsrechtbanken. Die rechtbanken spreken een faillissement uit, ofwel na aangifte van faillissement, ofwel na een verzoek om een faillissementsprocedure ingediend door het openbaar ministerie of door een schuldeiser(s).

Bedrijfsfaillissementen vertegenwoordigen een deel van de stopzettingen van ondernemingen. Ondernemingen kunnen vrijwillig (bv. door pensionering, fusie, overgang naar een vennootschap) of onvrijwillig (bv. door faillissement) zijn stopgezet.

BIBLIOGRAFIE:

- Barutel L. (2010), « L'entrepreneuriat en Région de Bruxelles-Capitale: accompagnement, financement et innovations », Pour la Solidarité
- Beci (2021), « Les procédures de faillites reprennent », Kamer van Koophandel van Brussel
- FOD Economie (2022), « Jaarlijkse en maandelijks evolutie van de faillissementen en het banenverlies », FOD Economie
- Giacomin O. et al. (2016), « Entrepreneurs de nécessité et d'opportunité: quels comportements durant la phase de création? », De Boeck Supérieur
- Notaris.be (2021), « Ondernemersbarometer: aantal nieuwe vennootschappen in de lift, ook in coronatijden », Fednot

- Statbel (2022), « Maandelijks verslag over de evolutie van het aantal faillissementen en het aantal verloren banen in België », Statbel
- Statbel (2022), « Maandelijks faillissementen », Belgische Federale Overheidsdienst
- Statbel (2022), « Maandevolutie van de btw-plichtige ondernemingen », Belgische Federale Overheidsdienst
- UCM (2022), « 2021, année historique de créations d'entreprises », UCM
- UNIZO, Graydon Belgium en UCM (2022), « Startersatlas 2022 », Shutterstock

23 Volgens het Wetboek van de belasting over de toegevoegde waarde (btw) is eenieder die in de uitoefening van een economische activiteit, met of zonder winst oogmerk, leveringen van goederen of diensten verricht in België, belastingplichtig.

HOOFDSTUK IV

ONDERZOEK EN ONTWIKKELING

In het kort:

Volgens voorlopige cijfers voor 2020 zouden de uitgaven voor O&O-activiteiten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 2,2 miljard euro bedragen, ofwel 2,65 % van het bruto binnenlands product (bbp). Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ligt hiermee boven het gemiddelde van de 27 landen van de Europese Unie (2,32 %), maar blijft onder het Belgische niveau (3,48 %). België haalt sinds 2019 de Europese doelstelling om de O&O-uitgaven te verhogen tot 3 % van het bbp. De voorlopige cijfers over de O&O-uitgaven in 2020 moeten echter met de nodige voorzichtigheid worden gehanteerd, aangezien zij geen rekening houden met een eventuele impact van de COVID-19-pandemie op de O&O-activiteiten. Volgens de OESO zou de wereldwijde economische crisis vanwege de COVID-19-pandemie niet leiden tot een aanzienlijke daling van de O&O-uitgaven in Europa. Bovendien zou de daling vooral een deel van de private ondernemingen treffen.

Volgens de uitsplitsing van de O&O-uitgaven naar uitvoeringssector (d.w.z. wie O&O-activiteiten realiseert), staan de ondernemingen in voor 64 % en het hoger onderwijs voor 23 % in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Wat betreft de uitsplitsing van de O&O-uitgaven naar financieringsbron (waar komen de fondsen vandaan om deze activiteiten te financieren?): de ondernemingen dragen 53 % bij en de overheden - waaronder de Brusselse regering - 24 %. Volgens de voorlopige gegevens zouden de budgettaire overheidskredieten voor O&O van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in 2021 58 miljoen euro bedragen.

Onderzoek en experimentele ontwikkeling (O&O) zijn essentieel voor de transformatie van de economie en de samenleving en laat toe oplossingen te vinden voor de huidige en toekomstige uitdagingen. Zo speelt O&O een cruciale rol als integraal onderdeel van de respons op meerdere crises. Met betrekking tot de gezondheids crisis van de COVID-19-pandemie, heeft O&O geleid tot een beter inzicht in het coronavirus en de overdracht ervan. Bovendien ontwikkelden wetenschappers met behulp van opkomende technologieën in recordtijd talrijke behandelingen en verscheidene vaccins met een hoge werkzaamheid.

Daarnaast heeft de COVID-19-crisis geleid tot een versnelde toegang tot wetenschappelijke publicaties, een massaal gebruik van digitale hulpmiddelen en een versterking van de O&O- en innovatiesamenwerking tussen de verschillende actoren van het innovatie-ecosysteem, met name onderne-

mingen, universiteiten en overheidsinstanties. Als reactie op deze ongekende gezondheids crisis hebben de verschillende regeringen snel gereageerd door O&O en innovatie aan te moedigen en te ondersteunen. Voor de Brusselse regering maakt dit ook deel uit van het Gewestelijk Innovatieplan voor de periode 2021-2027, waarin de nieuwe slimme specialisatiestrategie inzake O&O en innovatie is opgenomen.

Dit hoofdstuk begint met een deel over de evolutie van de uitgaven voor O&O-activiteiten. Vervolgens worden die uitgaven opgesplitst volgens twee benaderingen die zijn gebaseerd op de uitvoering en financiering van O&O. In een laatste deel wordt de evolutie van de budgettaire overheidskredieten voor O&O van de Brusselse regering onderzocht. Aan het eind van dit hoofdstuk worden de definities, basisbegrippen en gegevensbronnen vermeld.

IV.1 UITGAVEN VOOR O&O-ACTIVITEITEN

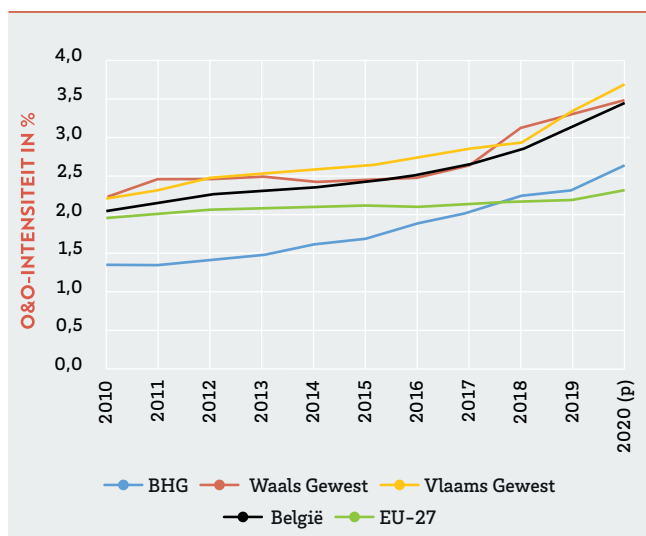
De scherpe daling van de economische activiteit zou niet leiden tot een daling van de O&O-uitgaven in 2020

De bruto binnenlandse uitgaven voor O&O (BUOO) zijn de belangrijkste statistische indicator die wordt gebruikt om de O&O-activiteiten op een gebied te beschrijven. Volgens voorlopige cijfers voor 2020 zouden **de BUOO in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 2,2 miljard euro bedragen**. Dit is goed voor bijna 14 % van de BUOO voor heel België. Hiermee zouden de BUOO toenemen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, ondanks de sterke daling van de economische activiteit als gevolg van de COVID-19-pandemie (zie hoofdstuk II.1).

De O&O-intensiteit, d.w.z. de BUOO als percentage van het bbp, zou in 2020 2,65 % bedragen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (zie grafiek IV.1.1). De O&O-intensiteit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ligt boven die van de Europese Unie van 27 landen (2,32 %), maar blijft onder die van België (3,48 %). De Europese doelstelling om de O&O-uitgaven te verhogen tot 3 % van het bbp werd sinds 2019 in België gehaald.

De voorlopige BUOO-cijfers voor 2020 zijn vastgesteld op basis van de in de voorgaande jaren waargenomen trend en houden geen rekening met een mogelijk effect van de COVID-19-pandemie op de O&O-activiteiten. Deze cijfers moeten derhalve met de nodige voorzichtigheid worden gehanteerd. Volgens de OESO (2022) zou de wereldwijde economische crisis ten gevolge van de COVID-19-pandemie echter niet mogen leiden tot een aanzienlijke daling van de O&O-uitgaven in Europa. Daarnaast moet de sterke toename van de O&O-intensiteit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en in België met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd, aangezien deze voornamelijk wordt verklaard door de sterke daling van het bbp in 2020.

GRAFIEK IV.1.1 : Bruto binnenlandse uitgaven voor O&O in % van het bbp*

Bron: Belspo, Eurostat, INR, berekeningen BISA

(p) voorlopige gegevens

(*) De gegevens voor 2010-2020 zijn opgesteld met de nieuwe methodologie voor de regionale rekeningen

Private ondernemingen voeren bijna twee derde van de O&O-activiteiten uit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

De O&O-actoren worden ingedeeld in vier grote institutionele sectoren voor de uitvoering van O&O, i.e. de private ondernemingen, de overheden, het hoger onderwijs en de private non-profitsector. **De belangrijkste sector voor de uitvoering van O&O is die van de private ondernemingen**, die volgens de voorlopige cijfers voor 2020 **64 % van de BUOO in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest uitvoeren**. Ter vergelijking: in 2020 zouden de private ondernemingen 73 % in België en 66 % in de EU-27 uitvoeren (zie grafiek IV.1.2). Het verschil met de rest van België kan grotendeels worden verklaard door de relatief kleinere aanwezigheid in het Brussels Hoofd-

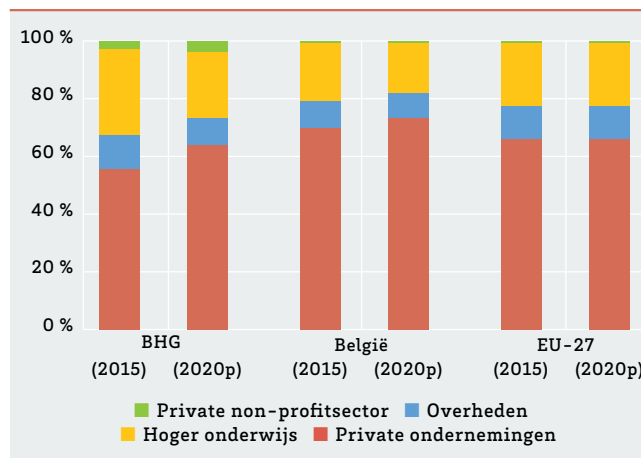
stedelijk Gewest van de verwerkende industrie en de hoog-technologische industrie in het bijzonder. In de rest van België zijn de ondernemingen die een groot deel van de BUOO voor hun rekening nemen, actief in de farmaceutica en biotechnologie, elektronische apparatuur en onderdelen en informaticadiensten.

Tussen 2015 en 2020 namen de O&O-activiteiten van de private ondernemingen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest aanzienlijk toe. Het aandeel van de BUOO van de private ondernemingen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is gestegen met 8 procentpunten, tegenover +3 in België en +1 in de EU-27. De ondernemingen in telecommunicatie, financiële diensten en digitale diensten verklaren grotendeels die stijging. Ook al zal de crisis ten gevolge van de COVID-19-pandemie in 2020 naar verwachting niet leiden tot een aanzienlijke daling van de globale O&O-uitgaven. Toch zou zij volgens de OESO (2022) kunnen hebben geleid tot een daling van de O&O-uitgaven in private ondernemingen die zwaar door deze crisis zijn getroffen.

Het hoger onderwijs is de op één na belangrijkste sector voor het verrichten van O&O. In 2020 is deze sector goed voor 23 % van de BUOO in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 17 % in België en 22 % in de EU-27. Tussen 2015 en 2020 is het aandeel van het hoger onderwijs in de BUOO in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest met 7 procentpunten gedaald. In België en de EU-27 is de daling van het aandeel van het hoger onderwijs in de BUOO beperkt en bedraagt ze respectievelijk -3 en -1 procentpunten.

De derde belangrijke sector voor de uitvoering van O&O is deze van de overheden. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bestaat deze sector uit openbare instellingen die gevestigd zijn op zijn grondgebied en O&O uitvoeren, ongeacht het bestuurlijk niveau waarvan ze afhangen. Volgens voorlopige cijfers voor 2020 voert deze sector 9 % van de BUOO uit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en in België en 12 % in de EU-27.

GRAFIEK IV.1.2 : Bruto binnenlandse uitgaven voor O&O per uitvoeringssector (in % van het totaal*)

Bron: Belspo, Eurostat, berekeningen BISA

(p) voorlopige gegevens

(*) Sommige totalen stemmen door afronding niet exact overeen met de som van hun delen

Private ondernemingen financieren meer dan de helft van de O&O-activiteiten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

De actoren die O&O-activiteiten financieren, zijn ingedeeld in vijf voornaamste bronnen van O&O-financiering (herkomst van de middelen): private ondernemingen, overheden, hoger onderwijs, de private non-profitsector en de rest van de wereld. De laatst beschikbare gegevens voor de BUOO per financieringsbron hebben betrekking op het jaar 2019.

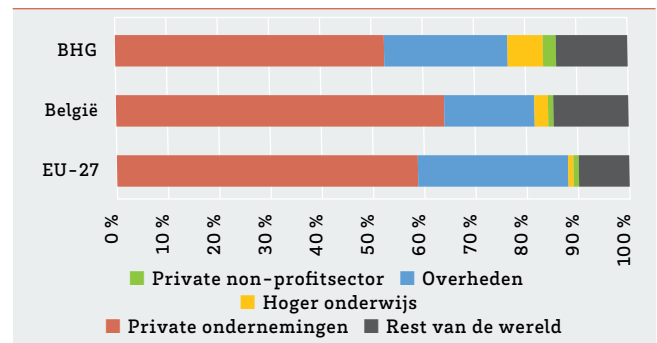
De private ondernemingen financieren het grootste deel van de O&O-activiteiten, namelijk 53 % van de BUOO in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 64 % in België en 59 % in de EU-27 (zie grafiek IV.1.3). De financiering door de private ondernemingen komt vooral ten goede aan O&O-activiteiten die de private ondernemingen zelf uitvoeren.

De overheden dragen ook bij aan de financiering van een aanzienlijk deel van de O&O-activiteiten. Het aandeel van de overheidsfinanciering voor O&O bedraagt 24 % in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 18 % in België en 29 % in de EU-27. De overheidsfinanciering voor O&O in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest komt van verschillende overheden: de federale regering, de regeringen van de Gemeenschappen en de Brusselse regering.

- Het grootste deel van de overheidsfinanciering voor O&O is afkomstig van de regeringen van de Gemeenschappen (ongeveer 60 %). Ze financieren voornamelijk de onderzoeksactiviteiten aan de universiteiten en de hogescholen.
- De federale regering ondersteunt het wetenschappelijk ruimteonderzoek en O&O binnen de federale wetenschappelijke instellingen waarvan de meeste in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest liggen. De federale steun door de fiscale stimuleringsmaatregelen wordt niet meegeteld in de BUOO.
- De Brusselse regering financiert O&O-projecten (inclusief samenwerkingsprojecten) met betrekking tot de gewestelijke bevoegdheden op het gebied van wetenschapsbeleid uitgevoerd door de ondernemingen en andere onderzoeksinstellingen (o.a. de universiteiten en de hogescholen) gelegen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Ook de fondsen uit de rest van de wereld (inclusief Europese fondsen) financieren O&O-activiteiten. Het aandeel van de buitenlandse financiering van de BUOO is 13 % in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 15 % in België en 9 % in de EU-27. Circa 70 % van deze middelen uit het buitenland voor O&O in België is afkomstig van private ondernemingen.

GRAFIEK IV.1.3 : Bruto binnenlandse uitgaven voor O&O per financieringsbron in 2019 (in % van het totaal*)

Bron: Belspo, Eurostat, berekeningen BISA

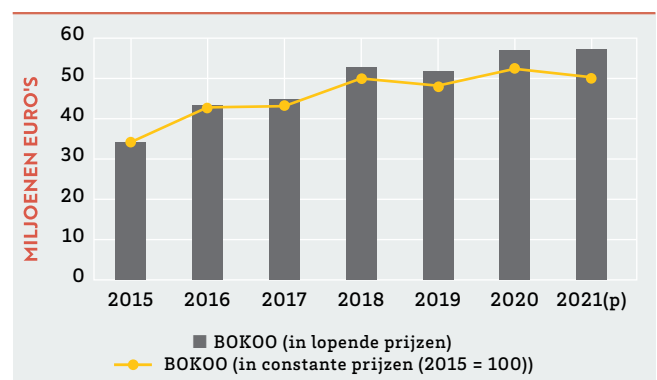
(*) Sommige totalen stemmen door afronding niet exact overeen met de som van hun delen

IV.2 BUDGETTAIRE OVERHEIDSKREDIETEN VOOR O&O-ACTIVITEITEN

Budgettaire overheidskredieten voor O&O van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest stijgen sterk

Naast de O&O-uitgaven die worden gefinancierd door de overheden, worden de overheidsinspanningen voor O&O-activiteiten ook gemeten door het bedrag van de budgettaire overheidskredieten voor O&O (BOKOO). Volgens voorlopige gegevens zouden de budgettaire overheidskredieten voor O&O van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in 2021 bijna 58 miljoen euro bedragen (zie grafiek IV.2.1). **De begrotingsmiddelen die de het Brussels Hoofdstedelijk Gewest toewijst aan O&O zijn de laatste jaren zeer sterk gestegen** (gemiddeld 9 % per jaar in constante prijzen tussen 2015 en 2020).

GRAFIEK IV.2.1 : Budgettaire overheidskredieten voor O&O van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (in miljoenen euro's)

Bron: Belspo

(p) op basis van voorlopige begrotingsgegevens

De steun van de Brusselse regering voor O&O- en innovatieactiviteiten bestrijkt de projecten van alle actoren in het Brusselse innovatie-ecosysteem: private ondernemingen, universiteiten, openbare onderzoeksinstellingen en private instellingen zonder winstoogmerk. De steun is ook gericht op nieuwe vormen van innovatie zoals sociale innovatie. Voorts is de gewestelijke overheidssteun gericht op O&O en innovatie waarbij wordt samengewerkt tussen de verschil-

lende openbare en private actoren, en met name tussen ondernemingen en universiteiten of openbare onderzoekscentra. Daarnaast is in het Gewestelijk Innovatieplan voor de periode 2021-2027 de nieuwe slimme specialisatiestrategie inzake O&O en innovatie opgenomen. Dit plan is ontworpen om de maatschappelijke uitdagingen van het Gewest aan te pakken, rekening houdend met veerkracht, duurzaamheid en inclusie.

Definities en methodologische opmerkingen:

Bruto binnenlandse uitgaven voor O&O

Volgens het Frascati-handboek 2015 (OESO), « omvat **onderzoek en experimentele ontwikkeling (O&O)** het creatieve en systematische werk dat plaatsvindt teneinde de totaal-kennis te vergroten, ook die in verband met de mens, de cultuur en de samenleving, en het gebruik van al deze kennis ten behoeve van nieuwe toepassingen ».

De **bruto binnenlandse uitgaven voor O&O (BUOO)** zijn de voornaamste statistische indicator om O&O-activiteiten van een land of regio te meten. Ze omvatten het geheel van de lopende uitgaven en van de kapitaaluitgaven bestemd voor O&O dat wordt uitgevoerd op een betrokken grondgebied, ongeacht de financieringsbron. Om vergelijkingen mogelijk te maken worden de BUOO vaak voorgesteld als percentage van het bruto binnenlands product en ook wel O&O-intensiteit in een economie genoemd.

BUOO worden gewoonlijk opgesplitst volgens twee benaderingen op basis van **de uitvoering en de financiering voor O&O**.

- › Vier sectoren voeren O&O uit: de private ondernemingen, de overheden, het hoger onderwijs en de private non-profitsector.
- › O&O-activiteiten worden gefinancierd door vijf financieringsbronnen: de private ondernemingen, de overheden, het hoger onderwijs, de private non-profitsector en de rest van de wereld.

De gegevens over de O&O-uitgaven zijn afkomstig van de tweejaarlijkse enquêtes die de POD Wetenschapsbeleid (Belspo) in samenwerking met zijn gewestelijke en gemeenschapspartners afneemt. Deze gegevens worden verzameld bij organisaties die O&O uitvoeren en/of financieren in België. Daarnaast produceert Belspo jaarlijks, op basis van een statistisch model, voorlopige cijfers voor het voorgaande jaar over de O&O-uitgaven in België en in de drie gewesten.

Budgettaire overheidskredieten voor O&O

De **budgettaire overheidskredieten voor O&O (BOKOO)** bestrijken de door de overheden gefinancierde O&O-activiteiten uitgevoerd in openbare instellingen, private ondernemingen, hoger onderwijs en de private non-profitsector alsook in de rest van de wereld (met inbegrip van internationale organisaties). Heel wat aspecten van het gewestelijk innovatiebeleid zijn echter niet opgenomen in de BOKOO: de financiering van incubatoren, specifieke begeleidingsdiensten voor ondernemingen enz. Bovendien is het bedrag van de verschillende vormen van belastingvermindering ten gunste van O&O die door de federale overheid worden toegekend, evenmin opgenomen in de BOKOO-statistieken.

De gegevens betreffende de BOKOO zijn gebaseerd op de gegevens afkomstig uit de begrotingen. Deze methode bestaat erin de inventaris te maken van alle begrotingsposten die in aanmerking komen om O&O-activiteiten te financieren of het aandeel te meten of te schatten dat O&O erin inneemt.

BIBLIOGRAFIE:

- « Gezamenlijke algemene beleidsverklaring van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering en het Verenigd College van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie – Zittingsperiode 2019-2024 »
- Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (2021), « Conjunctuurbarometer van het Brussels nr. 36, herfst 2021 », BISA
- Dewatripont, A. (2016), « Onderzoek en ontwikkeling in Brussel: wie financiert deze activiteiten en waar vinden ze plaats? », Focus nr. 12, Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA)
- Europese Commissie (2020), « Science, Research and Innovation Performance of the EU 2020 - A fair, green and digital Europe », Publications Office of the European Union
- Federaal Planbureau, BISA, Statistiek Vlaanderen & IWEPS (juli 2022). « Regionale economische vooruitzichten 2022-2027 », FPB

- Innoviris.brussels (2021), « Gewestelijk Innovatieplan 2021-2027: Slimme specialisatiestrategie », Innoviris
- OESO (2016), « Frascati Manual 2015: Guidelines for Collecting and Reporting Data on Research and Experimental Development, The Measurement of Scientific, Technological and Innovation Activities », OECD Publishing
- OESO (2021), « OECD Science, Technology and Innovation Outlook 2021 – Times of Crisis and Opportunity », OECD Publishing
- OESO (2022), « OECD Main Science and Technology Indicators. R&D Highlights in the March 2022 Publication », OECD
- POD Wetenschapsbeleid (2021), « Voorlopige cijfers voor R&D in België en de regio's in 2020 », Belspo
- POD Wetenschapsbeleid (2022), « België op weg naar een kenniseconomie - De 3 %-doelstelling in de Lissabon-strategie », Belspo

HOOFDSTUK V

DE ARBEIDSMARKT

In het kort:

Globaal genomen **heeft de gezondheidscrisis een vrij beperkte impact gehad op de arbeidsmarkt in het Brussels Gewest, zowel in omvang als in tijd.** Weliswaar is de verbetering van bepaalde arbeidsmarktindicatoren zoals de werkgelegenheids- en de werkloosheidsgraad, die in de jaren vóór de pandemie werd waargenomen, door de crisis onderbroken. Na de recessie van 2020 is de situatie op de arbeidsmarkt echter snel weer verbeterd, door een krachtig herstel van de economische activiteit. Enerzijds hebben de steunmaatregelen van de overheid immers de werkgelegenheidsschok vanaf 2020 opgevangen en anderzijds heeft de opleving van de behoefte aan arbeiders die in 2021 volgde, tot een aanzienlijke banengroei geleid.

De gevolgen van de gezondheidscrisis hebben vooral de meer dynamische profielen op de arbeidsmarkt getroffen. Het banenverlies werd hoofdzakelijk opgetekend bij jongeren, mensen met tijdelijke arbeidscontracten, jobstudenten en uitzendkrachten, bijvoorbeeld in de handel en de horeca. Het aantal niet-werkende werkzoekenden steeg hierdoor overwegend voor de categorieën werkzoekenden met een hogere kans om na de crisis snel terug werk te vinden (jonger dan 25 jaar, werkloosheidsduur van minder dan een jaar, hooggekwalificeerden).

Voor de periode 2022-2027 wordt verwacht dat de meeste arbeidsmarktindicatoren opnieuw een gunstigere ontwikkeling zullen vertonen. Hoewel het Brussels Gewest een relatief groot aantal Oekraïense vluchtelingen zal opvangen die de oorlog in hun land zijn ontvlucht, zal de impact van deze instroom naar verwachting minimaal blijven en hoofdzakelijk beperkt blijven tot de jaren 2022 en 2023. De groei van de bevolking op arbeidsleeftijd zal naar verwachting aanzienlijk hoger blijven in het Brussels Gewest dan in de rest van het land. De projecties gaan er ook van uit dat de werkende bevolking in Brussel veel sneller zal blijven groeien dan in de andere twee gewesten gesteund door de sterke toename van de uitgaande pendelstromen, vooral naar Vlaanderen. De groei van het aantal werkende Brusselaars zal dus waarschijnlijk aanzienlijk hoger blijven dan die van de werkgelegenheid binnen het gewest. Tegen 2027 zal de werkgelegenheidsgraad in Brussel naar verwachting stijgen tot 62,1 %, terwijl de werkloosheidsgraad in Brussel zal dalen tot 13,0 %.

De evolutie van de Brusselse binnenlandse werkgelegenheid werd geanalyseerd in hoofdstuk II. Het begrip "binnenlandse werkgelegenheid van een gewest" omvat alle werknemers en zelfstandigen die in dit gewest werken, ongeacht hun woonplaats. In dit hoofdstuk gaan we dieper in op **de situatie van de inwoners van het Brussels Gewest op de arbeidsmarkt** aan de hand van de cijfers over de werkende bevolking, de werkgelegenheidsgraad en de werkloosheid. De analyse van deze gegevens heeft betrekking op zowel de waargenomen situatie als de verwachte ontwikkelingen op de korte en middellange termijn. Ook de gevolgen van de diverse recente crises (coronapandemie, stijgende inflatie, oorlog in Oekraïne) voor de Brusselse arbeidsmarkt worden geanalyseerd. De gebruikte definities en concepten worden uitgelegd aan het einde van dit hoofdstuk.

V.1 ONTWIKKELINGEN OP DE ARBEIDSMARKT IN 2020 EN 2021²⁴

De coronapandemie heeft een aanzienlijke impact gehad op de economische activiteit in het Brussels Gewest, wat heeft geleid tot een diepe recessie in 2020, gevolgd door een sterk herstel vanaf 2021. Over het geheel genomen heeft de gezondheidscrisis echter slechts een vrij beperkte impact (in termen van omvang en tijd) gehad op de Brusselse arbeidsmarkt, althans als we de geaggregeerde indicatoren nemen en deze als een jaarlijks gemiddelde berekenen.

Demografie en beroepsbevolking

In demografisch opzicht heeft **de pandemie in 2020 slechts geleid tot een lichte vertraging van de groei van de Brusselse bevolking op arbeidsleeftijd (15-64 jaar), die zich vervolgens vanaf 2021 heeft gestabiliseerd** (zie tabel V.1.1). Deze vertraging kan worden verklaard door de daling van de internationale migratiestromen als gevolg van de gezondheidsmaatregelen. Deze factor speelt in Brussel een grotere rol dan in de andere twee gewesten (zie Hoofdstuk VI). In de periode 2020-2021 is de bevolking op arbeidsleeftijd in Brussel met 0,8 % per jaar toegenomen, wat ruim boven het nationale gemiddelde ligt (+0,2 % per jaar).

24 De in dit hoofdstuk voorgestelde cijfers en analyses zijn gebaseerd op de Regionale economische vooruitzichten 2022-2027 (zie bibliografie aan het eind van het hoofdstuk)

De gezondheidscrisis heeft daarentegen een aanzienlijke en onmiddellijke negatieve impact gehad op de evolutie van de activiteitsgraad in 2020, met andere woorden op de participatie van de Brusselaars op de arbeidsmarkt. Dit effect was geconcentreerd in de jongste leeftijdsgroep (15-24 jaar) en de middelste leeftijdsgroep (25-49 jaar). Sinds het begin van de crisis werd er immers banenverlies genoteerd in de groep van flexibele arbeidsmarktstatuten (zoals uitzendarbeid en studentenjobs). Deze statuten komen voor bij een overwegend jonge bevolking die slechts in beperkte mate toegang heeft tot werkloosheidsuitkeringen en zich daarom genoodzaakt zag zich tijdelijk uit de arbeidsmarkt terug te trekken. Deze negatieve schok voor de activiteitsgraad bij jongeren en 25- tot 49-jarigen was groter in Brussel dan in de andere twee gewesten. Voor ouderen is de vrees dat de gezondheids-crisis zou leiden tot een aanzienlijke toename van het aantal vroegtijdige uitredingen uit de arbeidsmarkt ongegrond gebleken. De activiteitsgraad van de Brusselaars van 50 jaar en ouder is tijdens het eerste jaar van de pandemie dus nagenoeg ongewijzigd gebleven. Uiteindelijk is de activiteitsgraad in het Brussels Gewest gedaald van 70,3 % in 2019 tot 69,7 % in 2020, terwijl hij op nationaal niveau stabiel is gebleven (op 74,4 %).

De schok voor de Brusselse activiteitsgraad was echter slechts tijdelijk, want deze steeg het jaar daarop weer (tot 70,1 %). De positieve evolutie in de leeftijdsgroep van 25-49 jaar en, in mindere mate, in de leeftijdsgroep 50+, is de belangrijkste reden voor dit herstel van de arbeidsmarktparticipatie in Brussel. Voor personen van 25 tot 49 jaar geeft de stijging van de activiteitsgraad niet alleen een inhaalbeweging na de gezondheidscrisis weer, maar ook een meer structurele verbetering die sinds 2018 werd waargenomen en door de pandemie onderbroken werd.

Pendel, werkende beroepsbevolking en werkgelegenheidsgraad

De economische recessie van 2020 heeft ook een schok veroorzaakt in de stroom van pendelaars tussen de Belgische gewesten. In de vijf jaar voorafgaand aan de pandemie (2015-2019) steeg de uitgaande pendel vanuit Brussel zeer sterk (naar Wallonië en nog meer naar Vlaanderen), terwijl de inkomende pendel naar Brussel een lichte daling vertoonde (stagnatie van de stroom vanuit Wallonië, maar daling van de stroom vanuit Vlaanderen). **De gezondheidscrisis heeft de toename van de uitgaande pendel uit het Brussels Gewest in 2020 abrupt onderbroken en tegelijkertijd de afname van de inkomende pendel geaccentueerd.** Verhoudingsgewijs werd de uitgaande pendel zwaarder beïnvloed dan de inkomende pendel. De werkgelegenheid in de belangrijkste bedrijfstakken van de uitgaande Brusselse pendelaars ('handel en horeca' en 'overige marktdiensten') heeft immers meer te lijden gehad onder de gevolgen van de crisis dan de werkgelegenheid in de belangrijkste bedrijfstakken van de inkomende pendelaars ('openbaar bestuur en onderwijs' en 'krediet en verzekering').

Ondanks de lichte daling van de werkgelegenheid binnen Brussel (-0,4 %, zie hoofdstuk II) is de Brusselse werkende beroepsbevolking, d.w.z. het aantal Brusselaars met een baan, in 2020 uiteindelijk nagenoeg stabiel gebleven. **De gezondheidscrisis onderbrak zo een periode van bijzonder dynamische groei van de Brusselse werkende beroepsbevolking** (gemiddeld +1,6 % per jaar tussen 2014 en 2019).

De bijbehorende indicator, **de werkgelegenheidsgraad van de Brusselaars (FPB-definitie), is in het eerste jaar van de pandemie licht gedaald tot 58,9 % in 2020.** Voordien steeg de werkgelegenheidsgraad zes jaar op rij (in 2013 bedroeg hij 56,6 %), ondanks het feit dat de bevolking op arbeidsleeftijd in Brussel aanzienlijk meer groeide dan in de andere twee gewesten. **Het effect van de gezondheidscrisis op de groei van de werkende beroepsbevolking en op de werkgelegenheidsgraad zou echter van tijdelijke aard zijn, aangezien beide indicatoren vanaf 2021 zouden moeten opveren** dankzij het duidelijke herstel van de werkgelegenheid dat in de drie Belgische gewesten wordt verwacht.

Werkloosheid en werkloosheidsgraad

De werkloosheidsgraad is in Brussel tijdens het eerste jaar van de gezondheidscrisis stabiel gebleven (15,6 % in 2020 volgens de definitie van het FPB), terwijl zij in Vlaanderen en Wallonië enigszins is toegenomen. **De schok van de pandemie maakte aldus een einde aan zes opeenvolgende jaren van duidelijke daling van de werkloosheid in de drie Belgische gewesten.** In het Brussels Gewest daalde de werkloosheidsgraad immers van 21,0 % in 2013 naar 15,6 % in 2019.

In 2021 is de werkloosheidsgraad in alle drie de gewesten opnieuw gedaald dankzij het economisch herstel, dat gepaard ging met een hoge jobcreatie (zie hoofdstuk II). De Brusselse werkloosheidsgraad daalde het minst (tot 15,3 %), waaruit blijkt dat de Brusselse arbeidsmarkt zich in 2021 iets langzamer herstelde van de gezondheidscrisis.

Voor het Brussels Gewest verklaren verschillende factoren het relatief geringe effect van de gezondheidscrisis op de werkloosheid:

- › Dankzij de **steunmaatregelen van de overheid** (tijdelijke werkloosheid, overbruggingsrecht, moratorium op faillissementen enz.) konden talrijke ontslagen en dus ook de massale instroom van nieuwe werkzoekenden worden vermeden.
- › **De behoefte aan arbeidskrachten neemt in 2021 sterk toe** als gevolg van het krachtige economische herstel. Dit heeft geleid tot een toename van het aantal vacatures en van de werving door werkgevers.
- › **Het aantal jongeren dat zich na hun studie als werkzoekende liet inschrijven, is in 2020 en 2021 aanzienlijk gedaald** ten opzichte van de vorige jaren.
- › Sommige **Brusselse werkzoekenden onderbraken hun zoektocht naar werk**, hoofdzakelijk omdat de fysieke dienstverlening door Actiris of haar partners werd beperkt of stopgezet als gevolg van de gezondheidsmaatregelen.

TABEL V.1.1 : Kerncijfers van de Brusselse arbeidsmarkt (projecties) (In duizendtallen, tenzij anders aangegeven)

	2020	2021	2022	2023	2027
Totale bevolking	1.219,1	1.223,9	1.239,3	1.249,6	1.252,5
Bevolking op arbeidsleeftijd (15-64 jaar)	823,5	829,9	842,7	852,0	861,1
Beroepsbevolking (15 jaar en ouder)	574,1	581,6	591,6	598,4	614,7
Binnenlandse werkgelegenheid	710,7	718,5	726,8	729,1	742,0
Saldo van de grensarbeid	29,0	29,1	29,2	29,2	29,3
Saldo van de pendelarbeid	-254,9	-254,9	-251,7	-247,9	-236,7
Werkende beroepsbevolking (15 jaar en meer)	484,8	492,7	504,3	510,4	534,6
Werkloosheid (FPB-definitie)	89,3	88,9	87,3	88,0	80,1
Activiteitsgraad (FPB-definitie) (in %)	69,7	70,1	70,2	70,2	71,4
Werkgelegenheidsgraad (FPB-definitie) (in %)	58,9	59,4	59,8	59,9	62,1
Werkloosheidsgraad (FPB-definitie) (in %)	15,6	15,3	14,8	14,7	13,0

Bron: FPB, BISA, IWEPS, Statistiek Vlaanderen – HERMREG

Noot: voor de meeste variabelen/indicatoren begint de projectieperiode in 2022.

V.2 AANVULLENDE ANALYSE VAN DE ADMINISTRatieve WERKLOOSHEID IN 2020 EN 2021

Het vorige deel was gebaseerd op gewestelijke projectiegegevens. In dit deel worden de administratieve gegevens van Actiris gebruikt om het effect van de gezondheids crisis op de werkloosheid in detail te analyseren volgens de kenmerken van de niet-werkende werkzoekenden (NWWZ). In het algemeen zijn de **meer kwetsbare personen (jongeren, tijdelijke contracten, studenten- en uitzendwerk, met name in de handel en de horeca) zwaarder getroffen door de gevolgen van de gezondheids crisis**, aangezien het aantal aanwervingen sterk terugviel. De stabiliteit van de werkloosheid berekend voor het Brussels Gewest maskeert contrasterende ontwikkelingen tussen de verschillende categorieën van NWWZ (zie tabel V.2.1):

- › **Volgens categorie:** het aantal jongeren in beroepsinschakelingstijd (BIT) bleef in 2021 hoger dan voor de crisis (+14,5 % ten opzichte van 2019), terwijl het aantal NWWZ met een uitkering (WZUA) met 1,8 % daalde. Jongeren worden gewoonlijk het eerst getroffen in tijden van crisis doordat er minder mogelijkheden zijn om een baan, stage of opleiding te vinden, wat een uitstroom uit de werkloosheid moeilijker maakt. Zoals hierboven vermeld, is de stijging van het aantal jongeren in BIT eerder het gevolg van het feit dat meer jongeren in de werkloosheid terechtkomen dan van een toename van het aantal inschrijvingen na hun studie.

- › **Volgens geslacht:** het aantal vrouwen dat in 2021 als NWWZ werd geregistreerd, is licht gedaald ten opzichte van 2019, terwijl het aantal mannen hoger bleef (respectievelijk 0,3 % en +1,8 %). Aangezien mannen over het algemeen meer aanwezig zijn in economisch gevoeliger sectoren, waren zij bij het begin van de gezondheids crisis vaker het slachtoffer van stopzettingen van tijdelijke jobs.
- › **Volgens leeftijd:** NWWZ jonger dan 25 jaar waren in 2021 nog steeds aanzienlijk talrijker dan vóór de crisis (+4,3 % ten opzichte van 2019). Daarentegen vertoont het (veel grotere) aantal NWWZ in de leeftijdsgroep 25-49 jaar een lichte daling (0,3 %). Aangezien jongeren vaker een tijdelijke baan hebben, is hun situatie logischerwijze gevoeliger voor conjuncturele ontwikkelingen. In 2020 is het aantal NWWZ onder de 25 jaar sterk gestegen (+7,5 %). Dit was de voornaamste oorzaak voor de toename van de werkloosheid in Brussel tijdens het eerste jaar van de pandemie. De verbetering van de jeugdwerkloosheid in 2021 (3,0 %) was niet voldoende om de stijging in 2020 te compenseren.
- › **Volgens de duur van de werkloosheid:** de NWWZ met een werkloosheidsduur tussen 1 en 2 jaar laten in 2021 een sterke stijging zien in vergelijking met het niveau van vóór de crisis (+14,1 %). Deze stijging is logisch te verklaren door het feit dat in 2020 vooral de kortdurende werkloosheid (minder dan 1 jaar) was toegenomen, in combinatie met een daling van de uitstroom uit de werkloosheid. Voorts heeft het economisch herstel in 2021 geleid tot een daling van het aantal gedurende minder dan 1 jaar geregistreerde NWWZ (5,7 % ten opzichte van 2020), terwijl het effect van de crisis op de langdurige werkloosheid (meer dan 2 jaar) nog niet zichtbaar is.

- › **Volgens opleidingsniveau:** het aantal hoogopgeleide NWWZ is in 2021 het sterkst gestegen ten opzichte van de situatie vóór de pandemie (+12,2%), terwijl het aantal laagopgeleide NWWZ met 3,1% is gedaald.

Samenvattend kan worden gesteld dat de **sterke daling van het aantal aanwervingen in 2020 in veel bedrijfstakken een groter opwaarts effect heeft gehad op de NWWZ met een hogere kans om terug werk te vinden**, zoals jongeren, NWWZ van korte duur en hoogopgeleide NWWZ. Deze drie categorieën zijn in 2020 het sterkst gestegen, maar ze zijn in 2021 ook het sterkst gedaald.

V.3 ONTWIKKELINGEN OP DE ARBEIDSMARKT VOOR DE PERIODE 2022-2027²⁵

Impact van Oekraïense vluchtelingen

De toestroom van vluchtelingen die de oorlog in Oekraïne ontvluchten, heeft op korte termijn een aanzienlijke impact

op de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd, met name in Brussel. Volgens het scenario van de meest recente demografische vooruitzichten²⁶ zullen er in de loop van 2022 83.000 Oekraïense vluchtelingen in België aankomen. Gezien de tijdelijke beschermingsstatus van deze migranten, wordt er in het scenario van uitgegaan dat 80% van hen België tussen 2023 en 2024 zal verlaten (zie hoofdstuk VI). Het aantal vluchtelingen op arbeidsleeftijd in België als geheel zal tegen eind 2022 naar verwachting 54.200 bedragen, waarvan 70% vrouwen. Wat de gewestelijke spreiding betreft, **wordt verwacht dat Brussel een relatief hoog percentage Oekraïense vluchtelingen zal opnemen: er wordt van uitgegaan dat 20% zich in Brussel zal vestigen, 20% in Wallonië en 60% in Vlaanderen.**

Relatief gezien is de impact van de komst van vluchtelingen dus het grootst in Brussel. De opwaartse impuls voor de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd in de periode 2022-2023 neemt echter snel af in de jaren 2024-2025 als gevolg van het veronderstelde vertrek van deze vluchtelingen. Uiteindelijk zal **het effect van de Oekraïense vluchtelingen op de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd op grond van de gemaakte veronderstellingen gemiddeld over de gehele projectieperiode minimaal zijn.**

TABEL V.2.1: Kenmerken van de NWWZ in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

		2021		2019-2021
		Aantal	Aandeel (%)	Groei (%)
Categorie	WZUA (1)	57.564	64,8	-1,8
	Jongeren in BIT (2)	5.402	6,1	14,5
	Andere NWWZ	25.814	29,1	4,5
Geslacht	Mannen	46.447	52,3	1,8
	Vrouwen	42.333	47,7	-0,3
Leeftijd	< 25 jaar	8.847	10,0	4,3
	25 - 49 jaar	55.449	62,5	-0,3
	50 jaar en +	24.484	27,6	2,3
Duur van inactiviteit	< 1 jaar	32.939	37,1	1,2
	1 - 2 jaar	14.021	15,8	14,1
	2 jaar en +	41.820	47,1	-3,2
Studieniveau	Laag (3)	54.306	61,2	-3,1
	Gemiddeld	19.070	21,5	4,3
	Hoog	15.405	17,4	12,2
Totaal		88.780	100,0	0,8

Bron: Actiris berekeningen view.brussels (jaargemiddelden)

- (1) WZUA: uitkeringsgerechtigde werkzoekenden, d.w.z. werkzoekenden voor wie de RVA aan Actiris heeft gemeld dat zij een werkloosheidsuitkering ontvangen
- (2) BIT: Beroepsinschakelingstijd
- (3) Dit niveau omvat studies tot ten hoogste tweedegraads secundair onderwijs, alsook studies in het buitenland zonder gelijkwaardigheidserkenning in België

25 De in dit hoofdstuk gepresenteerde cijfers en analyses zijn gebaseerd op de Regionale economische vooruitzichten 2022-2027 (zie bibliografie aan het eind van het hoofdstuk).

26 Federaal Planbureau en Statbel, « Demografische vooruitzichten 2021-2070 – Update Oekraïne », juni 2022.

Demografie en beroepsbevolking

In de periode 2022-2027 zal de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd in het Brussels Gewest naar verwachting aanzienlijk hoger blijven dan in de rest van het land (gemiddeld 0,6 % per jaar tegen 0,1 % in Vlaanderen en 0,0 % in Wallonië). Zoals reeds in het verleden werd vastgesteld, is dit te wijten aan de bijdrage van de internationale migratie, die in Brussel aanzienlijk groter is. Ook de natuurlijke evolutie van de bevolking zal de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd in Brussel op middellange termijn naar verwachting positief blijven ondersteunen, in tegenstelling tot de twee andere gewesten. Anderzijds zal de evolutie van de bevolking op arbeidsleeftijd in Brussel waarschijnlijk worden afgeremd door de bijdrage van de interne migratie, die in Brussel negatiever wordt, in tegenstelling tot Vlaanderen en Wallonië, waar ze positiever wordt.

De grotere steun van de demografische component aan de Brusselse kant wordt echter afgezwakt door de minder gunstige evolutie van de participatie van de Brusselaars op de arbeidsmarkt. **De activiteitsgraad zal in Brussel de komende jaren naar verwachting immers minder snel stijgen dan in de andere gewesten** (+1,3 pp in 2027 ten opzichte van 2021, tegenover een stijging met respectievelijk 1,9 pp en 2,7 pp voor de Vlaamse en Waalse activiteitsgraad). Deze minder gunstige ontwikkeling aan Brusselse zijde kan door verschillende factoren worden verklaard. De verwachte toename van het gewicht van de leeftijdsgroep van 15-19 jaar (als gevolg van de stijging van de geboortecijfers in de jaren 2004-2011) is groter in Brussel. Daarbij komt dat de activiteitsgraad in deze leeftijdsgroep ver onder het gemiddelde ligt. Voorts zou het Brussels Gewest, opnieuw wegens zijn jongere bevolking, minder profiteren van het positieve effect van de verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd tot 66 jaar, die vanaf 2025 leidt tot een stijging van de activiteitsgraad van ouderen. Ten slotte zal **de activiteitsgraad in Brussel waarschijnlijk stijgen tot 71,4 % in 2027**, een waarde die ver achterblijft op de verwachte cijfers voor Vlaanderen en Wallonië (respectievelijk 79,5 % en 74,7 %). **De beroepsbevolking zou in Brussel sterker blijven groeien** (gemiddeld 0,9 % per jaar tussen 2022 en 2027) dan in Vlaanderen en Wallonië (respectievelijk 0,5 % en 0,6 %), dankzij de demografische dynamiek.

Pendel, werkende beroepsbevolking en werkgelegenheidsgraad

De projecties gaan er ook van uit dat de werkende beroepsbevolking **in Brussel in de periode 2022-2027 aanzienlijk sneller zal blijven groeien** dan in de andere twee gewesten, zoals dat ook vele jaren vóór de gezondheids crisis het geval was. Vanaf 2022 zal het Brusselse pendelsaldo zich immers

opnieuw gunstig ontwikkelen, gesteund door de sterke toename van de uitgaande pendelstromen, vooral naar Vlaanderen.

Dankzij de gunstige evolutie van het pendelsaldo zal de **groei van de werkende beroepsbevolking in het Brussels Gewest op middellange termijn aanzienlijk hoger blijven dan die van de binnenlandse werkgelegenheid** (respectievelijk gemiddeld +1,4 % en +0,5 % per jaar over de periode 2022-2027), zoals ook in het verleden werd vastgesteld. Dit is een bijzonderheid ten opzichte van de andere twee gewesten, waar het verloop van de werkende beroepsbevolking minder dynamisch is en zeer dicht bij dat van de binnenlandse werkgelegenheid ligt. Verwacht wordt dat de aanwezigheid van Brusselaars op de eigen arbeidsmarkt verder zal toenemen en in 2027 56 % van de binnenlandse werkgelegenheid zal uitmaken (tegenover 47 % in 2000), een tendens die zich sinds het begin van de jaren 2000 voortzet.

Wat de werkgelegenheidsgraad betreft, zal Brussel tegen 2027 naar verwachting een vrij sterke stijging optekenen (+2,7 pp ten opzichte van 2021), ondanks de bijzonder dynamische evolutie van de Brusselse bevolking op arbeidsleeftijd. **De werkgelegenheidsgraad in Brussel zal naar verwachting 62,1 % bedragen in 2027**, een waarde die aanzienlijk lager blijft dan deze verwacht in Vlaanderen en Wallonië (respectievelijk 76,0 % en 66,3 %).

Werkloosheid en werkloosheidsgraad

Globaal genomen zou de ontwikkeling van de werkloosheid in de komende jaren in Brussel gunstiger moeten zijn dan in de twee andere gewesten.

In 2022 zou de werkloosheidsgraad in Brussel, ondanks de opwaartse impact van de Oekraïense vluchtelingen²⁷, moeten dalen (en wel sterker dan in Vlaanderen en Wallonië) tot 14,8 %. Dit is te wijten aan de dynamiek van het pendelsaldo die een sterke groei van de werkende beroepsbevolking voedt.

In 2023 zal het werkloosheidscijfer in Brussel waarschijnlijk nog licht dalen (tot 14,7 %), terwijl het in de rest van het land zal stijgen. Alle drie de gewesten zullen echter worden getroffen door de vertraging in de economische groei (die in 2022 begon na inflatiedruk en het uitbreken van de oorlog in Oekraïne). Deze zal waarschijnlijk een negatief effect hebben op de in 2023 verwachte werkgelegenheidsgraad. Verwacht wordt dan ook dat de groei van de werkende beroepsbevolking in Brussel zal vertragen, maar op een hoger niveau zal blijven dan in de andere twee gewesten.

Tussen 2025 en 2026 leidt de verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd tot een versnelling van de groei van de beroepsbevolking in de drie gewesten, waardoor de daling

27 Een deel van de Oekraïense vluchtelingen laat zich registreren als werkzoekende. Deze mensen hebben geen recht op een werkloosheidsuitkering, maar kunnen in principe aanspraak maken op het equivalent van het leefloon.

van de regionale werkloosheidscijfers wordt afgeremd. Brussel zou door zijn jongere bevolkingsstructuur minder door dit effect worden getroffen.

Over de **hele periode 2022-2027 zou de daling van de werkloosheidsgraad dus sterker zijn in Brussel (2,2 pp, tot 13,0 % in 2027)** dan in Vlaanderen (1,0 pp, 4,4 %) en Wallonië (0,7 pp, 11,3 %). In die periode zou het aantal werklozen in Brussel dalen met 8.800 personen (9,8 %), in Wallonië met 4.700 personen (2,3 %) en in Vlaanderen met 26.800 personen (15,3 %). Gemiddeld komt dit neer op een daling van het aantal

werklozen in Brussel met 1.500 personen per jaar tussen 2022 en 2027. Dit is echter aanzienlijk minder dan de daling in de vijf jaar voorafgaand aan de gezondheidscrisis (5.500 werklozen per jaar in de periode 2015-2019), en Wallonie et de 26.800 personnes (-15,3 %) en Flandre. En moyenne, cela représente une baisse du nombre de chômeurs bruxellois de 1.500 personnes chaque année entre 2022 et 2027. Cette baisse est toutefois nettement moins importante que celle enregistrée durant les cinq années qui ont précédé la crise sanitaire (-5.500 chômeurs par an sur la période 2015-2019).

Definities en methodologische opmerkingen:

Werkloosheid (FPB-concept): Werkloosheid volgens het FPB-concept komt overeen met een ruim concept van administratieve werkloosheid. Naast de personen die als werkzoekende zijn ingeschreven bij de gewestelijke tewerkstellingsdiensten, omvat het ook de "oudere werklozen" die zijn vrijgesteld van inschrijving als werkzoekende.

Niet-werkende werkzoekende (NWWZ): een persoon zonder betaald werk die is ingeschreven als werkzoekende bij een openbare dienst voor arbeidsvoorziening.

Binnenlandse werkgelegenheid: de binnenlandse werkgelegenheid in een gewest omvat alle werknemers en zelfstandigen die in dit gewest werken, ongeacht hun woonplaats.

Beroepsbevolking (of arbeidsaanbod): de beroepsbevolking van een gewest bestaat uit alle werknemers die in dit gewest wonen (ongeacht hun plaats van tewerkstelling) en alle werkzoekenden die in dit gewest wonen. In de ruime betekenis (FPB-concept) omvat de beroepsbevolking ook de 'oudere werklozen' die zijn vrijgesteld van inschrijving als werkzoekende.

Werkende beroepsbevolking: de werkende beroepsbevolking van een gewest bestaat uit alle werkenden die in dit gewest wonen, ongeacht hun plaats van tewerkstelling. De evolutie van de werkende beroepsbevolking is afhankelijk van de ontwikkeling van de binnenlandse werkgelegenheid, de intergewestelijke pendelstromen en de grensarbeid²⁸.

Intergewestelijk pendelsaldo: het pendelsaldo voor een gewest stemt overeen met het verschil tussen de uitgaande pendelstromen vanuit het gewest en de inkomende pendelstromen in het gewest. De uitgaande pendelstromen stemmen overeen met de uitgaande werknemers die een baan hebben in een ander gewest dan dat van hun woonplaats. De inkomende pendelstromen stemmen overeen met de inkomende werknemers die een baan hebben in een ander gewest dan dat van hun woonplaats.

Werkgelegenheidsgraad (FPB-concept): de werkgelegenheidsgraad van een gewest is de verhouding tussen de werkende bevolking van het gewest en de bevolking op arbeidsleeftijd (15-64 jaar) van het gewest.

Activiteitsgraad (FPB-concept): de activiteitsgraad van een gewest wordt berekend door de beroepsbevolking van dat gewest te delen door de bevolking op arbeidsleeftijd (15-64 jaar) van dat gewest.

Werkloosheidsgraad (FPB-concept): de werkloosheidsgraad van een gewest is de verhouding tussen het aantal werkzoekenden van het gewest en de beroepsbevolking van het gewest.

BIBLIOGRAFIE:

Actiris, View.brussels (februari 2022), « Overzicht & Vooruitzichten – De situatie op de Brusselse arbeidsmarkt na twee jaar coronacrisis », Actiris

Federaal Planbureau, BISA, IWEPS en Statistiek Vlaanderen (juli 2022), « Regionale economische vooruitzichten 2022-2027 », FPB

Federaal Planbureau en Statbel (februari 2022), « Sterke opwaartse herziening van de bevolkingsgroei in 2022 door de oorlog in Oekraïne », FPB

28 In de gewestelijke projecties voor de middellange termijn zijn de stromen van grensarbeiders (d.w.z. werknemers die niet wonen in het land waar ze werken) voor elk gewest opgenomen. Aangezien de omvang van deze stromen veel kleiner is dan die van de pendelstromen, analyseren we deze hier niet.

HOOFDSTUK VI

BEVOLKING

In het kort:

Het jaar 2020 werd overal ter wereld gekenmerkt door de COVID-19-pandemie. Hoewel de pandemie voortduurde in 2021, heeft ze minder impact gehad op de Brusselse bevolking. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is de bevolking zeer licht toegenomen. De toename bedraagt 2.700 inwoners, of 0,22 %, wat bijzonder laag is.

Het sterftecijfer is terug op het niveau van 2019, het jaar vóór de pandemie. Voor het zevende jaar op rij is het aantal geboorten gedaald. De internationale migratie is gestegen ten opzichte van 2020 en nadert de niveaus die werden opgetekend in 2018 en 2019.

Het belangrijkste feit dat moet worden opgemerkt, betreft de interne migratie. Het aantal Brusselaars dat in 2021 het gewest verliet om in Vlaanderen of Wallonië te gaan wonen, is met 10 % gestegen ten opzichte van 2020 en de vorige jaren. Als gevolg daarvan is het interne migratiesaldo nog nooit zo negatief geweest: het Gewest heeft 21.000 personen verloren door interne migratie. Dat zijn er 4.000 meer dan in 2020.

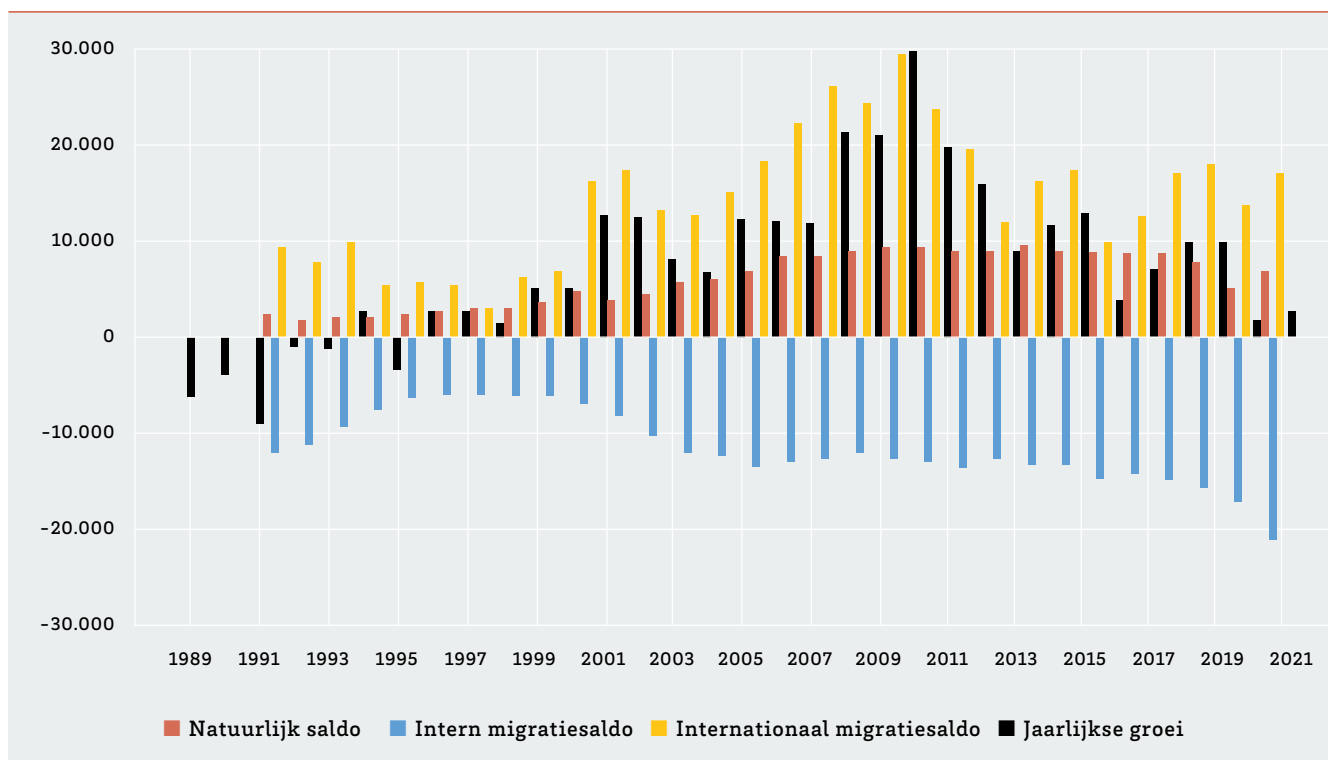
Dit hoofdstuk over de bevolking geeft ten eerste overzicht van de evolutie van de bevolking in 2021 en dus van de eerste waargenomen effecten van de COVID-19-pandemie op de bevolking. In een tweede gedeelte wordt de samenstelling van de Brusselse bevolking op 1 januari 2022 kort beschreven.

VI.1 EVOLUTIE VAN DE BRUSSELSE BEVOLKING IN HET JAAR 2021

De bevolking van Brussel is licht toegenomen

Op 1 januari 2022 telt het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 1.222.637 inwoners. Het is nog nooit zo dichtbevolkt geweest.

GRAFIEK VI.1.1: Componenten van de evolutie van de bevolking in het BHG van 1989 tot 2021 (aantal personen)

Bron: Statbel (Rijksregister)

In de loop van 2021 kreeg het Brussels Hoofdstedelijk Gewest er 2.700 inwoners bij, wat overeenkomt met een relatieve groei van +0,22 %. Zo heeft het BHG, ondanks de COVID-19-crisis, de in 1996 begonnen episode van bevolkingsgroei voortgezet.

De bevolkingsgroei in het BHG is bijna twee keer lager dan die in het Waals Gewest (+0,39 %) en drie keer minder hoog dan die in Vlaanderen (+0,69 %). Net als in 2020 **blijft de demografische groei in Brussel zeer laag** in vergelijking met de jaren vóór de COVID-19-pandemie (zie grafiek VI.1.1).

Zoals al een tiental jaren systematisch het geval is (zie grafiek VI.1.1), wordt de jaarlijkse bevolkingsgroei ook in 2021 verklaard door een positief natuurlijk saldo (+6.841) en een positief internationaal migratiesaldo (+16.965), die samen het zeer negatieve interne migratiesaldo (-21.051) compenseren.

Teruglopende geboorten

In de loop van het jaar 2021 zijn er in het Brussels Gewest 15.690 kinderen geboren. Dat cijfer is voor het zevende jaar op rij gedaald. Zo is het aantal geboorten met 2.800 eenheden gedaald (meer dan 15 %) tussen 2014 – het jaar wanneer het is beginnen te dalen – en 2021. Het brutogeboortecijfer is tussen 2010 – het jaar wanneer het is beginnen te dalen – en 2020 teruggevallen van 16,9 ‰ tot 12,8 ‰.

Sterftecijfer weer op het niveau van voor de pandemie

In de loop van het jaar 2021 zijn er 8.849 Brusselaars overleden, bijna net zoveel als in 2019. Dat is aanzienlijk minder dan in 2020 (-2.100 overlijdens, of -19 %), het jaar waarin de COVID-19-pandemie een aanzienlijke oversterfte veroorzaakte in het Gewest. De oversterfte als gevolg van COVID-19 is niet langer waarneembaar.

Die terugkeer naar het sterftecijfer van vóór de pandemie heeft geleid tot een toename van de levensverwachting bij de geboorte. In 2021 bedroeg de levensverwachting 81,2 jaar in het BHG, of 1,7 jaar meer dan in 2020 en bijna net zo lang als in 2019. De levensverwachting bedraagt 78,6 jaar voor mannen en 83,7 jaar voor vrouwen, een verschil van 5,1 jaar tussen de twee geslachten.

Toenemende stadsvlucht

In de loop van het jaar 2021 zijn 23.854 personen uit de rest van België zich komen vestigen in het Brussels Gewest. Dat cijfer is zeer vergelijkbaar met het cijfer waargenomen in 2020. In vergelijking met het jaar 2019 is het aantal interne immigraties in het BHG teruggelopen: de daling bedraagt 1.200 eenheden of 5 %. Die aanzienlijke daling zou een direct gevolg kunnen zijn van de COVID-19-pandemie. Heeft het BHG tijdens de gezondheids crisis een deel van zijn migratie-activiteit verloren?

In diezelfde periode vertrokken in 2021 44.905 personen uit het Brussels Gewest om zich elders in het koninkrijk te vestigen. Dat aantal is aanzienlijk gestegen ten opzichte van 2020. +4.001 eenheden, een stijging van bijna 10 %. De gezondheids crisis die in 2020 is begonnen, lijkt in 2021 tot gevolg te hebben gehad dat de stadsvlucht die de regio al decennialang teistert, nog is versterkt.

Het verschil tussen de interne immigratie en de interne emigratie is het interne migratiesaldo. Het bedroeg -21.051 eenheden in 2021. Dat saldo is sinds 2000 in absolute termen toegenomen: **het aantal personen dat het Gewest verlaat wordt steeds hoger dan het aantal personen dat het Gewest binnenkomt. In 2021 nam het met bijna 3.800 eenheden (of 20 %) toe in vergelijking met 2020. Het is nog nooit zo negatief geweest sinds de oprichting van het Gewest in 1989.** De negatieve waarde is tussen 2000 en 2021 vermenigvuldigd met 3,5 en vormt meer dan ooit een negatief element in de evolutie van de bevolking.

Gestegen internationale migraties

In het jaar 2021 **is het aantal migraties tussen het Brussels Gewest en het buitenland gestegen:**

- › Wat de internationale immigratie betreft, registreerde het BHG een totaal van 48.414 immigraties vanuit het buitenland, 13 % meer dan in 2020;
- › Wat de internationale emigratie betreft, registreerde het Gewest in totaal 31.449 emigraties naar het buitenland, 8 % meer dan in 2020.

Het verschil tussen de internationale immigraties en emigraties levert een internationaal migratiesaldo op van +16.965 eenheden, een stijging van meer dan 3.300 eenheden of 24 % ten opzichte van het jaar voordien.

In de loop van het jaar 2020 was de impact van de COVID-19-pandemie op de internationale migratiestromen in Brussel groot, maar niet uitzonderlijk. In 2021 zijn de internationale migratiestromen opnieuw beginnen te stijgen en ligt het saldo in de buurt van de waarden die in 2018 en 2019 zijn opgetekend, vóór de COVID-19-pandemie.

VI.2 BEVOLKING OP 1 JANUARI 2021

Een zeer hoge bevolkingsdichtheid

Op 1 januari 2022 bedroeg de bevolkingsdichtheid in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 7.530 inwoners per km², wat aanzienlijk meer is dan in België in zijn geheel (377 inwoners per km²). Dat wordt verklaard door het sterk verstedelijkte karakter van het Gewest.

Een naar een evenwicht neigende verhouding tussen de geslachten

Op 1 januari 2022 telde het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 600.281 mannen en 622.356 vrouwen, ofwel 49,1 % mannen en 50,9 % vrouwen. Tijdens de afgelopen 10 jaar evolueerde de seksestructuur richting een evenwicht, aangezien er op 1 januari 2012 slechts 48,5 % mannen was.

Een leeftijdsstructuur die wordt gedomineerd door mensen in de actieve leeftijd

De bevolking van het Brussels Gewest is relatief jonger dan die van de twee andere gewesten van het land. Het percentage 65-plussers bedraagt slechts 13 %, tegenover bijna 19 % in Vlaanderen en 20 % in Wallonië. Anderzijds zijn er relatief meer jongeren onder de 18 jaar (22 %, tegenover bijna 20 % in de andere twee regio's). Ten slotte onderscheidt het Brussels Gewest zich vooral door het hogere aandeel van de bevolking in de actieve leeftijd (18-64 jaar). Deze groep vertegenwoordigt 65 % van de bevolking, tegenover bijna 60 % in de twee andere gewesten.

Relatieve groei van de buitenlandse bevolking

De buitenlandse bevolking, namelijk alle inwoners die niet de Belgische nationaliteit hebben, bedraagt op 1 januari 2022 meer dan 438.700 personen of 35,9 % van de Brusselse bevolking. Dit aandeel neemt voor het 17de opeenvolgende jaar toe in het BHG. Het is nu meer dan driemaal hoger dan in het Vlaams Gewest (9,8 %) en in het Waals Gewest (10,6 %).

Onder de buitenlanders zijn Fransen veruit het talrijkst (68.400 op 1 januari 2021), gevolgd door Roemenen (45.200) en Italianen (35.200), die nu talrijker zijn dan Marokkanen (34.000). Vijf andere groepen Europese onderdanen zijn met meer dan 10.000 in het Brussels Gewest: Spanjaarden (30.600), Polen (20.100), Portugezen (19.000), Bulgaren (13.100) en Duitsers (10.900).

Meer particuliere huishoudens

Op 1 januari 2022 bedroeg het aantal particuliere huishoudens in het Brussels Gewest 564.568, een toename met 5.308 eenheden in de loop van 2021. Dit komt overeen met een relatieve groei van 0,95 %, wat veel hoger is dan de groei van de bevolking (+0,22 %). Als gevolg daarvan is de gemiddelde grootte van de particuliere huishoudens in 2021 licht gedaald.

VI.3 DE OORLOG IN OEKRAÏNE ZOU DE EVOLUTIE VAN DE BRUSSELSE BEVOLKING VAN 2022 TOT 2024 KUNNEN BEÏNVLOEDEN

Naar aanleiding van de Russische inval in Oekraïne begin 2022 heeft het Federaal Planbureau (FPB) in juni zijn bevolkingsprognose van februari geactualiseerd. Na het begin van de oorlog in Oekraïne waren in België op 20 mei bijna 43.000 verzoeken om tijdelijke bescherming geregistreerd. Het was dan ook vrijwel zeker dat de bevolkingsgroei in 2022 door die toevloed van vluchtelingen zou worden beïnvloed.

Het is allerm minst eenvoudig om te schatten hoeveel vluchtelingen uit Oekraïne in België zullen aankomen in 2022. Het FPB verwacht een totaal van 83.000 Oekraïense vluchtelingen voor heel 2022 en gaat ervan uit dat 20 % van hen in het Brussels Gewest zal worden geregistreerd, of 16.600 personen. Die grote toestroom zou de stroom van internationale immigratie aanzwengelen en zo de Brusselse bevolkingsgroei, die tegen 2022 grotendeels positief zou kunnen zijn, een impuls geven.

Toch verwacht het FPB voor de meeste Oekraïense immigranten een tijdelijk verblijf, waarbij 80 % in 2023-2024 naar hun land zal terugkeren. Als gevolg daarvan zou de internationale emigratie sterk toenemen, waardoor de bevolkingsgroei zou worden afgeremd. Het effect van de Oekraïense crisis zou vanaf 2025 afnemen.

Definities en methodologische opmerkingen:

Levensverwachting bij geboorte: Het gemiddelde aantal jaren dat een pasgeboren kind kan verwachten te leven, indien de op dat moment heersende sterfteomstandigheden ongewijzigd blijven tijdens het volledige leven van het kind.

Natuurlijk saldo: Het verschil tussen het aantal geboorten en het aantal overlijdens dat gedurende een periode geregistreerd werd.

Migratiesaldo: Het verschil tussen het aantal personen dat het grondgebied is binnengekomen en het aantal personen dat het grondgebied tijdens een bepaalde periode heeft verlaten. Men spreekt van *internationaal migratiesaldo* voor personen die vanuit het buitenland binnenkomen en die naar het buitenland vertrekken, en van *intern migratiesaldo* voor personen die van en naar de rest van het land komen of gaan.

Bruto sterftecijfer: Het gemiddelde aantal overlijdens waargenomen in de bevolking voor een gegeven jaar, vaak uitgedrukt per duizend individuen.

Bruto geboortecijfer: Het gemiddelde aantal geboorten in de bestudeerde bevolking en voor een gegeven jaar, vaak uitgedrukt per duizend individuen.

HOOFDSTUK VII

INKOMENS VAN DE BRUSSELAARS

In het kort:

In 2021 is het beschikbaar inkomen aanzienlijk gestegen. Deze stijging zou hoofdzakelijk te danken zijn aan de heropleving van de economische activiteit.

De loonmassa zou in 2022 stijgen als gevolg van een verbetering van de werkgelegenheid. De stijgende inflatie in combinatie met de stopzetting van de meeste "COVID"-gerelateerde ondersteuning zou echter een negatief effect hebben op de koopkracht van de huishoudens. Als gevolg daarvan zou het beschikbaar inkomen van de Brusselaars in 2022 stagneren.

Als gevolg van de prijsstijging in 2022 zouden de lonen en sociale uitkeringen in 2023 sterk worden geïndexeerd. Bovendien zou de inflatie afnemen en zou het aantal tewerkgestelde Brusselaars blijven stijgen. Deze verschillende effecten zouden leiden tot een opleving van de groei van het beschikbaar inkomen voor het jaar 2023.

Op middellange termijn, in de periode 2024-2027 zou het beschikbaar inkomen van de huishoudens een gestage groei kennen. De inflatie zou immers gematigd blijven, terwijl het aantal werkenden zou blijven toenemen.

In dit hoofdstuk wordt **de verwachte evolutie van het beschikbaar inkomen van de huishoudens in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest tot 2027** geanalyseerd²⁹. Het beschikbare inkomen van een huishouden is gelijk aan het totale inkomen van dit huishouden (lonen, kapitaalinkomsten, werkloosheidsuitkeringen enz.) verminderd met de verschuldigde verplichte inhoudingen (belastingen, sociale bijdragen, enz.).

In eerste instantie is de analyse toegespitst op de evolutie van het beschikbaar inkomen van alle Brusselse huishoudens (zie tabel VII.1). Vervolgens wordt ingegaan op de evolutie van het beschikbaar inkomen per hoofd van de bevolking (punt VII.2).

De in dit hoofdstuk gepresenteerde groeicijfers zijn reële groeicijfers, d.w.z. gecorrigeerd voor het effect van de inflatie. De groeipercentages voor een jaar worden berekend ten opzichte van het voorgaande jaar. De definitie van de verschillende aggregaten en de gebruikte gegevensbronnen zijn te vinden aan het einde van dit deel.

VII.1 TOTAAL BESCHIKBAAR INKOMEN

In 2021 is het inkomen van de huishoudens gestegen door het economische herstel

Het **beschikbaar inkomen** van de Brusselse huishoudens is in 2021 met **2,2 %** gestegen, tegenover 0,7 % in 2020 (zie tabel VII.2.1). Deze **sterke groei** is hoofdzakelijk het resultaat van het herstel van de economische activiteit (zie hoofdstuk II), gecombineerd met een voortzetting van de overheidssteun vanwege de COVID-19-crisis.

Het **primaire inkomen**, d.w.z. voornamelijk de inkomsten uit arbeid en kapitaal, is in 2021 inderdaad **sterk gestegen** (+5,1%), dankzij het **economisch herstel**. De loonmassa is gestegen, evenals de inkomens van de zelfstandigen en de inkomsten uit onroerend goed. Deze ontwikkelingen hebben op hun beurt het bedrag van de personenbelasting verhoogd, wat de stijging van het beschikbaar inkomen heeft getemperd.

De sociale uitkeringen zijn in 2020 met 16,2 % gestegen, voornamelijk als gevolg van steunmaatregelen in verband met de pandemie, zoals de tijdelijke werkloosheid of het overbruggingsrecht. In 2021 zijn **de sociale uitkeringen met 2,8 % gedaald**, maar blijven ze op een **hoog niveau**.

Merk op dat de groei van het primaire inkomen en de sociale uitkeringen werd afgezwakt door de **hoge inflatie** (zie hoofdstuk I).

De inflatie, die in 2022 haar hoogtepunt bereikt, zou de groei van het beschikbaar inkomen afremmen

In 2022 zal de groei van het **beschikbaar inkomen** van de Brusselse huishoudens zeer laag zijn (0,4 %).

29 De in dit hoofdstuk gepresenteerde cijfers en analyses zijn gebaseerd op de Regionale economische vooruitzichten 2022-2027 (zie de methodologische opmerkingen en definities aan het eind van het hoofdstuk).

Het Brussels Gewest onderscheidt zich van de twee andere gewesten door een **aanhoudende groei van het primaire inkomen** van zijn inwoners. Deze sterke groei is vooral te danken aan **de stijging van de loonmassa** van de Brusselaars, van wie er meer een bezoldigde baan hebben dan in 2021 (zie hoofdstuk V).

Het totale bedrag van **de sociale uitkeringen** zou echter **dalen** in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De meeste steunmaatregelen van de regering voor de COVID-19-crisis zouden worden afgeschaft, terwijl de daling van het aantal uitkeringsgerechtigde werklozen (-7,4 %) zou leiden tot een daling van het bedrag van de werkloosheidsuitkeringen. Bovendien zou de verhoging van het minimumpensioen, doorgevoerd door de federale regering, het gezinsinkomen in het Brussel gewest slechts matig beïnvloeden. Het aandeel gepensioneerden is er immers lager dan in de twee andere gewesten.

Bovendien zou **een op hol geslagen inflatie** zowel de groei van het primaire inkomen als die van de sociale uitkeringen ondermijnen. Hoewel de meeste van deze inkomens het voorwerp zijn van een **automatische indexering, volgt het effect van deze indexering pas later**. Gelet op de berekeningswijze loopt ze systematisch achter op de inflatie. In 2022 zou de indexering dus slechts een marginale compensatie vormen voor de prijsstijging waarmee de huishoudens te maken zouden krijgen.

In 2023 zou de automatische indexering de inkomens van de huishoudens doen stijgen

In 2023 zouden de Brusselse huishoudens een **stijging** van hun **beschikbaar inkomen kennen die niet meer gezien is** sinds 2018. Deze zal 2,5 % bedragen.

Deze groei zou met name worden geschraagd door een **stijging van de loonmassa** (+4,4 %) en van **de sociale uitkeringen** (+2,5 %). Een aanzienlijk deel van deze stijgingen zou het gevolg zijn van **de automatische indexering**. Aangezien deze altijd achterop blijft op de inflatie wordt verwacht dat de prijsstijgingen in 2022 de lonen en uitkeringen in 2023 zullen opdrijven. De in 2023 toegepaste indexering zou dus hoger zijn dan de inflatie voor dat jaar, die op 3,1 % wordt geraamd.

Ook andere effecten zouden merkbaar zijn. Het aantal werkende Brusselaars zou blijven toenemen (zie hoofdstuk V), wat een **positief effect** zou hebben op **de loonmassa**. Bovendien zouden de verhoging van het minimumpensioen, de stijging van het aantal uitkeringsgerechtigde werklozen en de steun van de regering aan Oekraïense immigranten het bedrag van de sociale uitkeringen opdrijven.

Op middellange termijn (2024-2027) zouden meer Brusselaars een baan hebben, zodat het beschikbaar inkomen zou stijgen

In de periode 2024-2027 **zou het beschikbaar inkomen van de Brusselse huishoudens gemiddeld met 1,5 % per jaar stijgen**. Dit is iets hoger dan de groei die in de twee andere gewesten zou worden waargenomen.

Dit is vooral te danken aan een **aanzienlijke groei van de loonmassa**, die op haar beurt het gevolg is van de toename van het aantal werkende Brusselaars (zie hoofdstuk V). Door deze sterke groei van de lonen zou het bedrag van de personenbelasting automatisch toenemen, wat de groei van het beschikbare inkomen enigszins zou matigen.

In dezelfde periode zou **de inflatie** gemiddeld 1,7 % bedragen, wat **aanzienlijk lager is dan** het niveau in 2021-2023. De prijsstijging zou derhalve de groei van het beschikbare inkomen slechts matig beperken.

VII.2 BESCHIKBAAR INKOMEN PER HOOFD VAN DE BEVOLKING

In elk van de jaren 2021 tot en met 2027 zou **het beschikbaar inkomen per hoofd van de bevolking in het BHG** jaarlijks met **1,8 %** (voor 2021) tot **1,2 %** (voor 2027) zijn gestegen.

Een uitzondering is het jaar 2022, waarin het beschikbaar inkomen per hoofd van de bevolking zou dalen (-0,8 %). Deze daling zou hoofdzakelijk te wijten zijn aan de daling van het totale beschikbaar inkomen in 2022. In 2022 bedraagt het beschikbaar inkomen per hoofd van de bevolking 22.638 euro in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, tegenover 26.074 euro in Vlaanderen en 22.623 euro in Wallonië.

De gegevens voor de periode 2021-2027 moeten worden vergeleken met de stagnatie van het beschikbaar inkomen per hoofd van de bevolking in de periode 2010-2019 (gemiddeld +0,0 % per jaar). Er kan dus worden verwacht dat **de koopkracht** van de Brusselse huishoudens in de periode 2021-2027 sterker zal toenemen dan in de jaren 2010. Het verschil tussen deze twee perioden wordt met name verklaard door de verschillen in bevolkingsgroei. Het aantal inwoners van Brussel is in de jaren 2010 sterk gestegen, vooral in de eerste jaren van het decennium, terwijl het naar verwachting vanaf 2024 zal stabiliseren. Een sterke bevolkingsgroei leidt echter automatisch tot een daling van het beschikbaar inkomen per hoofd van de bevolking.

TABEL VII.2.1 : Inkomensrekeningen van de huishoudens voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (Reële groei in %, prognoses)

	2021	2021	2021	Gemiddelde 2024-2027
Exploitationoverschot & Netto-inkomen uit vermogen (B.2n & D.4)	6,4	3,1	-1,8	2,0
Gemengd inkomen (B.3n)	4,0	0,6	-1,5	1,2
Lonen (D.11)	4,8	3,0	4,4	1,8
Saldo primaire inkomens (1)	5,1	2,7	2,8	1,6
a. MIDDELEN				
Sociale uitkeringen, exclusief sociale overdrachten in natura (D.62)	-2,8	-4,3	2,5	1,3
b. BESTEDINGEN				
Belastingen (D.5)	3,7	3,2	1,8	2,8
Sociale premies ten laste van de huishoudens	2,7	0,0	3,8	1,7
Beschikbaar inkomen (B.6n)	2,2	0,4	2,5	1,5
Beschikbaar inkomen per inwoner	1,8	-0,8	1,6	1,4

Bron: FPB, BISA, IWEPS, Statistiek Vlaanderen - HERMREG

(1) Exclusief sociale lasten ten laste van de werkgevers

Definities en methodologische opmerkingen:

Gegevensbron

De analyse in dit hoofdstuk is gebaseerd op de Regionale economische vooruitzichten 2022-2027. Ze werden gepubliceerd in juli 2022 en zijn het resultaat van het gezamenlijke werk van het Federaal Planbureau (FPB), het Brussels Instituut voor de Statistiek en de Analyse (BISA), Statistiek Vlaanderen en het Institut Wallon de l'évaluation, de la prospective et de la statistique (IWEPS), waarbij gebruik werd gemaakt van het macro-economische HERMREG-model.

De in dit hoofdstuk genoemde gegevens voor de jaren 2020 tot en met 2027 zijn **prognoses**. **Dit zijn geen werkelijke waargenomen waarden, maar ramingen**. Verrassend genoeg zijn de cijfers voor de jaren 2020 en 2021 dus ramingen. Dit komt doordat het verzamelen, samenstellen, verwerken en publiceren van economische gegevens voor een bepaald jaar door de statistische instellingen tijd kost. Het is daarom noodzakelijk een raming van deze gegevens te maken. Deze is nuttig zolang de precieze reële gegevens voor dit jaar niet bekend zijn. De cijfers voor de jaren 2022 tot 2027 zijn dus prognoses.

De gegevens van de jaren voorafgaand aan 2020 zijn afkomstig van de regionale rekeningen die in januari 2022 door het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) gepubliceerd zijn. Ze omvatten, op geaggregeerd gewestelijk niveau, de volledige scala van inkomensbronnen van de inwoners naargelang het gewest van huisvesting voor de periode 1995-2019.

Het beschikbaar inkomen en zijn componenten

Het beschikbaar inkomen komt overeen met alle inkomsten die ontvangen worden door de huishoudens, verminderd met de verschillende verplichte heffingen die zij aan de overheid moeten betalen. Het komt dus overeen met het inkomen waarover de huishoudens werkelijk kunnen beschikken om aan consumptie te besteden of om te sparen.

In de inkomensrekeningen van de huishoudens van de regionale rekeningen is het mogelijk de verschillende componenten van het beschikbaar inkomen gedetailleerd te identificeren, ongeacht of ze positief (middelen) of negatief (bestedingen) zijn. Er zijn twee grote delen, die hieronder worden uiteengezet.

1) De rekening voor de bestemming van de primaire inkomens

Deze rekening omvat de inkomens en lasten die rechtstreeks voortvloeien uit de economische activiteit. Ze bestaat uit de volgende rubrieken:

- › De beloningen van de werknemers;
- › Het gemengde inkomen van de zelfstandigen;
- › De netto-inkomsten uit onroerend goed (met inbegrip van rente, dividenden en huurgelden uit de verhuur van gronden);
- › Het exploitatieoverschot van de huishoudens (dat hoofdzakelijk overeenkomt met de huurgelden voor gehuurde gebouwen, inclusief fictieve huurgelden van de eigenaars die in hun eigen onroerend goed wonen).

Het saldo van deze rekening is het saldo van de primaire inkomens.

2) De secundaire inkomensverdelingsrekening

Deze rekening omvat de inkomensoverdrachten tussen huishoudens en andere economische actoren – hoofdzakelijk de overheid – die niet rechtstreeks voortvloeien uit de economische activiteit.

Aan de kant van de posten die het inkomen positief beïnvloeden (de "middelen") staan de verschillende sociale uitkeringen die de huishoudens ontvangen. Hier vinden we de volgende elementen terug:

- › Pensioenen;
- › Werkloosheidsuitkeringen;
- › Werkloosheidsuitkering met bedrijfstoelage;
- › Kinderbijslag;
- › Ziekte- en invaliditeitsvergoedingen;
- › Leefloon;
- › Toelagen voor personen met een handicap.

Alleen de sociale uitkeringen in contanten worden hier meegeteld. Vergoedingen voor gezondheidszorg die als voordelen in natura worden beschouwd, blijven buiten beschouwing.

Aan de kant van de posten die het inkomen negatief beïnvloeden (de "bestedingen"), worden de diverse fiscale en parafiscale heffingen geboekt:

- › Belastingen op het inkomen en vermogen van particulieren;
- › Sociale premies ten laste van de huishoudens.

Door al deze overdrachten bij het saldo van het primaire inkomen op te tellen, kunnen we het beschikbaar inkomen van de huishoudens berekenen. Het beschikbaar inkomen houdt dus rekening met de verschillende herverdelingsmechanismen in de vorm van sociale uitkeringen en heffingen.

Nominale waarde, nominale groei en reële groei

De nominale waarde is de waarde van een economische variabele op een bepaald tijdstip. Bijvoorbeeld, in 2020 bedraagt het inkomen van X 50.000 euro.

De nominale groei is de toename van de nominale waarde van een variabele van het ene op het andere moment. Bijvoorbeeld, van 2020 tot 2021 is het inkomen van X met 5.000 euro gestegen naar 55.000 euro.

Dat het inkomen van X met 10 % is gestegen, betekent niet dat zijn koopkracht met 10 % is toegenomen. De prijzen van de door het huishouden verbruikte goederen en diensten kunnen immers in dezelfde periode zijn gestegen. Om de evolutie van de koopkracht van X te kennen, moet de stijging van zijn beschikbaar inkomen worden gecorrigeerd voor de stijging van de prijzen, zodat de reële groei van het beschikbaar inkomen van X wordt verkregen.

Dit is waar het begrip reële groei wordt gebruikt. De reële groei van een variabele is de nominale groei van die variabele gecorrigeerd voor de prijsstijgingen. In ons geval kunnen wij hiermee de stijging van de koopkracht van jaar tot jaar berekenen.

BIBLIOGRAFIE:

- Federaal Planbureau, BISA, Statistiek Vlaanderen & IWEPS (juli 2022). « Regionale economische vooruitzichten 2022-2027 », FPB
- Instituut voor de nationale rekeningen (Januari 2022), « Regionale rekeningen 2020 », INR
- Instituut voor de nationale rekeningen (Maart 2014), « Regionale rekeningen Toelichtingen van conceptuele en methodologische aard », INR

HOOFDSTUK VIII

CONSUMPTIE-UITGAVEN VAN DE GEZINNEN

In het kort:

Volgens de laatst beschikbare gegevens hebben de Brusselse huishoudens in 2020 gemiddeld minder uitgegeven dan de huishoudens in geheel België. De belangrijkste uitgavenpost is huisvesting (huur, water, energie, onderhoud...), die 35 % van het jaarbudget van een huishouden in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest uitmaakt, iets meer dan op nationaal niveau (32 %).

De gezondheids crisis en economische crisis als gevolg van COVID-19 hebben een aanzienlijke invloed gehad op de uitgaven van de huishoudens in 2020: ze gaven minder uit en op een andere wijze.

De uitgaven van de huishoudens verschillen naargelang hun inkomensniveau, zowel wat het volledige bedrag als de verdeling per categorie betreft. Zo gaven de Brusselse huishoudens met de laagste inkomens in 2020 2,6 keer minder uit dan de rijkste huishoudens. Terwijl bij de verdeling naar uitgavencategorie het gewicht van de uitgaven voor huisvesting veel hoger is voor de huishoudens met de laagste inkomens dan voor de rijkste huishoudens. Bestedingen aan recreatie, cultuur of horeca vertegenwoordigen daarentegen een veel lager deel van het budget van huishoudens met lagere inkomens dan die van rijkere huishoudens.

Het Huishoudbudgetonderzoek (HBO) peilt naar de verbruiksgewoonten van Belgische gezinnen op basis van een representatieve steekproef op nationaal en gewestelijk niveau. Het HBO splitst de uitgaven naargelang de verschillende categorieën van producten of diensten die de gezinnen consumeren.

De laatst beschikbare cijfers werden eind 2021 gepubliceerd en hebben dus betrekking op het onderzoek dat in de loop van 2020 bij huishoudens werd uitgevoerd³⁰. Deze enquête werd grotendeels gevoerd tijdens de perioden van lockdown en beperkingen in verband met de COVID-19-crisis en de resultaten ervan zijn dan ook sterk beïnvloed door deze bijzondere situatie. De structuur van de uitgaven van de huishoudens is dus in sommige opzichten veranderd, terwijl ze in het verleden over het algemeen vrij stabiel was van enquête tot enquête.

Sinds januari 2022 wordt een nieuwe enquête gehouden en de resultaten daarvan zullen ons in staat stellen te beoordelen in welke mate de gevolgen van de COVID-19-crisis voor de uitgaven van de huishoudens verder reiken dan de perioden van de beperkingen.

Gemiddeld lagere uitgaven en een zwaarder gewicht van huisvesting in het Brussels Gewest dan in de rest van het land

De voornaamste resultaten worden voorgesteld in tabel VIII.1.1. Ze hebben betrekking op de gemiddelde uitgaven per gezin, maar ook per gewijzigde verbruikseenheid (GVE) om de verschillen in grootte en in samenstelling van de huishoudens te neutraliseren (zie definities en methodologische opmerkingen aan het einde van deze sectie).

Uit de analyse van tabel VIII.1.1 blijkt dat elk huishouden uit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in 2020 gemiddeld 32.057 euro heeft uitgegeven, d.w.z. 10 % minder dan op nationaal niveau (35.209 euro). Dit verschil tussen het gewestelijke en het nationale gemiddelde is echter kleiner, ongeveer 7 %, als we rekening houden met de specifieke kenmerken van de Brusselse huishoudens door te kijken naar de gemiddelde uitgaven per GVE³¹.

Als de Brusselse huishoudens gemiddeld minder uitgeven dan de Belgische huishoudens, dan is dat vooral omdat ze gemiddeld lagere inkomsten ontvangen (37.004 euro per jaar in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest tegenover 38.160 euro in het land als geheel, volgens het HBO).

De voornaamste uitgavenpost in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is huisvesting (huur, water, energie, onderhoud...), namelijk 35 % van het jaarlijkse budget, aanzienlijk meer dan op nationaal niveau (32 %). Van deze post wordt het grootste deel aan huur besteed (reëel voor de huurders of fictief voor de eigenaars van een woning), waaraan in 2020 de Brusselse gezinnen 28 % van hun budget uitgaven terwijl het Belgische

30 De volgende statistieken van deze enquête worden in het najaar van 2023 verwacht en zullen betrekking hebben op de uitgaven die de huishoudens in 2022 hebben gedaan.

31 Dit wordt verklaard door de kleinere gemiddelde grootte van de huishoudens die in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wonen en door de grotere aanwezigheid van jongeren onder de 14 jaar binnen de bevolking.

TABEL VIII.1.1 : Gemiddelde jaarlijkse uitgaven per gezin en per gewijzigde verbruikseenheid in 2020 (in euro)

Uitgaven in euro	Gemiddelde uitgaven per huishouden		Gemiddelde uitgaven per GVE		Aandeel van de consumptie per categorie in %	
	BHG	België	BHG	België	BHG	België
Voeding, dranken en tabak	5.803	6.357	3.877	4.139	18,1	18,1
Kleding en schoenen	1.184	1.201	791	782	3,7	3,4
Woning, water, energie	11.090	11.205	7.409	7.295	34,6	31,8
- Huur (reële en fictieve), onderhoud en herstelling	8.944	8.943	5.975	5.822	27,9	25,4
- Water, energie en andere kosten	2.146	2.263	1.434	1.473	6,7	6,4
Meubelen, huishoudtoestellen en courant onderhoud	1.606	2.348	1.073	1.529	5,0	6,7
Gezondheid	1.725	1.803	1.152	1.174	5,4	5,1
Vervoer en communicatie	3.537	4.577	2.363	2.980	11,0	13,0
Cultuur, ontspanning en onderwijs	2.332	2.404	1.558	1.565	7,3	6,8
Horeca	1.508	1.560	1.007	1.016	4,7	4,4
Diverse goederen en diensten	3.272	3.751	2.186	2.442	10,2	10,7
Totale consumptie	32.057	35.209	21.417	22.921	100	100

Bron: Statbel (Huishoudbudgetonderzoek)

gemiddelde 25 % bedraagt. Buiten de huur zelf, zijn de overige huisvestingskosten de uitgaven gerelateerd aan de woning (voornamelijk water en energie).

Hoewel de meeste andere uitgavenposten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en in België een vergelijkbaar gewicht hebben, ligt het aandeel van de uitgaven voor vervoer en communicatie of voor de aankoop van meubelen en huishoudtoestellen in Brussel onder het nationale niveau (11 % in het BHG tegen 13 % in België voor vervoer en communicatie en 5 % in het BHG tegen 7 % in België voor meubelen en huishoudtoestellen).

Lagere en herverdeelde uitgaven tijdens de COVID-19-crisis

De gezondheids crisis als gevolg van COVID-19 en de verschillende maatregelen die de regering heeft genomen om de evolutie van de epidemie in te dammen, **hebben een aanzienlijke impact gehad op de uitgaven van de huishoudens in 2020.**

Eenzijds is het totale gemiddelde bedrag van de uitgaven gedaald, en anderzijds is de verdeling per categorie van de uitgaven geëvolueerd.

Volgens het HBO hebben de Brusselse huishoudens in 2020 gemiddeld 1.300 euro minder uitgeven dan in 2018³². Voor België als geheel bedraagt de daling 555 euro. Deze daling kan door verschillende factoren worden verklaard:

- Het gemiddelde jaarinkomen van de ondervraagde huishoudens is gedaald. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is dit gemiddelde inkomen gedaald van 39.477 euro in 2018 naar 37.004 euro in 2020. Het zijn de meest welvarende huishoudens die de grootste inkomensdaling hebben gekend. Overheidsmaatregelen zoals tijdelijke werkloosheid en overbruggingsrecht voor zelfstandigen zouden vooral de gevolgen van de crisis voor de inkomens van de huishoudens met een laag inkomen hebben beperkt³³.
- De min of meer langdurige sluiting van bepaalde economische sectoren (non-food handel, horeca, cultuur en ontspanning, enz.) en de opeenvolgende gezondheidsmaatregelen die werden opgelegd, hebben de mogelijkheden van de huishoudens om hun gebruikelijke uitgaven te doen, verminderd.
- Het gedrag van de consumenten verandert in periodes van crisis. Gedurende een groot deel van het jaar 2020 stond hun vertrouwen globaal genomen op een laag pitje, wat over het algemeen leidt tot lagere uitgaven, meer sparen en het uitstellen van grote aankopen.

32 Ter herinnering: het HBO is een tweejaarlijkse enquête, dus er zijn geen gegevens voor 2019.

33 Dit is een observatie die uitsluitend gebaseerd is op de resultaten van het HBO. Dit kan gedeeltelijk te wijten zijn aan verschillen in de samenstelling van de in 2018 en 2020 bevroegde steekproef.

De sluiting van verschillende economische sectoren en de veralgemening van telewerk voor een groot aantal werknemers hebben geleid tot veranderingen in de gemiddelde uitgaven van de huishoudens in specifieke categorieën. Zo zien we in vergelijking met 2018 in 2020 in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest:

- › een aanzienlijke daling van de gemiddelde uitgaven in de categorieën "Kleding" (19 %), "Vervoerdiensten" (39 %), "Recreatieve, culturele en sportdiensten" (36 %), "Toeristische reizen alles inbegrepen" (48 %), "Onderwijs" (67 %) et "Horeca" (36 %).
- › een aanzienlijke stijging van de gemiddelde uitgaven in de categorieën "Voedingswaren" (+10 %), "Huishoudtoestellen" (+57 %), "Geneesmiddelen en farmaceutische producten" (+43 %), "Uitrusting: audio, video en fotografie"³⁴ (+85 %) en "Kranten, boeken en ander papierwerk" (+28 %).

Aan de hand van de resultaten van de enquête die in 2022 wordt gehouden, zal kunnen worden nagegaan of de COVID-19-crisis gevolgen op langere termijn heeft gehad voor de verdeling van de uitgaven van de huishoudens, dan wel of het om een tijdelijke aanpassing ging die noodzakelijk was in een nooit eerder geziene situatie.

Verskillende uitgaven volgens het inkomensniveau van de gezinnen

De globale gemiddelde waarden maskeren de kloof die binnen de bevolking van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bestaat. De verdeling van de uitgaven van de huishoudens per categorie verschilt immers naargelang van het inkomensniveau van de huishoudens. Deze verschillen kunnen worden geanalyseerd door de huishoudens op basis van hun inkomensniveau in vier interkwartielgroepen (I.G.) in te delen (zie definities en methodologische opmerkingen aan het einde van deze sectie).

In 2020 hebben de Brusselse huishoudens met de laagste inkomens (I.G. 1) gemiddeld 18.249 euro uitgegeven, terwijl dit bij de rijkste huishoudens (I.G. 4) 46.823 euro was. Het gewicht van de verschillende consumptierubrieken varieert ook sterk naargelang het inkomen. Terwijl de huishoudens uit de interkwartiele groep 1 43 % van hun budget aan huisvesting (huur, water, energie, onderhoud...) besteden, is dit voor de interkwartiele groep 4 slechts 29 % van het budget (zie tabel VIII.2.1).

Dat kleinere aandeel in het budget van de rijkste gezinnen stemt evenwel overeen met hogere absolute bedragen. Bijvoorbeeld, de gezinnen van de interkwartiele groep 1 besteden gemiddeld 7.902 euro aan huisvesting (huur, water, energie, onderhoud...) tegen 13.732 euro voor die van de interkwartiele groep 4.

Omgekeerd wegen de uitgaven in bijvoorbeeld de categorieën "horeca" of "cultuur, ontspanning en onderwijs" verhoudingsgewijs minder zwaar op het budget van huishoudens met de laagste inkomens. Deze vaststelling blijft ongewijzigd, ondanks de COVID-19-crisis en de gevolgen daarvan.

De voedingsuitgaven vormen een bijzonder geval. Tot 2018 was hun aandeel in het budget hoger voor de minst welvarende huishoudens en daalde het geleidelijk voor de hogere inkomensgroepen. In 2020 is de situatie echter enigszins veranderd, aangezien het aandeel van de voedingsuitgaven voor huishoudens in de interkwartielgroepen 1 en 4 bijna 20 % bedraagt, terwijl het voor huishoudens in het midden van de inkomensverdeling slechts 16 % en 17 % bedraagt. Voor de meer welvarende huishoudens gaat het waarschijnlijk om een verschuiving van de uitgaven die voorheen werden gericht in andere categorieën, met name de horeca.

34 Categorie die - al dan niet draagbare - computers en tablets omvat.

TABEL VIII.2.1: Verdeling van de consumptie van gezinnen per uitgavepost naargelang de interkwartiele groep in 2020 (in percentage van de totale gemiddelde consumptie per groep)

Aandelen in %	Gemiddelde BHG	Interkwartiele inkomensgroep			
		I.G. 1	I.G. 2	I.G. 3	I.G. 4
Voeding, dranken en tabak	18,1	19,7	15,9	16,6	19,9
Kleding en schoenen	3,7	3,2	3,3	3,1	4,6
Woning, water, energie	34,6	43,3	39,1	34,1	29,3
- Huur (reële en fictieve), onderhoud en herstelling	27,9	34,9	31,6	26,9	24,1
- Water, energie en andere kosten	6,7	8,4	7,5	7,2	5,2
Meubelen, huishoudtoestellen en courant onderhoud	5,0	4,0	5,5	6,0	4,3
Gezondheid	5,4	6,4	6,9	5,9	3,8
Vervoer en communicatie	11,0	7,5	8,8	12,8	12,1
Cultuur, ontspanning en onderwijs	7,3	3,9	7,8	6,3	9,1
Horeca	4,7	2,5	3,7	3,8	6,8
Diverse goederen en diensten	10,2	9,6	9,0	11,3	10,1
Totale consumptie	100	100	100	100	100

Bron: Statbel (Huishoudbudgetonderzoek)

Definities en methodologische opmerkingen:*De gewijzigde verbruikseenheden (GVE's)*

De gewijzigde verbruikseenheid (GVE) is een eenheid om de grootte van de huishoudens te meten. De grootte van een huishouden kan dus volgens het aantal personen of in aantal GVE worden gemeten.

Het gebruik van die GVE's laat toe vergelijkingen te maken tussen huishoudens die verschillen op vlak van grootte en samenstelling, en zodoende rekening te houden met:

- › de schaalvoordelen van het samenwonen met name met het delen van goederen voor collectief gebruik (huisvesting, energieverbruik, uitrustingsgoederen, enz.);
- › verschillen in consumptie naar leeftijd.

Om met deze elementen rekening te houden, worden de gezinsuitgaven gedeeld door het aantal consumptie-eenheden waaruit ze zijn samengesteld. Het aantal consumptie-eenheden wordt verkregen door een specifiek gewicht toe te kennen aan ieder lid van een gezin en deze op te tellen, volgens de gewijzigde equivalentieschaal van de OESO:

- › de eerste volwassene telt als een eenheid,
- › elke persoon van 14 jaar of ouder telt als 0,5 eenheid;
- › elke persoon jonger dan 14 jaar telt als 0,3 eenheid.

De kwartielen en interkwartiele groepen

De kwartielen verdelen de inkomens van de gezinnen, gerangschikt in stijgende volgorde, in vier gelijke delen. De interkwartiele groep 1 omvat de gezinnen met een reëel inkomen dat lager is dan het eerste kwartiel, d.w.z. de 25 % gezinnen met de laagste inkomens. Zo beschikken de gezinnen uit de interkwartiele groep 2 over een reëel inkomen dat tussen de kwartielen 1 en 2 ligt, enzovoort. De interkwartiele groep 4 komt dan ook overeen met de rijkste huishoudens.

HOOFDSTUK IX

BESTAANSONZEKERHEID EN SOCIALE BIJSTAND

IX.1 INKOMENS UITGEKEERD DOOR DE OCMW'S

In het kort:

In 2021 telt het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gemiddeld meer dan 48.000 begunstigden van een inkomen uitgekeerd door een OCMW (leefloon of equivalent leefloon). Deze vertegenwoordigen 29 % van het totaal aantal begunstigden in België, terwijl de Brusselse bevolking slechts 10 % van de Belgische bevolking vertegenwoordigt. De begunstigden van een (equivalent) leefloon vertegenwoordigen bovendien 5,9 % van de Brusselse bevolking. Dit percentage is veel hoger dan in de andere twee gewesten en is het hoogste dat tot nu toe in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is geregistreerd.

In 2021 is het aantal personen dat een (equivalent) leefloon ontvangt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest met 5,2 % gestegen ten opzichte van 2020. Hoewel deze stijging iets lager is dan die in 2020 ten opzichte van 2019 (+5,6 %), is ze wel veel hoger dan de waargenomen stijging in de drie jaar voorafgaand aan de COVID-19-crisis. Deze sterke stijgingen zijn grotendeels te wijten aan de gevolgen van deze gezondheids crisis.

Hoewel er eind 2021 sprake was van een verbetering, met een daling van het aantal personen dat een (equivalent) leefloon krijgt, doen de gevolgen van het conflict in Oekraïne dat cijfer in 2022 opnieuw stijgen. De verdere evolutie van het aantal begunstigden in 2022 zal afhangen van:

- › de evolutie van de talrijke crisissen die momenteel wegen op de economie en de financiële situatie van de gezinnen in België en Brussel (COVID-19, grondstoffen- en energieprijzen,...);
- › de omvang van de migratiestroom uit Oekraïne, het soort bijstand dat die personen zullen ontvangen en de duur van de bijstand.

Het aantal begunstigden van een inkomen toegekend door de Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW's) is een belangrijke indicator om het aantal Brusselaars dat in precare omstandigheden leeft in kaart te brengen. De twee

belangrijkste soorten inkomens die door de OCMW's toegekend worden zijn het leefloon en de financiële hulp (equivalent van het leefloon) (zie definities en methodologische opmerkingen aan het einde van dit deel).

Deze inkomens worden immers uitgekeerd aan personen die niet over voldoende middelen beschikken, ongeacht of het gaat om inkomens uit arbeid, vermogen (onroerend, financieel...) of de sociale zekerheid (werkloosheid, pensioenen, invaliditeit...) en die zich, vaak als laatste redmiddel, tot een OCMW wenden.

Bijna 6 % van de Brusselaars tussen 18 en 64 jaar ontvangt een (equivalent) leefloon

In 2021 telt het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gemiddeld 48.463 begunstigden van een (equivalent) leefloon. Deze Brusselse begunstigden vertegenwoordigen 29 % van het totaal aantal begunstigden in België, terwijl de Brusselse bevolking slechts 10 % van de Belgische bevolking vertegenwoordigt. Het aantal begunstigden dat in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest woont, is gestegen met 5,2 % ten opzichte van vorig jaar. Deze stijging is iets lager dan die in 2020, maar veel hoger dan de jaarlijkse toenamen die in de drie jaar voorafgaand aan de COVID-19-crisis hebben plaatsgevonden. Ze is ook hoger dan deze in Vlaanderen en Wallonië, waar in 2021 lichte dalingen zijn geregistreerd.

De personen die in 2021 een (equivalent) leefloon krijgen, vertegenwoordigen 5,9 % van de Brusselse bevolking van 18 tot en met 64³⁵ jaar (zie tabel IX.1.1). Dit percentage is veel hoger dan in de twee andere gewesten, aangezien het 1,0 % bedraagt in het Vlaams Gewest en 3,4 % in het Waals Gewest. Het is ook hoger dan in de twee grootste Vlaamse steden, Gent en Antwerpen, maar lager dan in Charleroi en Luik.

In 2021 is het percentage Brusselaars dat een (equivalent) leefloon ontvangt gestegen ten opzichte van 2020. Deze stijging volgt op de stijging in 2020 na 2 jaar van stabiliteit. Deze stijgingen zijn grotendeels te verklaren door de economische gevolgen van de gezondheids crisis als gevolg van COVID-19. Ze passen anderzijds ook in een dynamiek van regelmatige stijgingen die in de afgelopen 15 jaar is waargenomen, aan-

35 Enkel de personen van 18 tot en met 64 jaar worden hier in aanmerking genomen omdat vooral deze leeftijdsgroep inkomsten van de OCMW's ontvangt (meer dan 95 % van alle begunstigden).

gezien het aandeel Brusselaars dat een (equivalent) leefloon ontvangt, gestegen is van 4,0 % in 2005 tot 5,9 % in 2021.

Binnen het Brussels Gewest verschilt de situatie sterk van gemeente tot gemeente. Sint-Jans-Molenbeek heeft het hoogste aandeel begunstigden van een (equivalent) leefloon in 2021, namelijk 11 % van de bevolking van 18 tot en met 64 jaar van de gemeente. Ook Anderlecht, Sint-Joost-ten-Node en Schaarbeek tellen meer dan 8 % begunstigden van een (equivalent) leefloon. Daartegenover staat Sint-Pieters-Woluwe dat met 1,6 % de gemeente met het laagste aandeel is. De

andere gemeenten waar dit aandeel minder dan 3 % bedraagt, zijn: Ganshoren (2,6 %), Oudergem (2,7 %) en Ukkel (2,8 %).

Terwijl het aandeel van de begunstigden van een (equivalent) leefloon onder de bevolking tussen 2005 en 2021 eerder stabiel is gebleven in sommige gemeenten (Oudergem, Sint-Gillis, Sint-Joost-ten-Node en Ukkel) en in Sint-Pieters-Woluwe zelfs is gedaald, is het in andere gemeenten aanzienlijk gestegen. Anderlecht, Sint-Jans-Molenbeek, Vorst en Schaarbeek kenden de grootste stijgingen (meer dan 3 procentpunten extra in 2021 in vergelijking met 2005).

TABEL IX.1.1: Aantal begunstigden van een inkomen uitgekeerd door een OCMW (leefloon of equivalent leefloon) (jaargemiddelde)

	2017	2018	2019	2020	2021	2021 % bevolking (1)
Anderlecht	5.492	5.621	5.613	5.963	6.514	8,4
Oudergem	545	539	536	567	608	2,7
Sint-Agatha-Berchem	554	548	535	534	522	3,4
Brussel	6.887	6.650	6.519	6.815	7.135	5,5
Etterbeek	1.489	1.516	1.516	1.626	1.703	4,8
Evere	1.477	1.531	1.587	1.673	1.821	6,6
Vorst	2.204	2.192	2.212	2.275	2.291	6,1
Ganshoren	244	269	264	345	407	2,6
Elsene	2.497	2.559	2.594	2.809	2.961	4,5
Jette	1.104	1.125	1.184	1.350	1.468	4,4
Koekelberg	599	620	647	702	771	5,4
Sint-Jans-Molenbeek	5.915	5.976	5.998	6.413	6.734	11,0
St-Gillis	2.035	2.010	2.083	2.260	2.360	6,4
Sint-Joost-ten-Node	1.583	1.574	1.589	1.621	1.683	8,7
Schaarbeek	7.207	7.318	7.408	7.475	7.562	8,6
Ukkel	1.159	1.200	1.213	1.340	1.478	2,8
Watermaal-Bosvoorde	473	490	523	610	688	4,5
Sint-Lambrechts-Woluwe	1.168	1.229	1.258	1.308	1.339	3,5
Sint-Pieters-Woluwe	339	328	357	403	419	1,6
BHG	42.970	43.295	43.636	46.088	48.463	5,9
Antwerpen	7.853	7.293	6.569	6.786	6.642	2,0
Gent	5.123	5.171	5.148	5.293	5.276	3,0
Vlaams Gewest	39.826	40.706	40.043	41.967	41.944	1,0
Charleroi	7.191	7.689	8.146	8.609	8.797	7,2
Luik	11.678	11.948	12.201	12.490	12.125	9,7
Waals Gewest	69.000	71.578	74.037	76.554	76.168	3,4
België	151.796	155.579	157.716	164.609	166.576	2,3

Bron: POD Maatschappelijke Integratie, FOD Economie - Statistics Belgium (Rijksregister), berekeningen BISA

(1) Het percentage van de bevolking voor 2021 in de laatste kolom wordt berekend door het jaargemiddelde van het aantal begunstigden van 18 tot 64 jaar te delen door het bevolkingsgemiddelde van diezelfde leeftijd in het betreffende gebied in 2021.

De COVID-19-crisis is de belangrijkste reden voor de recente en toekomstige toename van het aantal begunstigden van een (equivalent) leefloon

Sinds de vervanging van het bestaansminimum door het leefloon in 2002 neemt het jaarlijks gemiddeld aantal begunstigden van het (equivalent) leefloon in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest constant toe³⁶. Volgens de analyses van de POD Maatschappelijke Integratie³⁷ zijn er, bovenop de toename van de totale bevolking, verschillende structurele en conjuncturele factoren die de stijging van de afgelopen tien jaar kunnen verklaren:

- de wijzigingen in de wetgeving inzake werkloosheids uitkeringen:
 - de beperking in de tijd van de inschakelingsuitkeringen, waarvan de eerste gevolgen in januari 2015 merkbaar werden;
 - de verlenging van de beroepsinschakelingsperiode voor nieuwe werkzoekenden, ingevoerd in januari 2012;
 - de verstrenging van de voorwaarden voor toegang tot de inschakelingsuitkeringen sinds januari 2015.
- de toename, van 2015 tot en met 2019, van het aantal erkende vluchtelingen als gevolg van de migratiecrisis

Deze elementen volstaan echter niet om de toename van het aantal begunstigden van een (equivalent) leefloon volledig te verklaren. Naast deze factoren dient men ook rekening te houden met een algemener fenomeen van bestaansonzekerheid. In de eerste plaats staan, volgens de EU-SILC-enquête t.e.m. 2017³⁸, bepaalde categorieën van de bevolking bloot aan een steeds groter armoederisico: eenoudergezinnen, laaggeschoolden, huishoudens met een lage werkintensiteit...³⁹ Bovendien maken sommige van deze categorieën een steeds groter deel van de bevolking uit. Dit is met name het geval voor eenoudergezinnen.

Vanaf 2018 vertraagde de groei van het aantal begunstigden van een (equivalent) leefloon in België. Meer bepaald in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest behoren de stijgingen van het gemiddeld aantal begunstigden van een (equivalent) leefloon in 2018 en 2019 tot de laagste die sinds 2005 zijn opgetekend (+0,8 % in 2018 en 2019). Er wordt zelfs een daling opgetekend voor de maanden november en december 2019, in vergelijking met dezelfde maanden in 2018.

Met de komst van COVID-19 in België en de daaruit voortvloeiende gezondheids- en economische gevolgen is het aantal begunstigden van een (equivalent) leefloon in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, net zoals in de rest van het land, geleidelijk beginnen stijgen vanaf de lente van 2020. Zo is bijvoorbeeld in juni 2020 het aantal begunstigden van een (equivalent) leefloon in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gestegen met 5,6 % ten opzichte van juni 2019. In december 2020 is de waargenomen stijging zelfs nog groter, namelijk 11,0 %, in vergelijking met december 2019.

In de loop van het jaar 2021 is de groei van het aantal ontvangers van een OCMW-inkomen geleidelijk aan vertraagd. De piek van het aantal begunstigden in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest lijkt te zijn bereikt in april 2021 (49.339 personen). Dat aantal is vervolgens gestaag gedaald (afgezien van de gebruikelijke seizoensgebonden toename in september, na de schoolvakantie) tot 47.825 begunstigden in december 2021.

De eerste beschikbare cijfers voor begin 2022 geven aan dat deze daling zich niet heeft voortgezet. Met name vanaf de maand maart 2022 zien we een zeer sterke toename van het aantal begunstigden van financiële sociale steun (equivalent leefloon) door de komst van de eerste vluchtelingen uit Oekraïne. Volgens de ramingen van de POD Maatschappelijke Integratie⁴⁰ gaan tegen augustus 2022 in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest meer dan 4.000 personen die tijdelijke bescherming genieten, deze financiële sociale steun (equivalent leefloon) ontvangen (in totaal ongeveer 25.000 in België).

De verdere evolutie van het aantal ontvangers van een OCMW-inkomen in 2022 zal afhangen van het verloop van de talrijke crisissen die wegen op de economie en de financiële situatie van de gezinnen in België en Brussel (COVID-19, grondstoffen- en energieprijzen, conflict in Oekraïne...).

36 Met uitzondering van een daling in 2013, -1,0 %, die grotendeels te wijten was aan de aanzienlijke daling van het aantal kandidaat-vluchtelingen die recht hadden op een (equivalent) leefloon.

37 POD MI – Maatschappelijke integratie, Statistisch verslag n°26 - Februari 2020, <https://www.mi-is.be/nl/studies-publicaties-statistieken/bulletin-februari-2020>

38 EU-SILC-enquête uitgevoerd in 2018 over het inkomen dat de bevroegde huishoudens in 2017 hebben ontvangen.

39 De gegevens kunnen worden geraadpleegd via de website van Statbel, verantwoordelijk voor EU-SILC in België (<https://statbel.fgov.be/nl/themas/huishoudens/armoede-en-levensomstandigheden/risico-op-armoede-sociale-uitsluiting>), of via de Armoedebaremeter van de FOD Maatschappelijke Integratie (<https://www.armoedecijfers.be/topic/armoederisico-naar-bevolkingscategorie>). Als gevolg van een methodologische wijziging in 2019 kunnen de resultaten vanaf dat jaar niet meer worden vergeleken met die van voorgaande jaren. De in 2019 (inkomsten ontvangen in 2018 – zie hieronder) vastgestelde daling van het armoederisico voor bepaalde bevolkingscategorieën moet daarom waarschijnlijk worden geïnterpreteerd als een gevolg van deze methodologische verandering. De dalingen waargenomen in de enquêtes van 2020 en 2021 (inkomens van 2019 en 2020) zijn ook moeilijk te interpreteren vanwege de invloed van de COVID-19-crisis.

40 Ramingen op 8 september 2022: https://www.mi-is.be/nl/studies-publicaties-statistieken?f%5B0%5D=im_field_study_type%3A285

Definities en methodologische opmerkingen:

Het leefloon is één van de drie instrumenten die de OCMW's hebben ingevoerd om het recht op maatschappelijke integratie te garanderen, samen met de tewerkstelling en het geïndividualiseerd project. Het wordt toegekend aan personen die voldoen aan de toegangsvoorwaarden van dit recht⁴¹ om hen in staat te stellen een menswaardig bestaan te leiden.

De *financiële maatschappelijke hulp* (equivalent leefloon) is bestemd voor personen die over onvoldoende middelen beschikken, maar niet voldoen aan de voorwaarden die toegang verlenen tot het recht op maatschappelijke integratie en het leefloon. Het gaat voornamelijk om vreemdelingen met een verblijfsrecht die echter niet ingeschreven zijn in het bevolkingsregister en, in mindere mate, om kandidaat-vluchtelingen.

Gegevensbron

De gegevens over de begunstigden van die inkomens zijn afkomstig van en worden gepubliceerd door de POD Maatschappelijke Integratie. Deze gegevens kunnen nog worden herzien, vooral voor de meest recente jaren, omwille van de relatief lange periode waarover de OCMW's beschikken om het aantal begunstigden mee te delen of te corrigeren.

Huishoudens met een laag inkomen zijn vooral geconcentreerd in het westen en noorden van het Brussels Gewest, en nog meer uitgesproken in de arme sikkel⁴². Omgekeerd zijn deze huishoudens veel minder aanwezig in het zuiden en oosten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Hoewel het aantal begunstigden van een OCMW-inkomen een interessante indicator is van het aantal mensen dat een beroep moet doen op deze centra om in hun behoeften te voorzien, dekt het slechts gedeeltelijk het deel van de bevolking dat in moeilijke financiële omstandigheden leeft. **Volgens de enquête naar de inkomens en levensomstandigheden (EU-SILC), uitgevoerd in 2021, leeft 25 % van de Brusselse huishoudens van een inkomen onder de armoedegrens**, (zie definities en methodologische opmerkingen aan het einde van dit deel) terwijl de begunstigden van een OCMW-inkomen slechts 6 % uitmaken van de bevolking tussen 18 en 64 jaar in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

De armoederisicograad in het Brussels Gewest is aanzienlijk hoger dan in de andere twee gewesten van het land, namelijk 9 % in het Vlaams Gewest en 18 % in het Waals Gewest. Dit zijn echter armoederisicogradien op een zeer globaal geografisch niveau, waarachter zeer verschillende lokale realiteiten schuilgaan. Deze kunnen niet via de EU-SILC-enquête worden benaderd omdat de steekproef van ondervraagde huishoudens dit niet toelaat⁴³.

Het is daarom interessant een andere indicator te gebruiken om het aandeel van de bevolking met een laag inkomen te benaderen: het aantal begunstigden van de verhoogde tegemoetkoming in het kader van de verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging. Om aan de voorwaarden te voldoen die vereist zijn om van deze verhoogde tegemoetkoming te kunnen genieten, dienen de betrokkenen immers deel uit te maken van een huishouden met een laag inkomen (zie de definities en methodologische opmerkingen aan het einde van dit deel).

IX.2 ARMOEDERISICO EN BEGUNSTIGDEN VAN DE VERHOOGDE TEGEMOETKOMING

In het kort:

In 2021 leeft 25 % van de Brusselse bevolking in een huishouden met een inkomen onder de armoederisicodrempel. Dat is bijna 3 keer zoveel als in Vlaanderen en bijna anderhalf keer zoveel als in Wallonië.

Achter dit percentage voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest als geheel verschuilen zich grote ruimtelijke verschillen binnen het Gewest. Deze kunnen worden benaderd via het deel van de bevolking dat geniet van de verhoogde tegemoetkoming, die voornamelijk bedoeld is voor huishoudens met een beperkt inkomen.

Meer dan één op vier personen leeft in een huishouden met een laag inkomen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Volgens de gegevens van de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid ontvingen op 1 januari 2021 **323.719 personen de**

41 De Belgische nationaliteit hebben (of een in het bevolkingsregister ingeschreven vreemdeling, erkende vluchteling of staatloze zijn, of zich in een situatie van gezinshereniging met een Belg of een Europeaan bevinden), zijn woonplaats in België hebben, meerderjarig zijn of gelijkgesteld met een meerderjarige, onvoldoende bestaansmiddelen hebben en niet bij machte zijn die met eigen middelen te verwerven, bereid zijn om te werken en al zijn rechten op sociale zekerheid en onderhoudsgeld hebben uitgeput. Over het algemeen wordt ook met de inkomens van de andere leden van het huishouden rekening gehouden om deze middelen te berekenen.

42 Gebied waar sinds meerdere decennia de op economisch vlak minder begunstigde bevolkingsgroepen zijn geconcentreerd. De arme sikkel omvat de wijken in het noorden en westen van de eerste kroon die tot de armste van het Brussels Gewest behoren en een sikkel vormen rond het stadscentrum, van Sint-Joost-ten-Node tot onder Vorst.

43 De steekproef van bevraagde huishoudens is niet zo samengesteld dat deze representatief is op gemeentelijk niveau.

verhoogde tegemoetkoming in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (zie tabel IX.2.1). **Zij vertegenwoordigen 27 % van de bevolking.** Dit percentage is aanzienlijk hoger dan in de andere twee gewesten van het land, namelijk 14 % in het Vlaams Gewest en 19 % in het Waals Gewest. Dit percentage is vergelijkbaar met dat in de stad Antwerpen (26 %), terwijl het lager is dan in de twee grootste Waalse steden, Charleroi en Luik (respectievelijk 31 % en 32 %).

TABEL IX.2.1 : Rechthebbenden op de verhoogde tegemoetkoming in het kader van de verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging (op 1 januari 2021)

	Aantal recht-hebbenden 2021	Aandeel in de bevolking (%) 2021
BHG	323.719	26,5
Antwerpen	137.597	26,0
Gent	47.159	17,9
Vlaams Gewest	936.349	14,1
Charleroi	63.392	31,4
Luik	63.672	32,4
Waals Gewest	694.703	19,0
België	1.954.771	17,0

Bron: KSZ (Datawarehouse Arbeidsmarkt en Sociale Bescherming), FOD Economie - Statistics Belgium (Rijksregister), berekeningen BISA

Grote verschillen binnen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Achter de globale cijfers voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest als geheel gaan grote verschillen binnen het Gewest schuil. Zoals blijkt uit kaart IX.2.2, **verschilt het aandeel van de bevolking dat de verhoogde tegemoetkoming ontvangt sterk van de ene wijk⁴⁴ tot de andere.**

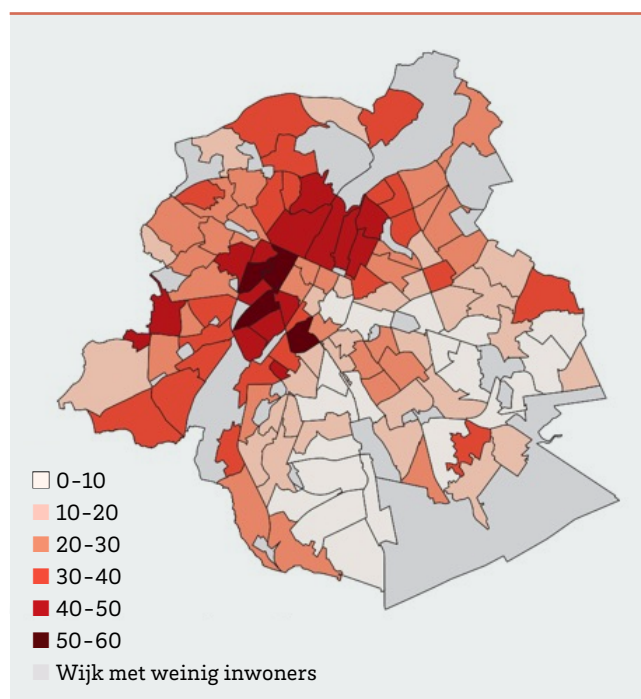
Terwijl het aandeel van de bevolking dat van de verhoogde tegemoetkoming geniet minder dan 10 % bedraagt in een twintigtal wijken, die alle in het zuidoostelijke kwadrant van het Gewest zijn gelegen, bedraagt het meer dan 40 % in de meeste wijken van de arme sikkels⁴⁵ en in enkele wijken in het westen.

In vier wijken van de arme sikkels geniet meer dan één op twee personen van de verhoogde tegemoetkoming: Kuregem Dauw (51 %), Marollen (52 %), Weststation (55 %) en Historisch Molenbeek (55 %).

Meer algemeen kan worden vastgesteld dat **het Gewest in twee delen lijkt te zijn verdeeld:**

- › In het **noordwestelijke deel**, van het zuidwesten van Ukkel tot Evere en Schaarbeek, **zijn er maar weinig wijken waar de begunstigden van de verhoogde tegemoetkoming minder dan 20 % van de totale bevolking vertegenwoordigen.**
- › In het **zuidoostelijke deel**, van het oosten van Ukkel tot Sint-Lambrechts-Woluwe, **vertegenwoordigen de begunstigden van de verhoogde tegemoetkoming, daarentegen, zelden meer dan 20 % van de bevolking van een wijk.**

KAART IX.2.2 : Aandeel van de rechthebbenden op de verhoogde tegemoetkoming in de bevolking per wijk (in % - op 1 januari 2021)

Bron: KSZ (Datawarehouse Arbeidsmarkt en Sociale Bescherming), FOD Economie - Statistics Belgium (Rijksregister), berekeningen BISA

44 Voor observatie- en analysedoeleinden werd het Brussels Hoofdstedelijk Gewest opgedeeld in 145 wijken: 118 woonwijken; 6 industriegebieden of stations; 18 groene zones; 3 begraafplaatsen. Alleen de 118 woonwijken worden hier geanalyseerd. Meer informatie over deze geografische indeling is hier te vinden: <https://wijkmonitoring.brussels/indeling-brussels-hoofdstedelijk-gewest-in-wijken/>

45 Gebied waar sinds meerdere decennia de op economisch vlak minder begunstigde bevolkingsgroepen zijn geconcentreerd. De arme sikkels omvat de wijken in het noorden en westen van de eerste kroon die tot de armste van het Brussels Gewest behoren en een sikkels vormen rond het stadscentrum, van Sint-Joost-ten-Node tot onder Vorst.

Definities en methodologische opmerkingen:

Armoederisicograad

De *armoederisicograad* is het aandeel van de bevolking met een equivalent besteedbaar inkomen onder de armoedredrempel. Het wordt berekend op basis van de resultaten van de EU-SILC-enquête die jaarlijks door Statbel wordt uitgevoerd over de in het voorgaande jaar ontvangen inkomsten. De resultaten zijn slechts bruikbaar op gewestelijk niveau sinds de enquête gehouden in 2019. Het is moeilijk de ontwikkeling ervan in de tijd te analyseren, aangezien de COVID-19-crisis de resultaten op verschillende niveaus heeft beïnvloed.

Het equivalent beschikbaar inkomen is het totale inkomen van een huishouden dat beschikbaar is voor besteding of sparen, gedeeld door de equivalente grootte van het huishouden.

De equivalente grootte van een huishouden is een meeteenheid waarbij rekening wordt gehouden met de structuur van het huishouden en de leeftijd van de leden. Ze wordt gebruikt om de schaalvoordelen van het samenwonen als een huishouden te neutraliseren.

De armoedredrempel is gelijk aan 60 % van het mediaan equivalent beschikbaar inkomen van de bevolking van het land. Mensen die in een huishouden leven met een equivalent inkomen dat onder deze drempel ligt, worden dus geacht een armoederisico te lopen.

Begunstigden van de verhoogde tegemoetkoming

In België kunnen sommige personen die aangesloten zijn bij de verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging, een hogere terugbetaling krijgen voor hun medische raadplegingen, ziekenhuisopnames, verzorging of geneesmiddelen: **de verhoogde tegemoetkoming**. Deze wordt, onder voorwaarden, op twee manieren toegestaan:

- › automatisch: voor alle personen die genieten van bepaalde sociale uitkeringen of statuten, zoals het leefloon (of equivalent), de IGO, de tegemoetkomingen voor personen met een handicap enz.
- › op aanvraag: voor huishoudens met inkomens onder de vastgestelde drempels, na onderzoek van deze inkomens.

In geval van automatische toekenning van de verhoogde tegemoetkoming hebben in sommige gevallen ook de personen ten laste van de rechthebbende hierop recht. In geval van toewijzing op aanvraag en na een onderzoek van de inkomens geldt het recht voor alle leden van het huishouden.

Gezien de voorwaarden waaraan moet worden voldaan, leven de mensen die voor deze verhoogde tegemoetkoming in aanmerking komen over het algemeen van een laag inkomen. Het percentage dat deze mensen vertegenwoordigen in de totale bevolking kan dus worden gebruikt als een indicator van het armoederisico.

Hoewel de historische gegevens over de begunstigden van een verhoogde tegemoetkoming beschikbaar zijn via de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid, is het niet relevant deze te gebruiken om analyses te maken van de evolutie ervan in de tijd:

- › Enerzijds is dit voordeel en de toekenningsmodaliteiten de afgelopen 20 jaar herhaaldelijk hervormd (VIPO, OMNIO, rechthebbende met voorkeurregeling, verhoogde tegemoetkoming), met name wat de toekenningsmodaliteiten betreft.
- › Anderzijds is de toekenning van deze verhoogde tegemoetkoming niet automatisch voor alle begunstigden, zodat deze evolutie ook afhangt van het aantal huishoudens dat daadwerkelijk van deze maatregel op de hoogte is en de nodige stappen onderneemt om deze te verkrijgen. De publiciteit rond dit voordeel werd de afgelopen jaren verhoogd bij de sociale diensten en daardoor zou de analyse van de waargenomen stijging wel eens een vertekend beeld kunnen geven.

BIBLIOGRAFIE:

POD Maatschappelijke integratie (februari 2010), « Statistisch verslag n°26 », POD MI

HOOFDSTUK X

SCHOOLBEVOLKING

In het kort:

In 2020-2021 waren er iets meer dan 261.000 leerlingen ingeschreven in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 2.000 meer dan het vorige schooljaar. De schoolbevolking in het kleuteronderwijs blijft dalen en voor het eerst sinds de bevolkingsgroei is ook het aantal leerlingen in het lager onderwijs gedaald. De schoolbevolking in het secundair onderwijs blijft stijgen.

Onderwijs is een zeer belangrijke materie voor de Brusselse bevolking. Er geldt een leerplicht voor minderjarigen van 5 tot 18 jaar. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bestaan er twee hoofdstructuren voor onderwijs naast elkaar onder de respectievelijke leiding van de Vlaamse gemeenschap en de Franse gemeenschap. Er bestaan ook private, Europese en internationale onderwijsinstellingen die onafhankelijk zijn van de gemeenschappen.

In 2020-2021 waren er in totaal 261.042 leerlingen ingeschreven in het onderwijs dat de twee gemeenschappen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest organiseren, met 55.544 leerlingen in het kleuteronderwijs, 99.589 in het lager onderwijs en 105.909 in het secundair onderwijs (Tabel X.1.1). Daarbij dient men nog de ca. 19.840 leerlingen te voegen die onderwijs volgen buiten de gemeenschappen en bijna 450 leerlingen die thuisonderwijs hebben gevolgd⁴⁶. Het Franstalig onderwijs is goed voor 74 % van de leerlingen en het Nederlandstalig onderwijs voor 19 %. Het overblijvende gedeelte van 7 % komt overeen met het onderwijs buiten de gemeenschappen (private, Europese en internationale scholen) en het thuisonderwijs.

Over het geheel genomen neemt het schoolbezoek in het gewest gestaag toe. Dit verbergt echter verschillen tussen de niveaus. **Voor het vijfde jaar op rij daalt het aantal leerlingen dat in het Brussels Gewest in het kleuteronderwijs wordt ingeschreven. In 2020-2021 daalt het aantal leerlingen in het lager onderwijs in het Brussels Gewest voor het eerst sinds de demografische boom die het Gewest tussen 2007 en 2012 trof. Daarom is het nu het secundair onderwijs die de bevolkingsgroei na de demografische boom opvangt en die haar bevolking blijft zien stijgen.**

Het aantal kleuterschoolleerlingen in het Brussels Gewest ligt in 2020-2021 lager dan in 2013-2014, terwijl dit aantal in het lager- en secundair onderwijs hoger ligt. De daling tussen 2013-2014 en 2020-2021 bedraagt -5,3 % in het kleuteronderwijs, terwijl er een stijging is van 8,2 % in het lager onderwijs en 12,4 % in het secundair onderwijs voor het onderwijs dat door de gemeenschappen wordt georganiseerd. Ter vergelijking: voor het land als geheel en voor dezelfde periode is de daling in het kleuteronderwijs groter en zijn de stijgingen in het basis- en secundair onderwijs minder groot (respectievelijk -6,6 %, +6,1 % en +6,5 %).

Grafiek X.1.2. toont de evolutie van de schoolbevolking sinds 2013:

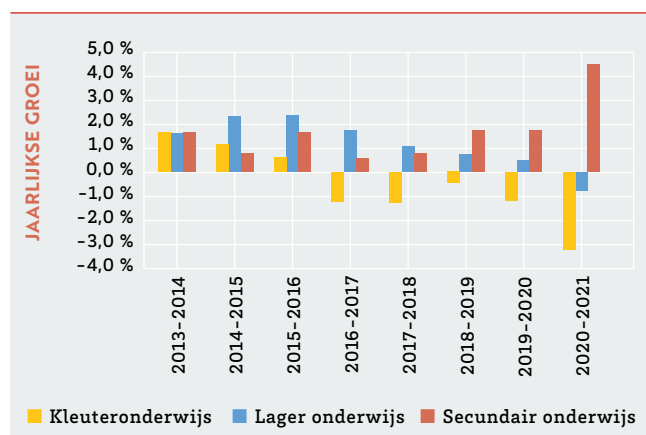
- › De bevolking in het kleuteronderwijs is gegroeid, maar aan een steeds lager tempo tussen 2013-2014 en 2015-2016. In 2016-2017 begon de bevolking in het kleuteronderwijs voor het eerst sinds het begin van de bevolkingsgroei in 2007 te dalen. Zij is sindsdien blijven dalen.
- › De jaarlijkse groei van de bevolking in het basisonderwijs bereikte een piek in 2015-16 (2,4 %). Sindsdien is de bevolking in het basisonderwijs blijven toenemen, maar aan een steeds lager tempo. In 2020-2021 daalt de bevolking in het lager onderwijs voor het eerst sinds het begin van de bevolkingsgroei van 2007.
- › De bevolking in het secundair onderwijs blijft jaar na jaar stijgen. Het jaarlijkse groeipercentage is echter zeer variabel van jaar tot jaar. In 2020-2021 bereikt het groeipercentage een nieuw hoogtepunt van 4,5 %, dat veel hoger is dan andere jaren.

46 Bronnen: Hoge Raad voor Europese scholen, Franstalige Gemeenschap (Dienst voor controle van de schoolplicht), Vlaamse Gemeenschap (Agentschap voor Onderwijsdiensten)

TABEL X.1.1 : Schoolbevolking in het kleuter-, lager en secundair onderwijs van de Franse en Vlaamse gemeenschap

	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019	2019-2020	2020-2021
BHG								
Totaal	244.901	248.472	252.667	254.234	255.320	257.516	259.077	261.042
Jaarlijkse groei	1,62 %	1,46 %	1,69 %	0,62 %	0,43 %	0,86 %	0,61 %	0,76 %
Kleuteronderwijs	58.668	59.341	59.719	59.009	58.274	58.023	57.365	55.544
Lager onderwijs	92.003	94.148	96.370	98.084	99.135	99.846	100.317	99.589
Secundair onderwijs	94.230	94.983	96.578	97.141	97.911	99.647	101.395	105.909
België								
Totaal	2.031.593	2.044.626	2.065.685	2.074.642	2.078.907	2.084.950	2.091.086	2.100.546
Jaarlijkse groei	0,80 %	0,79 %	0,88 %	0,43 %	0,21 %	0,29 %	0,29 %	0,45 %
Kleuteronderwijs	460.545	459.999	458.651	454.653	448.804	444.537	440.372	430.349
Lager onderwijs	758.909	770.117	786.745	798.052	806.198	809.863	810.390	805.254
Secundair onderwijs	812.139	814.510	820.289	821.937	823.905	830.550	840.324	864.943

Bron: ETNIC en Vlaamse Overheid, berekeningen IBISA

GRAFIEK X.1.2 : Jaarlijkse groei van het aantal leerlingen in het kleuter-, het lager en het secundair onderwijs in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (in percentages)

Bron: ETNIC en Vlaamse Overheid, berekeningen BISA

Wat zijn de gevolgen van Covid-19 voor het onderwijs?

Hoewel het effect van Covid niet merkbaar is in de aanwezigheidscijfers, is het wel merkbaar in het academisch niveau van de studenten. De Covid-19-pandemie heeft de daling van het onderwijsniveau, die de laatste jaren al aan de gang was, nog doen toenemen (FPB, 2022). Het Federaal Planbureau (2022) schat dat het verlies aan lessen als gevolg van de pandemie ongeveer 50 % bedraagt van de prestaties van een normaal schooljaar in België. Boven dit gemiddelde zijn het vooral de ongelijkheden tussen leerlingen die zijn toegenomen. De pandemie heeft namelijk verhoudingsgewijs een groter effect gehad op leerlingen met slechtere schoolresultaten. De meeste van deze leerlingen komen uit minder gunstige sociaaleconomische milieus of uit gezinnen waar geen van beide ouders een diploma hoger onderwijs heeft (FPB, 2022). Het Brussels Gewest telt een groter aandeel leerlingen met slechtere schoolresultaten en leerlingen uit minder gunstige sociaaleconomische milieus dan de andere Gewesten. Dit wijst erop dat de gevolgen van de pandemie in het Brussels Gewest nog groter zullen zijn dan in de andere gewesten.

BIBLIOGRAFIE:

Federaal Planbureau (mei 2022), « Daling van het onderwijsniveau: de verborgen kosten van de COVID-19-pandemie », FPB.

HOOFDSTUK XI

HUISVESTING

In het kort:

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest blijft het duurste van de drie gewesten op het vlak van de huisvesting.

De verkoopprijzen van de appartementen zijn tussen het eerste kwartaal van 2021 en het eerste kwartaal van 2022 met 2,5 % gedaald, terwijl de huizenprijzen met 4 % zijn gestegen ().

Er zijn geen recente enquêtegegevens beschikbaar over de huurprijzen van de bestaande huurders en de nieuwe huurcontracten. Deze laatste worden echter gevolgd door de federaties van vastgoedmakelaars. Deze alternatieve bron werd daarom gebruikt om de evolutie van de huurmarkt te illustreren. Bij constante prijzen liggen de gemiddelde huurprijzen in 2021 iets lager dan in 2020 en 2019. Momenteel heeft de jaarlijkse indexering van de huurprijzen een aanzienlijk effect op de bestaande huurders, met een jaarlijkse indexering van 8,3 % voor huurcontracten met vervaldag in juni 2022.

Op 1 januari 2022 is de wachtlijst voor een sociale woning met nog eens 3 % gestegen tot 49.771 huishoudens. Het aantal toegewezen sociale woningen (nieuwe huurders en verhuizingen) in 2021 bedraagt 2.164, een stijging met bijna 30 % in één jaar. In vergelijking met 2020 is het aantal nieuwe inschrijvingen vorig jaar met 13 % gestegen.

De toegang tot huisvesting is een basisbehoefte en heeft een grote invloed op vele andere gebieden van het leven. Het is dus van essentieel belang een goed overzicht te hebben van de Brusselse vastgoedmarkt.

In totaal wordt het aantal beschikbare woningen in het BHG geraamd op 593.000 woningen⁴⁸, tegenover 559.000 Brusselse huishoudens op 1 januari 2021. Volgens de laatste demografische prognoses van het Federaal Planbureau zal de bevolking van Brussel tot 2040 beduidend trager groeien dan dat tussen 2000 en 2020 het geval was. De herziening van de prognoses naar aanleiding van de oorlog in Oekraïne brengt na 2025 geen significante wijzigingen mee⁴⁹ (zie hoofdstuk VI).

Het aanbod van bestaande woningen komt echter niet altijd overeen met de vraag, met name wat de kenmerken van de woningen betreft (zie het noodplan voor huisvesting 2021). Bovendien heeft de Brusselse woningmarkt nog andere problemen die investeringen in het huisvestingsbeleid vergen:

- › De ontoegankelijkheid van de woningprijzen voor de laagste inkomensgroepen.
- › Een groeiend prijsverschil tussen oost en west, met het kanaal als scheidslijn (Godin 2021).
- › Een groeiende behoefte aan woningen met buitenruimten en groene ruimten.
- › De veroudering van een groot deel van het Brusselse gebouwenpark: slechts 7 % van de gebouwen is na 1981 gebouwd (Statbel 2021), wat de woonkwaliteit beïnvloedt, vooral op het vlak van de thermische isolatie. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft 48 % van de woningen een energiecertificaat. Van de woningen waarvan het energieverbruik gekend is, hebben meer dan een op vier appartementen en meer dan een op twee woningen in 2020 de laagst mogelijke score, namelijk 'G'⁵⁰.

In dit hoofdstuk worden achtereenvolgens de verschillende onderdelen van de woningmarkt behandeld: de koopmarkt, de particuliere huurmarkt en sociale huisvesting.

XI.1 DE KOOPMARKT

Gecorrigeerd voor de inflatie zijn de prijzen van de appartementen gedaald.

Appartementen maken het grootste deel uit van de woningmarkt van het BHG: zowel in 2021 als in het eerste kwartaal van 2022 **betrof 80 % van de verkopen appartementen**.

47 Voor inflatie gecorrigeerde gegevens van de verkoopakten

48 Belangrijke beperkingen van de huisvestingsstatistieken worden vermeld op bladzijde 3 en 4 van de methodologie van de overeenkomstige tabellen op de website van het BISA: https://ibsa.brussels/sites/default/files/documents/meth_11-2_nl_1812.pdf

49 <https://www.plan.be/publications>

publication-2255-nl-demografische_vooruitzichten_2021_2070_update_sterke_opwaartse_herziening_van_de_bevolkingsgroei_in_2022

50 https://document.environnement.brussels/opac_css/elecfile/Rapport_statistique_2020_certificationPEB

TABEL XI.1.1: Vastgoedprijzen op basis van de verkoopakten voor de jaren (2019-2022), eerste kwartalen (in euro)

	Mediane prijs volgens akte tijdens eerste kwartaal (jan-maart), uitgedrukt in constante prijzen (referentiejaar = 2022)				Jaarlijkse prijsverandering gecorrigeerd voor inflatie (in %)	
	2019	2020	2021	2022	Eerste kwartaal 2022 vs eerste kwartaal 2021	Eerste kwartaal 2022 vs eerste kwartaal 2019
Huizen						
BHG	449.335	477.234	480.511	500.000	4,1	3,6
Vlaams Gewest	279.465	273.325	307.743	310.000	0,7	3,5
Waals Gewest	183.022	189.809	194.364	195.000	0,3	2,1
België	252.066	236.448	275.349	280.000	1,7	3,6
Appartementen						
BHG	219.188	233.194	255.373	249.000	-2,5	4,3
Vlaams Gewest	208.228	222.348	232.157	230.000	-0,9	3,4
Waals Gewest	158.911	162.693	169.529	170.000	0,3	2,3
België	202.749	215.840	226.758	225.000	-0,8	3,5

Bronnen: inflatie (algemene NICP-index⁵¹): NBB, <https://stat.nbb.be>, prijzen van de verkoopakten: Statbel, <https://statbel.fgov.be>, berekeningen BISA.

Tabel XI.1.1 geeft de mediane prijs (de centrale waarde in de rangschikking van de woningprijzen van laag naar hoog), om de invloed van extreme waarden te vermijden. Hieruit blijkt dat een huis en een appartement over het algemeen duurder zijn in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest dan in de twee andere gewesten.

De mediane verkoopprijs van de appartementen is licht gedaald, terwijl die van de huizen is gestegen. Gecorrigeerd voor inflatie is de mediane prijs van appartementen tussen het eerste kwartaal van 2021 en het eerste kwartaal van 2022 met 2,5 % gedaald, terwijl de huizenprijzen met 4,1 % zijn gestegen.

In de andere twee gewesten stagneert de mediane verkoopprijs van zowel huizen als appartementen tussen begin 2021 en begin 2022. De aanhoudende stijging van de prijzen voor appartementen en huizen in Wallonië en Vlaanderen is voorbij. Net als in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest daalt de prijs van de appartementen ook in het Vlaams Gewest met 0,9 %, terwijl de stijging in het Waals Gewest slechts 0,3 % bedraagt. Wat de prijzen van de huizen betreft, bedraagt de prijsstijging op een jaar 0,7 % in het Vlaams Gewest en 0,3 % in het Waals Gewest.

Brussel wordt duurder ten opzichte van de andere gewesten.

De prijskloof tussen Brussel en de andere gewesten is sneller toegenomen voor de appartementen: in 2019 bedroeg de kloof ten opzichte van Wallonië nog 38 %. In 2022 is dat 46 %.

Het prijsverschil met Vlaanderen is in dezelfde periode gestegen van 5 % tot 10 %.

Voor de huizen is het prijsverschil tussen de gewesten belangrijker. In 2019 was een huis in het BHG 2,45 keer zo duur als in Wallonië; in 2022 is deze verhouding 2,56. Het verschil tussen het BHG en Vlaanderen is zeer licht toegenomen, van 60,7 % duurder in Brussel in het eerste kwartaal van 2019 tot 61,3 % in het eerste kwartaal van 2021.

Het aantal verkopen is in 2021 met bijna 20 % gestegen, alle woningtypes samen. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest werden 12.478 transacties geregistreerd in 2021. Deze aanzienlijke groei moet worden gerelativeerd, aangezien 2020 wat het aantal transacties betreft zeer sterk werd gekenmerkt door COVID. Er is dus waarschijnlijk sprake van een inhaaleffect.

Op basis van de verkoopcompromissen die in de barometers van de notarissen zijn opgenomen, lijkt zich in de eerste helft van 2022 een vertraging af te tekenen, zowel wat de prijzen als wat het aantal transacties betreft. Volgens de twee laatste notarisbarometers voor het eerste en tweede kwartaal van 2022 is het aantal in het BHG gesloten compromissen stabiel in vergelijking met een zeer actieve eerste helft van 2021.

51 Het nationale indexcijfer van de consumptieprijzen (NICP) is een economische indicator die de verandering op jaarbasis meet van de prijzen van een mandje van goederen en diensten die door een representatief huishouden worden gekocht. Het NICP houdt daarom ook rekening met prijsontwikkelingen voor meer volatiele producten, namelijk voedings- en energieproducten. Beide productcategorieën hebben in 2021 en 2022 grote prijsstijgingen gekend. Deze hoge inflatie vergroot het verschil tussen de courante prijzen en de constante prijzen.

De stijging van de rentevoeten weegt op de koopkracht van de gezinnen

Ondanks de duidelijke daling van de prijsstijging, of zelfs de daling van de voor de inflatie gecorrigeerde prijzen voor de populaire sector van de Brusselse appartementen, **wordt de toegang van de gezinnen tot de aankoop van onroerend goed er niet gemakkelijker op door de stijging van de rentevoeten** (Warisse 2022). Van gemiddeld 1,5 % in januari 2022 is de vaste rente voor een lening met een looptijd van 20 jaar opgelopen tot 2,4 % in juli 2022, waardoor de leencapaciteit van de huishoudens sterk is afgenomen.

Volgens de actoren uit de privésector ziet men in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest dan ook een vertraging van de vastgoedactiviteit, met een stijging van het aanbod van te koop aangeboden vastgoed met 12,4 % in juli 2022 in vergelijking met een jaar eerder. Tegelijkertijd is de voorraad in Wallonië met 6,1 % gestegen en in Vlaanderen met 2,6 % gedaald⁵².

XI.2 DE PARTICULIERE HUURMARKT

Voorlopig bestaat er geen recente representatieve steekproef van huurprijzen voor alle (bestaande en nieuwe) huurders op de Brusselse particuliere markt.

De meest recente beschikbare gegevens dateren van 2018 en beschrijven een situatie van vóór COVID en van vóór de inflatie. Het Observatiecentrum van de huurprijzen heeft in 2019 uitzonderlijk geen huurenquête gehouden op het Brusselse grondgebied. De in 2020 begonnen enquête werd verstoord door de pandemie.

De website huurprijzen.brussels zal binnenkort worden bijgewerkt. Eerst met een verbeterde en verfijnde versie van het indicatieve rooster van de huurprijzen op basis van de laatste drie verslagen van het Observatiecentrum van de huurprijzen. In een tweede fase, na de volledige herziening van de methodologie waarbij niet alleen gebruik zal worden gemaakt van enquêtegegevens maar ook van administratieve databanken.

Bij gebrek aan een update van het Observatiecentrum van de huurprijzen wordt gebruik gemaakt van de cijfers van de huurbarometer van de vastgoedmakelaars Federia⁵³, in samenwerking met CIB Vlaanderen. De lezer dient er dus rekening mee te houden dat deze cijfers alleen betrekking hebben op nieuwe huurovereenkomsten die via een immobiliënkantoor van deze federaties zijn gesloten. Ze zijn hier gecorrigeerd voor de inflatie.

TABEL XI.2.1 : Gemiddelde prijs van nieuwe huurwoningen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (in constante euro 2021)

	2018	2019	2020	2021
Huizen met 2 gevels	1.587	1.732	1.753	1.789
Appartementen	1.093	1.139	1.136	1.128
Studio's	627	643	651	644
Alle soorten huiving BHG	1.136	1.190	1.189	1.181

Bronnen: Federia.immo & CIB Vlaanderen, Nationale Bank van België, berekeningen

Voor de belangrijkste markt van de appartementen stellen we vast dat **de nieuwe huurcontracten gesloten in 2021 iets lager zijn dan in 2019**. Tegelijkertijd is de gemiddelde huurprijs voor rijwoningen met 3,3 % gestegen.

Alle woningtypes samengenomen, **is er tussen 2018 en 2019 een sterke stijging van de gemiddelde huurprijzen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (+4,5 %)**. Het lijkt er echter op dat sindsdien een plateau is bereikt. De huurprijzen groeien niet meer.

Merk op dat de huurindexering een aanzienlijk effect heeft op bestaande huurders, met een jaarlijkse indexering van 8,3 % voor huurcontracten met vervaldag in juni 2022⁵⁴.

XI.3 DE SOCIALE WONINGEN

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest beschikt over een gediversifieerde portefeuille van sociale woningen: sociale woningen aangeboden door de Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij (BGHM), traditioneel de grootste aanbieder van publieke huisvesting met 40.442 eenheden op 31 december 2021, maar ook woningen die eigendom zijn van gemeenten, sociale verhuurkantoren (SVK) en andere actoren die woningen verhuren of verkopen tegen prijzen onder de marktprijs.

Tabel XI.3.1 verduidelijkt de rol van de alternatieve exploitanten op de markt: zij bezitten samen 28,5 % van het park van sociale huurwoningen, tegenover 71,5 % voor de BGHM. De alternatieve exploitanten steunden ook 10.704 huishoudens met aankoopsteun. De SVK hebben een verdere toename van het aantal beschikbare woningen in 2021 geregistreerd (+450 woningen, of +6 % ten opzichte van 2020). De toenemende rol van de SVK weerspiegelt de verschillen in flexibiliteit tussen de verschillende methoden voor de productie van sociale woningen, waarbij het onttrekken van woningen aan de particuliere markt om ze tegen een sociaal tarief te verhuren veel flexibeler is dan de productie van nieuwe woningen.

52 <https://www.lecho.be/economie-politique/belgique/federal/les-biens-a-vendre-s-accumulent-sur-le-marche-immobilier/10408353.html>

53 <https://www.federia.immo/fr/thematiques/2022-02-12-decouvrez-le-barometre-de-locations-2021>

54 <https://www.rtbf.be/article/inflation-votre-loyer-pourrait-etre-augmentee-de-83-en-juin-voici-a-quelles-conditions-11002978>

TABEL XI.3.1 : Aantal woningen van sociale aard per operator (huurhulp en koophulp) zoals gekend in 2022 (verschillende peildata)

Productie operator	Aantal woningen
Huurhulp	
BGHM (incl. onbezet)	40.442
Sociale verhuurkantoren	7.412
Lokale overheid en OCMWs (uitgezonderd categorie 'vrij')	5.907
Huurhulp van het Woningfonds	1.498
Gewestelijke grondregie	46
Huurtoelage voor kandidaat-huurders die ingeschreven staan op de lijsten van de sociale huisvesting	1.250
Totaal huurhulp	56.555
Koophulp	
Actieve leningen toegezegd door het Woningfonds	8.877
Door het Woningfonds gebouwde en verkochte woningen	369
Citydev (sinds 2010)	1.397
Duurzame wijkcontracten (uitgezonderd Woonfonds-leningen)	430
Totaal koophulp	10.704
Totaal huurhulp + koophulp	67.259

Bron: Perspective.brussels, Monitoring van de publieke woonprojecten in Brussel, figuur 7. Update BISA, gekende situatie op 01/08/2022.
https://perspective.brussels/sites/default/files/documents/bbp_monilog-05.pdf

De sociale woningen van de BGHM

Voor de BGHM hebben we een duidelijker beeld van de ontwikkelingen in het jaar 2021. De BGHM heeft 300 nieuwe woningen ontvangen, 329 andere aangekocht en de renovatie van 3.684 woningen voltooid. **2.164 gezinnen kregen een nieuwe woning toegewezen (nieuwe woningen en verhuizingen), een stijging met bijna 30 % in één jaar.**

BIBLIOGRAFIE:

Brussels Parlement (juni 2022), « Integraal verslag van de interpellaties en de vragen, Commissie voor de Huisvesting, vergadering van 16.06.2022 », Brussels Parlement

Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij (BGHM) (2022), « Jaarverslag 2021 », BGHM

Federia.immo en CIB Vlaanderen (2022), « Huurbarometer 2021 », Persbericht, Federia

Godin M. (2021) « Prijzen van appartementen in het Brussels Gewest: de kloof tussen oost en west wordt groter », Focus van het BISA nr. 44, BISA

Hermia J-P. (2021), « Demografische barometer 2021 van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest », Focus van het BISA nr. 46, Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA)

Ondanks deze grote toename houden de productie en toewijzing van nieuwe woningen geen gelijke tred met de toename van de wachtlijst. Op 31 december 2021 was de toewijzing met nog eens 3 % gestegen tot 49.771 huishoudens. In vergelijking met 2020 is het aantal nieuwe registraties vorig jaar met 13 % gestegen.

Immoweb (2022) « De vastgoedmarkt blijft energiek », Immoweb-Prijsmeter nr. 3, Immoweb

Koninklijke Federatie van Belgische Notarissen (2022), « Notarisbarometer nr. 53 en 52 », Notaris.be

Nationale Bank van België, Online statistieken, MFI interest rates, <https://stat.nbb.be/Index.aspx?DataSetCode=MIR&lang=nl>

Regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (2021), « Noodplan Huisvesting 2020-2024 », Regering van het BHG

Statbel (2021), « Gebouwenpark », webartikel: <https://statbel.fgov.be/nl/themas/bouwen-wonen/gebouwenpark>

Warisse (2022), « Is het voor iedereen in België haalbaar om een eigen woning te kopen? », NBB Economic Review nr. 12, NBB

Woningfonds (2021), « Jaarverslag 2021 », fonds.brussels

HOOFDSTUK XII

ENERGIEVERBRUIK

In het kort:

Op dit moment is de dominante energiebron voor het Brussels Gewest afkomstig van fossiele brandstoffen.

De belangrijkste energieverbruikers zijn de residentiële sector (huisvesting) en de tertiaire sector. Daarna volgt het vervoer.

Het totale eindverbruik, voor alle sectoren samen, is in 2020 met 14,1 % gedaald ten opzichte van 1990 (-9,9 % met klimaatcorrectie). Deze trend op lange termijn is vooral te danken aan een daling van het energieverbruik van de woningen.

In 2020 bereikte het energieverbruik het laagste niveau sinds 1990. Die uitzonderlijke situatie is vooral toe te schrijven aan de gezondheidscrisis, maar ook aan de zachte wintertemperaturen.

XII.1 GEWESTELIJKE ENERGIEBALANS

De energiebevoorrading van het Gewest bestaat hoofdzakelijk uit import van aardgas, brandstoffen en andere olieproducten en elektriciteit. De lokale energieproductie in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is marginaal.

Volgens de laatste beschikbare gegevens verbruikte het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in 2020 17.625 GWh (Gigawattuur). Het verbruik per energiedrager verdeelt zich als volgt: 45 % aardgas, 25 % brandstoffen en andere olieproducten en 28 % elektriciteit. Het saldo (3 %) omvat het energieverbruik uit steenkool, hout, warmtepompen en zonnethermische panelen.

De grootste energieverbruikers in 2020 zijn de residentiële sector (de woningen, 38 %) en de tertiaire sector (36 %) Daarna komt de transportsector (21 %) (zie grafiek XII.1.1). Op vlak van de evolutie is het totale eindverbruik voor alle sectoren samen in 2020 met 14,1 % gedaald ten opzichte van 1990, referentiejaar voor het Kyoto-protocol (-9,9 % met klimaatcorrectie). Deze tendens is voornamelijk het gevolg van een structurele afname van het verbruik op het vlak van huisvesting en de industrie. Deze afname wordt wel gedeeltelijk gecompenseerd door het toegenomen verbruik door de tertiaire sector. De transportsector is relatief stabiel in de periode 1990-2020, maar in 2020 wordt een aanzienlijke daling vastgesteld tijdens de gezondheidscrisis (zie deel XII.3).

De evolutie van het verbruik is het resultaat van fundamentele tendensen, zoals

- › de evolutie van de bevolking, haar levensstandaard en haar verbruiksgewoonten;
- › de evolutie van het woningbestand;
- › de evolutie van de economische activiteit (productie, kantorenpark...) en de eraan verbonden tewerkstelling;
- › de evolutie van de belangrijkheid en de kwaliteit van de uitrusting van de huishoudens en de bedrijven (wagenpark, elektrische en elektronische toestellen...).

Ze is ook het resultaat van conjunctuurevoluties, met name diegene die verband houden met de prijs op de energiemarkten en de weersomstandigheden (zie sectie XII.3).

XII.2 ENERGIE-INTENSITEIT

In 2020 bedroeg de energie-intensiteit van de **residentiële sector**, met klimaatcorrectie (zie definities en aan het einde van de sectie), in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gemiddeld 13.509 kWh (kilowattuur) per huishouden. **Sinds 1999 werd een vermindering van deze intensiteit met 39 % waargenomen**, wat toe te schrijven is aan een aanzienlijke vermindering van het brandstofverbruik per huishouden (vanwege een afname van de energiebehoeften voor de verwarming van de woningen).

Wat het elektriciteitsverbruik per huishouden betreft, wordt een stijging waargenomen tot in 2005, gevolgd door een daling tot in 2016 en een lichte stijging sindsdien (zie de overeenkomstige indicatoren van de verslagen "Het leefmilieu, een stand van zaken", waarnaar in de bronnen wordt verwezen, voor meer details).

De energie-intensiteit van de **tertiaire sector**, met klimaatcorrectie, was 9.979 kWh per betrekking in de dienstensector in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in 2020. Op vlak van de evolutie in de tijd was **deze energie-intensiteit (per betrekking) relatief stabiel tot in 2006, maar sindsdien vertoont het een neerwaartse tendens**. Het brandstofverbruik per betrekking daalt gestaag sinds 1998. Het elektriciteitsverbruik per betrekking is gestegen tot 2006 en is sindsdien gedaald.

In 2019 bedroeg de energie-intensiteit door de **industriële sector** in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gemiddeld

188.967 kWh per miljoen euro toegevoegde waarde in volume. **De energie-intensiteit van de industriector vertoont een stijgende trend van 12 % tussen 2010 en 2019.** Deze stijging houdt verband met enerzijds een toename van het verbruik van de industrie tussen 2011 en 2016, en anderzijds een daling van de toegevoegde waarde van de industrie tussen 2015 en 2017.

XII.3 IMPACT VAN DE GEZONDHEIDSCRISIS

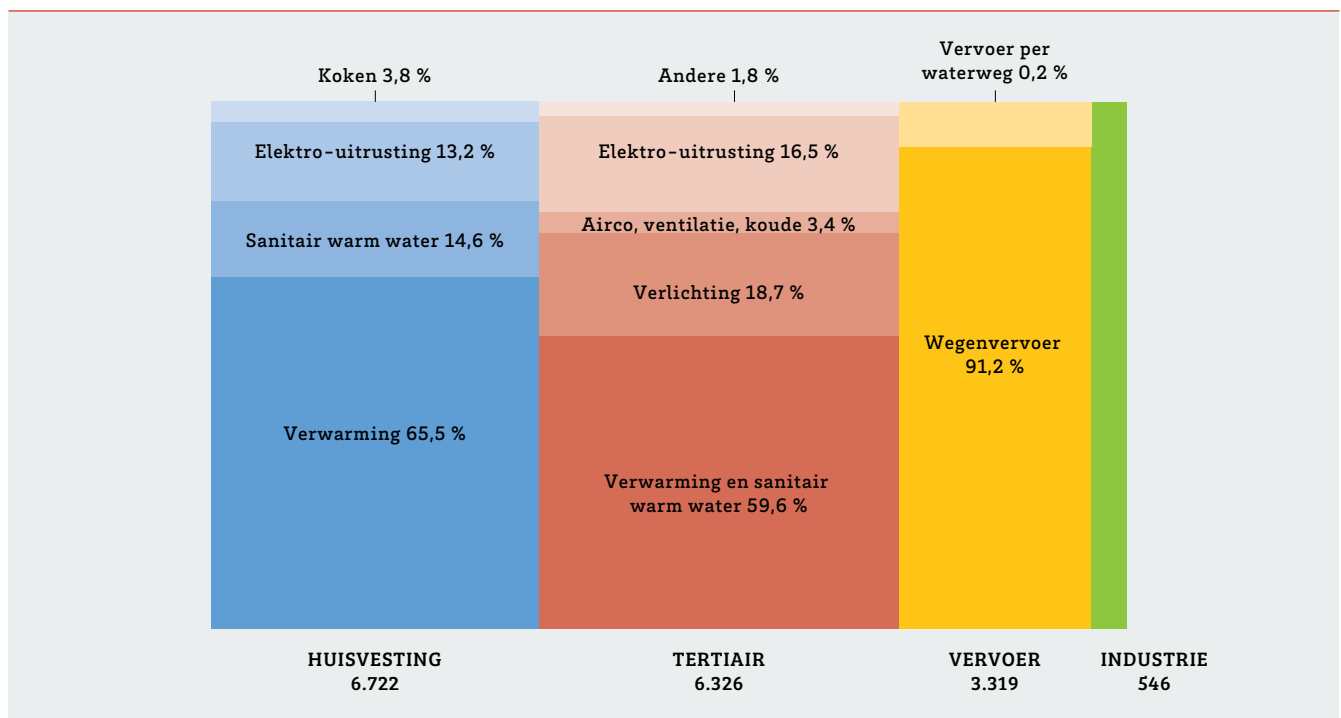
In 2020 bereikte het totale eindverbruik van energie het laagste niveau sinds 1990. Die daling is vooral toe te schrijven aan de gezondheids crisis, maar ook aan de zachte wintertemperaturen.

Het verbruik in de industrie en het vervoer is ten opzichte van 2019 met respectievelijk 14 % en 12 % gedaald. Het verbruik in de tertiaire sector daalde met 9 % (-5 % met klimaatcorrectie). Het verbruik van woningen bleef relatief stabiel of steeg zelfs licht: het daalde met 2 % zonder klimaatcorrectie, maar steeg met 5 % bij toepassing van de klimaatcorrectie.

Naast het effect van het klimaat houdt de daling van het energieverbruik vooral verband met het stilleggen van economische activiteiten en de reisbeperkingen tijdens de lockdowns. De stijging van het verbruik in de huisvestingssector (woningen) weerspiegelt een toegenomen aanwezigheid van huishoudens thuis tijdens de gezondheids crisis (telewerken, technische werkloosheid, enz.).

De evolutie van het energieverbruik in toekomstige balansen blijft onzeker. De totale eindconsumptie zal in 2021 waarschijnlijk toenemen met het herstel van de economische activiteiten in een post-covidcontext. Het verbruik in 2022 zal waarschijnlijk worden beïnvloed door de gevolgen van de oorlog in Oekraïne en de energiecrisis.

GRAFIEK XII.1.1 : Verdeling van het totale energieverbruik in het Brussels Gewest per sector en gebruikstype in GWh in 2020 (off-road, transport door pijpleidingen en niet-energetische gebruik niet inbegrepen, totaal = 17.214 GWh)

Bron: Leefmilieu Brussel, volgens de Energiebalans van het BHG 2020

Opmerking: De oppervlakte die toegewezen is aan elke sector/ gebruik staat in verhouding tot hun aandeel in het totale energieverbruik.

Definities en methodologische opmerkingen:

Energie-intensiteit

De energie-intensiteit komt overeen met de verhouding tussen de hoeveelheid verbruikte energie door een sector en een variabele die representatief is voor de grootte van deze sector. In dit rapport worden de energie-intensiteiten als volgt berekend:

- › Energie-intensiteit van de residentiële sector = totaal energieverbruik van de residentiële sector gedeeld door het aantal huishoudens in het BHG;
- › Energie-intensiteit van de tertiaire sector = totaal energieverbruik van de tertiaire sector gedeeld door het aantal banen in het BHG;
- › Energie-intensiteit van de industrie = totaal energieverbruik van de industriële sector gedeeld door de toegevoegde waarde in volume geproduceerd in het BHG.

Bijgevolg stemt een hogere energie-intensiteit overeen met een hoger energieverbruik per eenheid van de beoogde variabele.

De klimaatcorrectie

Wat de verwarming betreft, hangt het energieverbruik af van de weersomstandigheden: in een strenge winter wordt meer energie verbruikt voor warmteproductie dan tijdens een zachte winter.

Om de langetermijntrends te bepalen, dienen de gegevens dan ook gecorrigeerd te worden om met die weersverschillen rekening te houden. Dit werd gedaan voor de residentiële sector (woningen) en tertiaire sector (kantoren) maar niet voor de industrie en het transport, twee sectoren die veel minder afhankelijk zijn van klimaatschommelingen.

BIBLIOGRAFIE:

- Leefmilieu Brussel (2021), « Het leefmilieu, een stand van zaken, Thema energie », Leefmilieu Brussel
- Leefmilieu Brussel (2022), « Energiebalans van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 2020 », Leefmilieu Brussel

HOOFDSTUK XIII

UITSTOOT IN DE LUCHT

In het kort:

De algemene trend van de luchtemissies (van broeikasgassen, fijne stofdeeltjes, voorlopers van troposferisch ozon en verzurende stoffen) is sinds 1998 neerwaarts gericht.

De verwarming van gebouwen en het vervoer zijn de belangrijkste bronnen van deze luchtemissies, hoewel het relatieve belang ervan varieert naar gelang van de onderzochte stoffen.

Het jaar 2020 is uitzonderlijk vanwege de gezondheids-crisis, met de laagste emissies sinds 1990 voor zowel broeikasgassen als luchtverontreinigende stoffen.

Dit deel bespreekt de verschillende uitstootbronnen in de lucht: uitstoot van broeikasgassen en luchtvervuilende stoffen die de luchtkwaliteit in Brussel wijzigen. De evolutie wordt geïllustreerd in grafiek XIII.1.1 en besproken in de volgende paragrafen.

Globaal genomen merken we de laatste 25 jaar een verbetering op, maar de huidige situatie kan voor bepaalde vervuilende stoffen nog verbeterd worden.

XIII.1 BROEIKASGASSEN

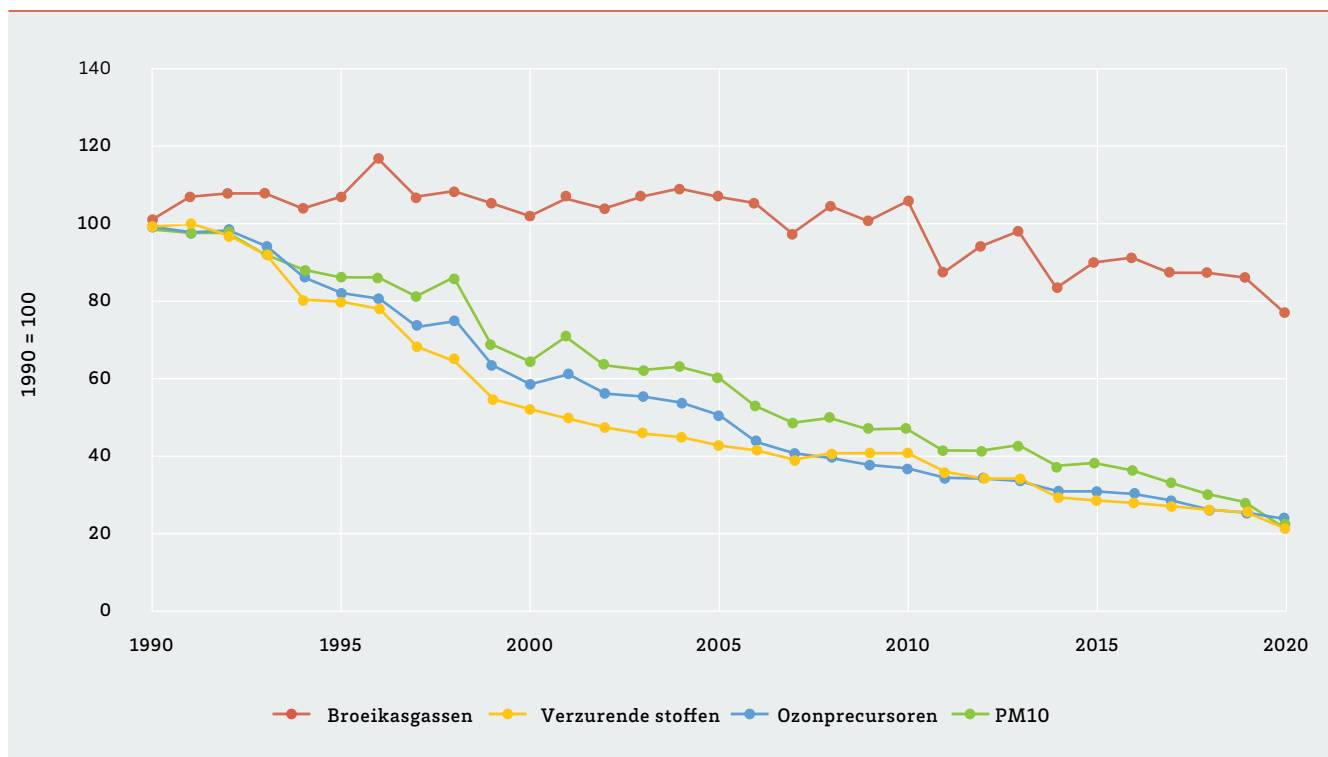
De zes broeikasgassen (BKG's) die door het Kyoto-protocol worden geïsoleerd zijn koolstofdioxide (CO₂), methaan (CH₄), lachgas (N₂O), fluorkoolwaterstoffen (HFK), perfluorkoolwaterstoffen (PFK) en zwavelhexafluoride (SF₆).

De grafieken en analyses met betrekking tot de broeikasgassen in dit verslag houden geen rekening met de fluorgassen, die uitsluitend door de industrie worden uitgestoten.

In 2020 was de verwarming van (residentiële en tertiaire) gebouwen op zich al verantwoordelijk voor 55 % van de rechtstreekse uitstoot van BKG's. Het wegtransport vertegenwoordigt voor ditzelfde jaar 24 % van de uitstoot.

De algemene uitstoottrend van broeikasgassen daalt sinds 2005 ondanks enkele lichte stijgingen (zie grafiek XIII.1.1).

GRAFIEK XIII.1.1: Relatieve evolutie (1990 = 100) van de uitstoot van broeikasgassen, van fijn stof (primaire PM10), van de voorlopers van ozon en verzurende stoffen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, tussen 1990 en 2020

Tussen 2004 en 2020 is de uitstoot door gebouwen afgenomen, terwijl

- › het residentiële woningbestand is gegroeid (+4,7 % volgens de Statbel & FOD Financiën - AA Patrimoniumdocumentatie) en
- › de kantoorvoorraad is nog steeds hoger dan in 2004 ondanks een daling tussen 2013 en 2018, en een stabilisatie tussen 2018 en 2020 (volgens de gegevens van het Overzicht van het kantorenpark).

Een ont koppeling lijkt bijgevolg te zijn gestart. Echter zoals ook de hernieuwde toename van de totale uitstoot aan BKG's in 2010, 2013 en 2016 aantoont, staat deze evolutie ook in verband met die van de weeromstandigheden (slechter in 2010, 2013 en 2016).

XIII.2 FIJN STOF

De fijne stofdeeltjes die in de lucht aanwezig zijn hebben een impact op de gezondheid. Deze impact hangt af van de grootte van de deeltjes (de fijnste stofdeeltjes dringen dieper binnen in de luchtwegen) en van hun scheikundige aard. Ze hebben ook een impact op het milieu (op het klimaat, op de flora of op het vastgoedpatrimonium).

In 2020 werd bijna 400 ton primaire PM10-emissies (fijne stofdeeltjes met een diameter kleiner dan 10 µm – micrometer) uitgestoten op het Brussels grondgebied. **De sector van het wegtransport is de belangrijkste bron voor de lokale emissie van PM10** en zou 30 % van de rechtstreekse emissies vertegenwoordigen (via de uitlaatgassen, waarbij PM10 wordt gevormd door de verbranding van de brandstof van de voertuigen). De verbranding door het energieverbruik in de residentiële en tertiaire sectoren is een andere belangrijke bron (ook 30 % van de rechtstreekse emissies in 2020).

De primaire uitstoot van PM10 is sterk gedaald tussen 1990 en 2006, waarna de afname trager verloopt. Tussen 1990 en 2020 is de uitstoot van PM10 met 78 % gedaald (zie grafiek XIII.1.1).

XIII.3 VOORLOPERS VAN TROPOSFERISCH OZON

Wanneer het in abnormaal hoge hoeveelheden aanwezig is, kan troposferisch ozon ernstige gezondheidsproblemen veroorzaken, de gewassen en de bossen wijzigen of tal van materialen aantasten. Verschillende stoffen (NO_x, VOS (vluchtige organische stoffen), CH₄, en CO) worden beschouwd als de voorlopers van troposferisch ozon. Deze stoffen liggen met andere woorden aan de oorsprong van de vorming van troposferisch ozon als gevolg van een chemische reactie. De hoeveelheid troposferische precursoren die in de lucht wordt uitgestoten, wordt gemeten in ton VOS-equivalent.

In 2020 werd in Brussel ongeveer 8.500 ton VOS-equivalent uitgestoten. **Industriële processen en productgebruik** (ver-

branding, verwerking, energieproductie en vluchtige emissies) zijn de belangrijkste bron van ozonprecursoren op grondniveau: zij zijn verantwoordelijk voor 42 % van de emissies, gevolgd door het wegvervoer (34 %) en de verwarming van gebouwen (woningen en tertiaire sector, in totaal 20 %).

Tussen 1990 en 2020 is de uitstoot van ozonprecursoren met 76 % gedaald (grafiek XIII.1.1). De Europese Richtlijn (EU) 2016/2284 (de zogenaamde NEC-richtlijn) legt emissiereducties voor vluchtige organische stoffen (VOS) en stikstofverbindingen (NO_x) op. Die verminderingen worden uitgedrukt als percentage van de totale gegenereerde emissies in het referentiejaar (2005) en worden voor elk land berekend. Volgens een intergwestelijke overeenkomst over de verdeling van de inspanningen zijn de algemene emissieplafonds die voor het Brusselse Gewest moeten worden bereikt respectievelijk

- › 4,6 kt voor VOS en 5,4 kt. VOS-equivalent voor NO_x vanaf 2020,
- › 4,0 kt voor VOS en 4,2 kt VOS-equivalent voor NO_x vanaf 2030.

De VOS- en NO_x-emissies voldoen sinds 2019 aan de gewestelijke maxima voor 2020 en benaderen de vereiste maxima voor 2030.

XIII.4 VERZURENDE STOFFEN

Het natuurlijk verzuringsfenomeen wordt versterkt door de uitstoot van verzurende en potentieel verzurende stoffen (SO₂, NO_x en NH₃), die het gevolg zijn van menselijke activiteiten (verwarming, wegtransport, verbranding in de industrie...). Deze versterking ligt aan de oorsprong van een accentuering van de verzuring van de bodem en de oppervlaktewateren, van de achteruitgang van de vegetatie en van de aantasting van bepaalde bouwmaterialen van gebouwen.

In 2020 werd rond 86 ton zuurequivalent uitgestoten op het Brussels grondgebied. **Het wegtransport is op zich verantwoordelijk voor 48 % van de uitstoot van verzurende en potentieel verzurende stoffen.** De verwarming van (residentiële en tertiaire) gebouwen vertegenwoordigt datzelfde jaar 37 % van de uitstoot.

Tussen 1990 en 2020 is de uitstoot van verzurende en potentieel verzurende stoffen met 76 % afgenomen (zie grafiek XIII.1.1). Zoals voor de ozonprecursoren legt de NEC-richtlijn aan België doelstellingen voor emissiereducties op. Voor het Brusselse Gewest leidt de intergwestelijke overeenkomst tot de volgende plafonds:

- › 63 ton Zeq, en 95 ton Zeq voor respectievelijk SO_x en NO_x vanaf 2020 (geen plafond voor NH₃),
- › 13 ton Zeq, 74 ton Zeq en 6 ton Zeq voor respectievelijk SO_x, NO_x en NH₃ vanaf 2030.

In 2020 liggen de SO_x- en NO_x-emissies binnen de plafonds voor 2020 en al binnen de voor 2030 vastgestelde plafonds, maar de NH₃-emissies zijn nog steeds te hoog in vergelijking met het plafond voor 2030.

XIII.5 IMPACT VAN DE GEZONDHEIDSCRISIS

De aanzienlijke daling van het wegverkeer en de beperking van de economische activiteiten, vooral tijdens de eerste lockdown, hebben ook geleid tot een beduidende verbetering van de luchtkwaliteit. De uitstoot van broeikasgassen laat een minimumpeil zien en bevindt zich op het laagste niveau sinds 1990. De daling tussen 2019 en 2020 bedraagt 10 %. De primaire uitstoot van Fijnstof PM₁₀ is met 15 % gedaald, die van ozonprecursoren op grondniveau met 5 % en die van verzurende stoffen met 17 %.

Het jaar 2020 werd gekenmerkt door een aanzienlijke daling van de emissies van het wegvervoer als gevolg van de reisbeperkingen in het kader van de maatregelen voor het beheer van de gezondheids crisis (lockdown, telewerken, enz.). Ook de emissies in de industrie zijn aanzienlijk gedaald. De daling van de emissies van de huisvestingssector en de tertiaire sector was daarentegen beperkter.

BIBLIOGRAFIE:

Leefmilieu Brussel (2021), « Het leefmilieu, een stand van zaken, Thema klimaat », Leefmilieu Brussel

Leefmilieu Brussel (2021), « Het leefmilieu, een stand van zaken, Thema lucht », Leefmilieu Brussel

HOOFDSTUK XIV

WATERVERBRUIK

In het kort:

In 2021 bedraagt het totale aan de abonnees gefactureerde waterverbruik bijna 60 miljoen m³. Het is voornamelijk verdeeld tussen huishoudens (73 %) en de tertiaire sector (23 %).

Uit de evolutie van de consumptie per sector komen twee fundamentele trends naar voren: enerzijds een stijging van het binnenlandse verbruik weerspiegelt en anderzijds een daling van het verbruik door de tertiaire en secundaire sectoren.

Na jaren van stabiliteit is de consumptie per inwoner de afgelopen twee jaar gestegen tot 101 liter per dag in 2021.

De totale drinkwaterbevoorrading van het Brussels Gewest bedraagt in 2021 65,9 miljoen m³. Het aan abonnees gefactureerde verbruik bedraagt 59,7 miljoen m³ voor datzelfde jaar (zie grafiek XIV.1.1).

Het verschil tussen de totale bevoorrading en het verbruik door de abonnees stemt overeen met de « niet-geregistreerde volumes ». Deze bedragen 6,2 miljoen m³ in 2021 (9,5 % van de bevoorrading). Ze omvatten het waterverbruik door de brandweerdiensten en de gemeentediensten (reiniging van de wegen enz.) alsook de verliezen die te wijten zijn aan lekken op het distributienet. Dankzij een reeks maatregelen om lekkage te beperken, zijn de niet-geregistreerde volumes in 2021 voor de eerste keer gedaald tot minder dan 10 % van de leveringen.

In 2021 wordt het totale gefactureerde waterverbruik hoofdzakelijk verdeeld onder de huishoudens (73 %) en de tertiaire sector (23 %). Op het niveau van de tertiaire sector zijn de grootste verbruikers:

- › de sociale activiteiten voor de menselijke gezondheid en de rusthuizen (4,3 %);
- › de horeca (4,0 %);
- › de detail- en groothandel (2,6 %);
- › de overheidsadministraties (2,4 % indien men de Europese Commissie meetelt);
- › en het onderwijs (2,3 %).

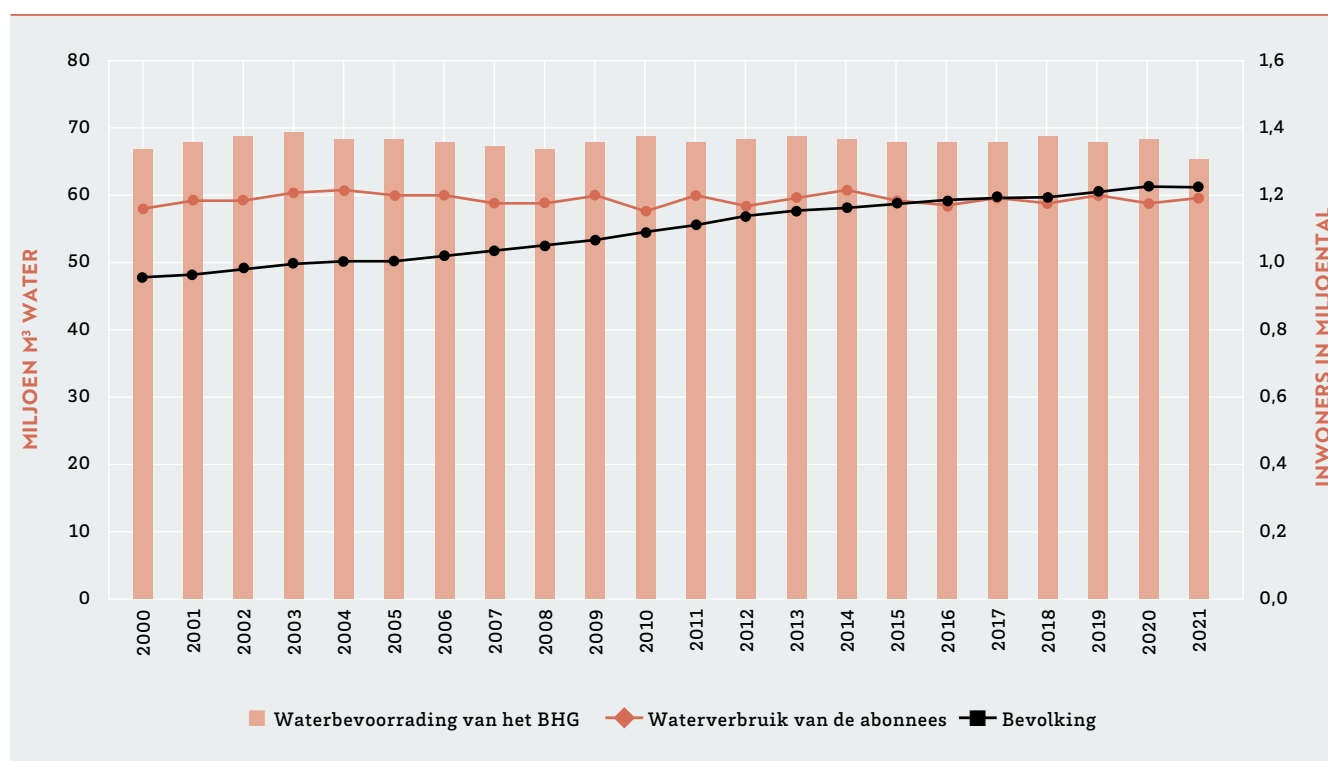
Na een maximum in 2004, is het totale verbruik van de abonnees, voor alle sectoren samen, gedaald tot in 2008 en dit ondanks een gevoelige groei van de bevolking gedurende deze periode (-3,5 % voor het waterverbruik maar +4,9 % voor de bevolking tussen 2004 en 2008).

Tussen 2008 en 2015 schommelde het totale verbruik, met een lager verbruik in 2010 en 2012 en een maximum in 2014. Tussen 2015 en 2018 bleef het vervolgens stabiel, alvorens in 2019 te stijgen. Na de daling in 2020 als gevolg van de lockdowns is in 2021 het totale verbruik van abonnees teruggekomen op het niveau van de jaren 2015 tot en met 2018.

Die fluctuaties maskeren eigenlijk twee onderliggende trends (de jaren 2020 en 2021 zijn uitgesloten van die analyse omdat ze uitzonderlijk zijn):

- › Een **stijging van het verbruik door de huishoudens** (+8 % tussen 2008 en 2019) op een trager tempo dan de toename van de bevolking (+15 %). Maar sinds 2017 is de jaarlijkse groei van de consumptie van de huishoudens hoger dan die van de bevolking.
- › Een **daling van het verbruik door de tertiaire en secundaire sectoren** (respectievelijk -4 % en -32 %). Vanaf 2017 lijkt echter een lichte stijging van het verbruik voor de secundaire sector merkbaar, en vanaf 2015 voor de tertiaire sector (zie de indicatoren in het bron Leefmilieu Brussel, 2022).

Nadat het gemiddelde dagelijkse verbruik van huishoudens tussen 2012 en 2019 bleef steken op ongeveer 96 liter per dag per hoofd van de bevolking, is het de afgelopen twee jaar sterk gestegen tot 101 liter per dag per hoofd van de bevolking in 2021 (zie Leefmilieu Brussel, 2022).

GRAFIEK XIV.1.1: Bevoorrading van het Brussels Gewest inzake waterdistributie en verbruik van de abonnees (2000-2021)

Bron: VIVAQUA (gegevens water), BISA & FOD Economie – Statistics Belgium (Rijksregister)

Impact van de gezondheidscrisis

Tijdens de eerste maanden van de lockdown in 2020 (midden maart tot midden april) is het waterverbruik volgens een schatting van Vivaqua met 6 tot 8 % gedaald. Dit was vooral het gevolg van de sluiting van bepaalde sectoren van de beroepsactiviteit en de stillegging van bouwverven, niet aan een daling van de consumptie door particulieren.

De gevolgen van de gezondheidscrisis in 2020 en in 2021 betekenen een breuk in de trend van de consumptie in verschillende sectoren. De consumptie van huishoudens nam fors toe ten koste van die van de tertiaire sector:

- » Het binnenlandse verbruik is in 2020 met 4 % gestegen ten opzichte van 2019 en met 2 % in 2021 ten opzichte van 2020 (tegenover een gebruikelijk percentage van ongeveer 1 % per jaar). Zo heeft elke Brusselaar gemiddeld 5 liter meer per dag verbruikt in 2021 ten opzichte van 2019. De lockdown en het telewerk hebben geleid tot een hoger waterverbruik thuis en, logischerwijze, een lager verbruik op het werk.
- » Het verbruik in de tertiaire sector is met bijna 20 % gedaald in 2020 ten opzichte van 2019 als gevolg van de vertraagde economische activiteit. Het steeg in 2021 opnieuw licht (+ 4 %), maar is nog ver verwijderd van het niveau van voor de crisis.

BIBLIOGRAFIE:

- Leefmilieu Brussel (2020), « Kwaliteit van het leidingwater, Factsheet », reeks « Water in Brussel », nr.10, Leefmilieu Brussel
- Leefmilieu Brussel (2022), « Het leefmilieu, een stand van zaken, Thema water », Leefmilieu Brussel

HOOFDSTUK XV

INGEZAMELD HUISHOUDELIJK AFVAL IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

In het kort:

In 2020 produceerden de Brusselaars gemiddeld 282,2 kg huishoudelijk afval per inwoner. Momenteel is er geen sprake van een vermindering, zoals voorzien in de doelstellingen van het Hulpbronnen- en Afvalbeheerplan 2018-2023.

Het aandeel van het huishoudelijk afval dat selectief is ingezameld ter voorbereiding op hergebruik en recyclage, bedraagt iets minder dan 40 %. Dat percentage is sinds 2014 stabiel. De witte huisvuilzak bevat nog 65 % recycleerbaar materiaal (in gewicht), voornamelijk organisch afval (40 %). Het type verpakkingen dat in de blauwe zak mag, is in januari 2021 uitgebreid, zodat nu vrijwel alle plastic verpakkingen worden aanvaard. De verplichting om groenafval en voedselafval te scheiden, is voor de gezinnen gepland vanaf 1 mei 2023.

Evolutie van het huishoudelijk afval

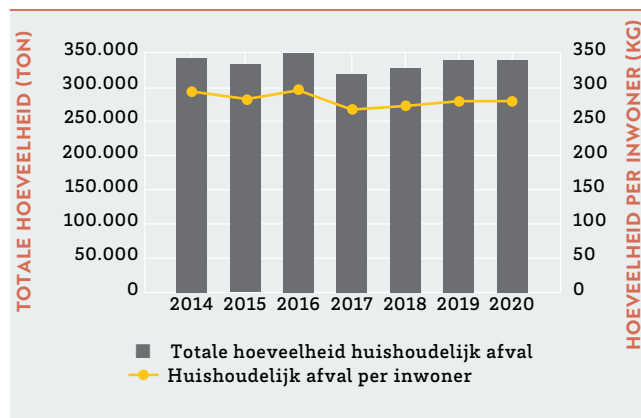
In het Brussels Gewest zijn verschillende actoren verantwoordelijk voor de inzameling van huishoudelijk afval (zie definities en methodologische opmerkingen op het einde van het hoofdstuk):

- › De openbare operator Net Brussel via de ophalingen aan huis, de gewestelijke en mobiele containerparken, de glasbollen of de inleverpunten voor klein gevaarlijk afval.
- › De gemeenten (via de gemeentelijke containerparken, de mobiele containerparken en de ophalingen van grofvuil).
- › De bedrijven uit de sociale economie (voor afgedankte elektrische en elektronische apparatuur, grofvuil, textiel enz.).
- › De organisaties die afval inzamelen en verwerken dat onder de rugnameplicht valt in het kader van de uitgebreide producentenverantwoordelijkheid (Recupel, Bebat, Fost Plus, Valorfrit...).
- › De wijkcomposten.

In 2020 hebben al die actoren 343.842 ton huishoudelijk afval ingezameld op het grondgebied van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Dat komt overeen met gemiddeld 282,2 kg huishoudelijk afval per inwoner.

Grafiek XV.1.1. toont de evolutie van de totale hoeveelheden ingezameld huishoudelijk afval en de hoeveelheden per inwoner sinds 2014. Die evolutie vertoont geen significante trends. De algemene doelstellingen van het Hulpbronnen- en Afvalbeheerplan 2018-2023 beogen een vermindering van de productie van huishoudelijk afval per inwoner met 5 % tegen 2023, ten opzichte van 2018. De meest recente beschikbare gegevens hebben betrekking op 2020 en volstaan dus nog niet om harde conclusies te trekken. **Momenteel is er geen vermindering van de hoeveelheid huishoudelijk afval per inwoner.** De hoeveelheden zijn in 2020 zelfs licht gestegen (+2,4 %) ten opzichte van 2018. Aangezien de cijfers gebaseerd zijn op een raming van het aandeel huishoudelijk afval in alle inzamelingen van Net Brussel (zie definities en methodologische opmerkingen op het einde van het hoofdstuk), bestaat er enige onzekerheid over de jaarlijkse schommelingen en de werkelijke evolutie.

GRAFIEK XV.1.1 : Evolutie van de ingezamelde jaarlijkse hoeveelheid huishoudelijk afval in het Brussels Gewest (2014 - 2020)

Bron: rapportering door alle afvalinzamelingsactoren en Statbel (Directoraat-generaal Statistiek - Statistics Belgium).

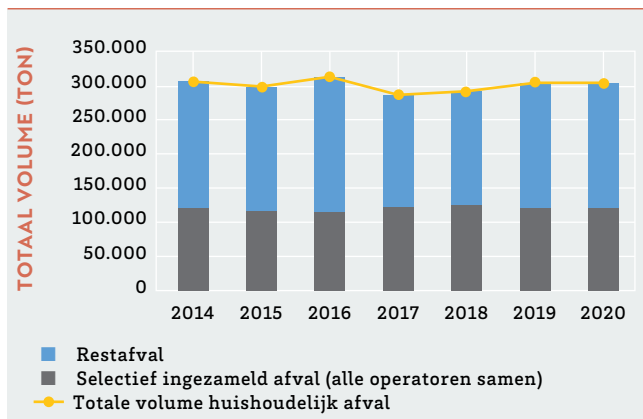
Opmerking: Door een wijziging in 2014 in de methode om de totale hoeveelheid huishoudelijk afval te bepalen, en het aandeel dat daadwerkelijk aan de huishoudens kan worden toegeschreven, kunnen de gegevens van vóór en na de wijziging niet met elkaar worden vergeleken. Daarom worden alleen de gegevens van na 2014 weergegeven.

Uit de resultaten van de deelnemers aan de 'Zero Waste Challenge' (Leefmilieu Brussel, 2021a) blijkt dat **er nog heel wat verbeteringsmogelijkheden zijn om het huishoudelijk afval te verminderen**. Door 'Zero Waste-praktijken' toe te passen, zoals hergebruik, herstelling, composteren, bewuste consumptie en een betere sortering, zijn de 154 huishoudens (366 personen) die in 2021 aan het initiatief deelnamen, erin geslaagd tot 5 keer minder restafval te produceren dan het Brusselse gemiddelde. De weging van hun restafval ('witte zakken') bedroeg immers gemiddeld 35 kg/inwoner/jaar, terwijl het Brusselse gemiddelde voor het huishoudelijk restafval ongeveer 175 kg/inwoner/jaar bedraagt.

Selectief ingezameld huishoudelijk afval ter voorbereiding op hergebruik en recyclage

In 2020 bedraagt het aandeel van het huishoudelijk afval dat selectief is ingezameld ter voorbereiding op hergebruik en recyclage (papier en karton, PMD, glas, hout, grofvuil, groenafval, voedselafval enz.) iets minder dan 40 %. De overige 60 % bestaat uit restafval, dat hoofdzakelijk wordt verbrand met terugwinning van energie. Grafiek XV.1.2 toont de evolutie van het aandeel van de selectieve inzamelingen sinds 2014. De tendensen zijn relatief stabiel. Het aandeel van de selectieve inzamelingen schommelt rond de 40 %.

GRAFIEK XV.1.2 : Evolutie van het aandeel van selectief ingezameld afval en restafval in het huishoudelijk afval in het Brussels Gewest (2014-2020)

Bron: rapportering door alle afvalinzamelingsactoren en Statbel (Directoraat-generaal Statistiek - Statistics Belgium)
Opmerking: Door een wijziging in 2014 in de methode om de totale hoeveelheid huishoudelijk afval te bepalen, en het aandeel dat daadwerkelijk aan de huishoudens kan worden toegeschreven, kunnen de gegevens van vóór en na de wijziging niet met elkaar worden vergeleken. Daarom worden alleen de gegevens van na 2014 weergegeven.

Analyse van de samenstelling van het huishoudelijk restafval

De witte huisvuilzak – d.w.z. de zak voor restafval – bevat in 2019 65 % recycleerbaar materiaal (in gewicht). Het gaat om plastic, textiel, glas, metaal, papier en karton, maar vooral organisch afval (40 %) (zie Figuur XV.1.3).

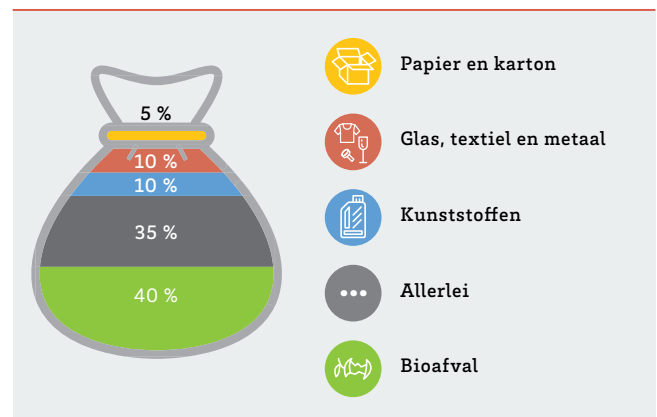
Om de hoeveelheid afval in de witte zakken te verminderen zullen de gezinnen vanaf 1 mei 2023 groen- en voedselafval moeten sorteren. Composteren wordt ook sterk aangemoedigd, met name via de 200 wijkcomposten die over heel het Brusselse gewest verspreid zijn.

Bovendien is het assortiment verpakkingen dat in de blauwe zak mag, in 2021 uitgebreid. Zo worden nu vrijwel alle plastic verpakkingen aanvaard. Door het assortiment aanvaardde PMD-verpakkingen uit te breiden en te vereenvoudigen, wordt het gerecycleerde aandeel van het plastic verpakkingafval, een groep die nog steeds 10 % van de witte zak uitmaakt, dus groter. De invoering van een selectieve inzameling van textielafval tegen 2025 zal het ook mogelijk maken dat afval te heroriënteren naar terugwinningskanalen zoals recyclage en hergebruik, in plaats van het te verbranden via de inzameling van de witte zakken.

De ontwikkeling van nieuwe containerparken en vrijwillige afgiftepunten zal het voor de inwoners van het Gewest ook gemakkelijker maken om hun afval, en met name het grofvuil, te sorteren.

De tussentijdse beoordeling van het Hulpbronnen- en Afvalbeheerplan (Leefmilieu Brussel, 2021b) bevat trouwens de grote lijnen van het Brusselse beleid om de afvalproductie te verminderen en de sortering te verhogen van afval dat niet kon worden vermeden.

FIGUUR XV.1.3 : Samenstelling van het huishoudelijk restafval (« witte zakken ») in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in 2019 (in percentages)

Bron: Net Brussel

Definities en methodologische opmerkingen

Huishoudelijk en soortgelijk afval

De huis-aan-huisophaling door de Brusselse milieudiensten (witte, blauwe, gele, oranje en groene zakken en de gelijkwaardige kleine containers) omvat zowel "huishoudelijk afval" als "soortgelijk afval". Huishoudelijk afval is afval van normale huishoudelijke activiteiten. Gelijkaardig afval is afval van dezelfde aard en samenstelling als huishoudelijk afval, dat tegelijk met het huishoudelijk afval wordt ingezameld, maar dat wordt geproduceerd door andere actoren dan huishoudens: kantoren, scholen, administraties, kleine winkels, gemeenschappen, HoReCa, enz.

Schatting van het aandeel huishoudelijk afval

Elk jaar voert Net Brussel een "stortingsanalyse" uit om het respectievelijke aandeel van huishoudelijk afval en soortgelijk afval in haar inzamelingen te schatten.

De analyse bestaat uit het wegen van het afval dat is ingezameld bij 5.000 huishoudens die representatief zijn voor de Brusselse bevolking. Het gewogen volume wordt vervolgens geëxtrapoleerd naar het hele Gewest om de afvalproductie van de huishoudens te schatten. Het verschil tussen deze hoeveelheid en de totale door de ingezamelde hoeveelheid is toe te schrijven aan soortgelijk afval.

Deze stortingsanalyse is in 2020 en 2021 niet uitgevoerd vanwege de COVID-19-crisis. De ramingen voor deze jaren zijn daarom gebaseerd op de percentages voor 2019.

Grofvuil

Dit is afval dat niet bij specifieke inzamelingsstromen kan worden ondergebracht: tapijten, oude matrassen, behangpapier, meubilair, enz. Het begrip grofvuil verandert met-tertijd naarmate de specifieke inzamelingen steeds gediversifieerder worden.

BIBLIOGRAFIE:

- Leefmilieu Brussel (2021a), « Zero Waste Challenge. Resultaten - editie 2021 », Leefmilieu Brussel
- Leefmilieu Brussel (2021b), « Hulpbronnen- en Afvalbeheerplan. Tussentijds activiteitenverslag », Leefmilieu Brussel
- Leefmilieu Brussel (2022), « Het milieu: stand van zaken, Thema Afval », Leefmilieu Brussel
- Net Brussel (2019), « Analyse van de samenstelling van het huishoudelijke restafval », Net Brussel

